T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

DERVÎŞ MAHFÎ-MUHTÂR-NÂME
(İNCELEME-METİN)
(1a-31b. VARAKLAR ARASI)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBRU DUMAN

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

DERVÎŞ MAHFÎ-MUHTÂR-NÂME
(İNCELEME- METİN)
(1a-31b. VARAKLAR ARASI)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBRU DUMAN

DANIŞMAN
PROF. DR. GENCAY ZAVOTÇU

KOCAELİ 2019

T.C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

DERVÎŞ MAHFÎ
MUHTÂR-NÂME (1a-31b. VARAKLAR ARASI)
(İNCELEME- METİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: Ebru DUMAN

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No : 08.01.2020/01

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Gencay Zavotçu

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mehmet Özdemir

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Abdulmuttalip İpek

KOCAELİ 2019

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, Hz. Hüseyin şehadeti sonrası intikam mücadelesini işleyen "*Muhtâr-nâme"* isimli eserin Türkçe çevirisi konu olarak seçilmiştir. Arap coğrafyasında, Muhtâr Es-Sekâfî önderliğindeki intikam alma mücadelesini anlatan *Muhtâr-nâme*'yi, Dervîş Mahfî 17. yüzyıl ortalarında Türk Dili'ne aktarmış, zaman içerisinde eserin istinsahları da yapılmıştır. Çalışmamız, Dervîş Mâhfî'nin, hikâyelerden oluşan Farsça "*Muhtâr-nâme*"den Türk toplumunu haberdar etme düşüncesiyle Türk Dili'ne yaptığı çevirinin H.1272/M.1856'da Yenîşehirli Hâfız Muhammed Emîn Fennî tarafından yapılan istinsâhının (1a-31b) varaklarının incelemesi ve çeviri yazısından ibarettir. Tezin sonuna eserin eski yazı ile tıpkıbasımı da konulmuştur. Söz konusu istinsāh yazma Ankara Milli Kütüphane 06. MiLYZ A 9576 numarada kayıtlı olup eserin tamamı 183 varaktan ibarettir.

Tezimizin "Giriş" bölümünde Dervîş Mahfî hakkında bilgi verilmiş; Kerbelâ Olayı, Hz. Hüseyin ve müslümanların Yezîd taraftarlarınca şehid edilmesi ve bu acıklı olayın İslâm coğrafyasındaki etkileri üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde eserin yazma tanıtımı, āyet ve hadîs iktibāsları sunulmuştur. İkinci bölümde eserde adı geçen kişiler hakkında bilgi ve hikâyelerin özetleri verilmiştir. Üçüncü bölüm eserin dil ve yazım özelliklerinden oluşturulmuş son bölümde ise *Muhtâr-nâme*'nin çeviri yazısı sunulmuştur. Tezimizin, inceleme kısmında yazma eser üzerindeki arapça rakamlar esas alınmış, sonradan konulduğu düşünülen diğer numaralar dikkate alınmamıştır. Gerekli olan yerlerde ek ve sözcük eklenerek köşeli ayraç ([]) ile verilmiştir.

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde derslere başladığım ilk günden beri ödev ve tez çalışmam sırasında kıymetli bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Gencay Zavotçu' ya teşekkürü bir borç bilirim. Son olarak bugünlere gelmemde büyük emek sahibi olan aileme, çalışmalarımı sabırla bekleyen kızım Zeynep Su'ya da çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……..……..……..……..……..……...i
ÖZET……..……..……..……..……..……....iii
ABSTRACT……iv
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ…….v
KISALTMALAR……...vi
GİRİŞ……...1
1.DERVÎŞ MAHFÎ'NİN HAYATI……..……...1
2.KERBELÂ OLAYI VE İSLÂM COĞRAFYASINDAKİ ETKİLERİ…...…….....2
BİRİNCİ BÖLÜM:……5
MUHTÂR-NÂME ……....5
1.MUHTÂR-NÂME YAZMA'NIN TANITIMI……...5
2. METİNDEKİ AYET, HADÎS VE ATASÖZÜ İKTİBÂSLARI ……...7
2.1. Metinde Geçen Ayetlerin Tabloda Gösterimi ……7
2.2. Metinde Geçen Hadîsler …….....9
2.3. Metinde Geçen Atasözü, Vecize ve Kelâm-ı Kibâr vb. Sözler ……10
İKİNCİ BÖLÜM:……11
1.ESERDE ADI GEÇEN ŞAHISLAR …….....11
2.ESERDE YER ALAN HİKÂYELERİN ÖZETLERİ……20
2.1. Muhtâr'ın Zindana Atılma Hikâyesi…….21
2.2 Muhtâr'ın, Muallim'in Yardımıyla Zindandan Kurtulma Hikâyesi…..22
2.3. Muhtâr'ın Zindandan Kurtulup Ayaklanma Hikâyesi…….....24
2.4. Süleymân b. Surad ile Ziyâdoğlu'nun Ceng Hikâyesi …….....26
2.5. Muhtâr'ın İkinci kez Ayaklanma Hikâyesi ……...27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:……..28
1. MUHTÂR-NÂME'NİN DİL VE YAZIM ÖZELLİKLERİ …….....28
1.1. Metinde Geçen Bazı Sözcüklerin Köken Bilgisi……28
1.2.Aynı Sözcüklerin Metin İçerisinde Farklı Yazımları…….....30
1.3.Yazımı Yanlış Olan Bazı Sözcüklerin Doğru Yazımı…….....32
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM : MUHTÂR-NÂME'NİN ÇEVİRİ YAZISI …….....36
SONUÇ……...69
KAYNAKÇA……71
ÖZGEÇMİŞ ……73
TIPKIBASIM ……...74

ÖZET

Kerbelâ, Hz. Muhammed'in sevgili torunu Hz. Hüseyin'in, ailesinin ve taraftarlarının vicdansızca katledilerek şehit olduğu yerdir.

İslâm Tarihi'nin en trajik vakası diyebileceğimiz Kerbelâ Olayı'nın acı gerçeği İslâm Tarihi'ne kara bir leke olarak geçmiştir. Müslümanların bölünmesiyle yaşanan hazin vakanın ardından şüphesiz bu olayla ilgili başka hadiseler de cereyan edecektir. Din ve siyasetin mücadelesinde galip gelen siyasetten ya da Hz. Hüseyin'in katillerinden elbette intikam almak isteyenler de olacaktır.

Bu münasebetle ortaya çıkan Muhtâr Es-Sekâfî'nin liderliğinde başlatılan ayaklanma hareketi ve alınan intikamın değeri ve önemi şüphesiz Hz. Muhammed'e ve Ehl -i Beyt'ine yürekten bağlı olanların yanan gönlüne bir damla su serpecektir. Muhtâr Es-Sekâfî ve yanında mücadele eden isimlerin kahramanlıkları yıllarca anlatılacak ve kâğıt ile buluşturularak unutulmaması sağlanacaktır.

Çalışmada, intikam mücadelesinden etkilenerek eseri Farsçadan Türkçeye çeviren Dervîş Mahfî' nin yazma eserinin 1a ve 31 b varakları dört bölümde incelenmiş olup "Giriş" bölümde yazarın hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde yazmanın tanıtımı yapılmış, ikinci bölümde hikâye özetleri verilmiş, üçüncü bölümde eserin dil ve yazım özellikleri üzerinde durulmuştur. Dördüncü bölümde ise Muhtâr-Nâme'nin çevirisi yapılmıştır. Son olarak da eski yazılı metnin 1a ve 31b sayfalarının tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dervîş Mahfî, Muhtâr Es-Sekâfî, Kerbelâ Olayı

ABSTRACT

Kerbela is a place where Prophet Muhammad's supporters, beloved grandson Hussain and his family were killed without mercy.

We can name this event as the most tragical event and one of the darkest day of the Muslim's History. Certainly, this tragical event will trigger the other related events with the division of Muslims. In the struggle of religion and politics, of course the victorious ones will try to get revenge Hussain's murderers.

Consequently, a revolt started under the leadership of Muhtar Es-Sekafi which was aiming to get revenge and at least relieve the Muslim's pain who are strongly bound to Prophet Muhammad and the Ahl al-Bayt. The heroism of Muhtar Es-Sekafi and the ones who fought alongside with him will be told and written in order not to be forgotten.

In this study, some information was given in the 'Introduction' chapter about Dervish Mahfi who was influenced by the revenge struggle and translated the work from Persian into Turkish and also his written work's sections 1a and 31b examined in four chapters. In the first chapter, written work was presented, in the second chapter, some summaries about stories were given and in the third chapter, was focused on grammar and some spelling features. In the last chapter the work named Muhtar-Name was translated. Lastly, the first edition of pages 1a and 31 b of the old written text was given.

Key Words: Dervîsh Mahfî, Muhtar Es-Sekafî, Kerbela Incident

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (آ)	a, ā	ص	ṣ
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ż, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	‘
ث	ṣ	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ڭ	ñ
د	d	ل	l
ذ	z̲, d̲	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
		ء	’

KISALTMALAR

a.s.	:	Aleyhisselâm
bk.	:	bakın
b.	:	bin
bs.	:	baskı
C	:	cilt
c.c.	:	Celle celâluhû
çev.	:	çeviren
d.	:	doğum
EAT	:	Eski Anadolu Türkçesi
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
haz.	:	Hazırlayan
Hz.	:	Hazreti
Ktp.	:	Kütüphane veya Kütüphanesi
No.	:	Numara, sayı
Nu.	:	Numara
OST	:	Osmanlı Türkçesi
ö.	:	ölüm
s.	:	sayfalar
s.a.v.	:	Sallallâhu ‘aleyhi ve sellem
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
tk.	:	tıpkıbasım
t.y.	:	tarihi yok
vb.	:	ve benzeri, ve bunun gibi, ve başkaları
y.	:	yıl
Yay.	:	Yayını, yayınları
yy.	:	yüzyıl

GİRİŞ

1. Dervîş Mahfî'nin Hayatı

Taradığımız kaynaklarda Dervîş Mahfî ile ilgili bir bilgiye rastlayamadık. Bu durum, muhtemelen, Dervîş Mahfî'nin yaşadığı devirde tanınan bir isim olmadığı veya edebî mahfillerde bulunmayı pek sevmediği şeklinde yorumlanabilir. Tezimize konu olarak seçtiğimiz Muhtâr-nâme'nin elimizdeki nüshası, sonundaki bitiriliş tarihinde (temmet kaydı) belirtildiği üzere H. 1272 14 Zilhicce/ 16 Ağustos 1856 M.'de istinsah edilmiş. Yazmanın istinsâh (kopya) olduğu fikrini veren ise, eserin başındaki "*Hicretüñ biñ elli altı (M. 1646) senesinde māh-ı Şevvāl'de şürū' itdük"* (2a) beyanıdır. Bu beyan, yazmanın mü'ellif nüshası değil, eserin Mahfî tarafından yapılan tercümesinin yaklaşık 210 yıl sonra Yenişehir'li Ḥafîz Muḥammed Emîn Fennî tarafından yapılan istinsahı (kopyası) olduğu anlamına gelmektedir.

Eserin başında, Dervîş Mahfî tarafından söylenen "*Hicretüñ biñ elli altı (M. 1646) senesinde māh-ı Şevvāl'de şürū' itdük"* (1a) cümlesi, Mahfî'nin 17. yüzyılın ikinci yarısında, Sultan IV. Mehmed devrinde hayatta olduğu ve olgun bir yaşta bulunduğu fikrini vermektedir. Bu tarihte olgun bir yaşta olduğunu düşündüğümüz Mahfî, muhtemelen 16. yüzyıl sonu ile 17. yüzyılın başlarında veya 17. Yüzyılın ilk çeyreğinde doğmuş olmalıdır. Mahfî'nin doğum yeri ve yaşadığı yer ya da yerler hakkında ise eserde bilgi mevcut değildir. Sıfatının Dervîş olması, bir tarîkat mensubu olduğu anlamına gelmektedir. Mahfî'nin hangi tarîkata mensup olduğu hakkında eserde açık iz ya da işâret mevcut değildir. Ancak, eserin başındaki "*bu faḳīr ü ḥaḳir kem-ter-i ḥānedān -ı seyyidü'l enbiyā ve bende-i cehār-yār-ı bā-ṣafā a'nī Dervīş Maḫfī daḫı anlarıñ ibrāmlarına maḫż-ı raḥmet ve zuḫr-ı āḫiret bolup…*" (s.2a) ifadesi, Mahfî'nin Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Dört Halîfe sevgisi ile Hz. Peygamber şefâatine nâil olmak ve iyi adla anılıp hayır dua almak için eseri tercüme etmeye başladığı şeklinde anlaşılabilir. Bu hususta söylenebilecek makul ifade, kanaatimizce sünnî çizgide bir tarikat mensubu olduğu cümlesidir.

Dervîş Mahfî'nin tarîkat eğitimi bir eğitim alıp almadığı, düzenli bir okul eğitiminden geçip geçmediği hususunda da bir bilgiye sahip değiliz. Ancak, Farsça yazılan bir eseri Türk Dili'ne çevirmesi iyi derecede Farsça bilgisi olduğu anlamına gelmektedir. Mahfî'nin Farsçayı mektepte mi yoksa aile çevresinde tanıdık kişi ve hocalardan mı öğrendiği hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Eserde de bu konuda bir bilgi mevcut değildir. Mahfî'nin Farsçayı hatta Arapça ile birlikte Farsçayı tarîkat büyüklerinden ve tarikat içerisinde Arapça-Farsça bilen kişilerden öğrenmiş olması da kuvvetle muhtemeldir.

2. Kerbelâ Olayı ve İslâm Coğrafyasındaki Etkileri

İslam coğrafyasında son peygamber Hz. Muhammed'in vefatıyla birlikte yönetimsel boşluğu doldurmak adına halifelik makamı oluşturulmuştur. Hz.Muhammed'in vefatı ve dört halife dönemine kadar din ve siyaset arasında bulunan barışıklık durumu belli bir zaman sonra yerini kavga ve ayrılığa bırakmıştır. Hz.Muhammed'in sevgili torunu, Fatımâ ve Hz. Ali'nin oğlu; Hz. Hüseyin'in siyaset uğruna öldürülmesi İslâm dinin en büyük kırılma noktası olmuştur. Savaşan her iki tarafında Müslüman olması Kerbelâ Olayı'nı acı ve ilginç kılmıştır. Belli bir döneme kadar, İslâm coğrafyasında, din ve siyaset yönetime birlikte hizmet ederken, bu hazin hadisenin yaşanması sonucu, siyaset dine galebe çalmıştır. Sızısı ve yankısı büyük olan Kerbelâ, İslâm medeniyetini derinden sarsmıştır.

Hz. Osman'ın halifeliği döneminde çıkan karışıklıklar, akrabalarının değerli makamlara getirilmesi, ekonomik değişiklikler ve benzeri durumlar, onun karşısında olanların artmasına, isyan etmesine ve Hz. Osman'ı katletmelerine sebep olur. Hemen arkasından Hz. Ali' nin sahabilerce halifeliğe layık görülmesi ve makama seçilmesini doğru bulmayan Hz. Osman'ın yeğeni Muâviye 'nin itirazıyla Kerbelâ Vakası'nın temelleri atılmış olacaktır.

"Hz. Ali ve Muaviye kuvvetleri arasında cereyan eden Sıffın Savaşı ve Hakem Olayı'ndan sonra Muaviye halife ilan edilir. Bu durum Hz. Ali taraftarları arasında ayrılığa sebep olur. Çıkan anlaşmazlık sonucunda halife öldürülür (H.40-M.661). Hz. Ali'nin katlinden sonra büyük oğlu Hasan Kufelilerin desteği ile Irak'ta halife

ilan edilir. Hilafeti şahsında toplamak isteyen Muaviye büyük bir ordu ile Kufe'ye yürür. Ona karşı koyacak askerî gücü olmayan Hz. Hasan, kardeşi Hüseyin'in karşı gelmesine rağmen, Muaviye adına hilafetten vazgeçer, bir müddet sonra öldürülür (H.49/M.669). Muaviye'nin kurduğu Emevî devleti, pek çok yerde mukavemetle karşılaşır. Bu direnişin sebeplerinin başında, Benî Ümeyye'nin hilafeti zorla elde ettikleri kanaatinde olanların bulunması, Arap halkını diğer Müslüman milletlerden üstün görmeleri gibi sebepler vardır. Bütün direnişe rağmen Muaviye siyasî birliği sağlamayı başarır. Bununla birlikte hayatının sonlarına doğru oğlu Yezîd'i veliaht tayin etmesi, etkisi asırlarca devam edecek huzursuzluğun doğmasına sebep olur."(Güngör, 2015: 773) Oğlu Yezîd'i veliaht tayin eden Muaviye aslında halifelik gibi bir makamın o güne kadarki işleme sürecini değiştirmeye çalışmıştır. Hz.Ali'nin oğlunun bu haksızlığa tepki göstermek istemesi ve Kūfelilerinde destek veriyor edası onu cesaretlendirmiş, bu yola girmesine sebep olmuştur. Kūfe'ye geldiğinde tahmininden daha az taraftarla karşılaşan Hz.Hüseyin Muharrem ayının onuncu günü Kerbelâ'da, Yezîd'in dört bin kişilik ordusuna karşılık sadece 73 kişi eşliğinde cevap vermiş aç ve susuz kalmış hunharca katledilmiştir.

Rivâyetlere göre Peygember Efendimiz'e böyle acımasızca bir olayın yaşanacağı bilgisi daha o hayatta iken Cebrâil a.s. tarafından bildirilmiştir. Vefatından önce Müslümanlara yaptığı son konuşması Vedâ Hutbesinde ashabını ve ümmetini birbirlerine üstünlük taslamamaları konusunda uyarmıştır. Zira "*'Arabın, 'Araba üstünlüğü yoktur*." ya da "*Sakın benden sonra eski dalâletlere dönüp de birbirinizin boynunu vurmayın! Bu vasiyetimi burada bulunanlar, bulunmayanlara bildirsin! Olabilir ki, bildirilen kimse, burada bulunup işitenden daha iyi anlayarak muhafaza etmiş olur."* şeklindeki uyarıları maalesef bu vahim olayın önüne geçememiş, bugün Irak'ta yer alan o yerde Hz. Hüseyin ve taraftarları şehâdet makamına ulaşmışlardır.

Şüphesiz, her şeyden önce bir peygamber torunun o din mensuplarınca iktidarlık savaşı için değersizleştirilip katledilmesi bugün hala İslam tarihinin sayfalarında utanç hadisesi sayılmaktan, kanayan bir yara olmaktan kurtulamamıştır. " *İslâm tarihinde şûra ve seçime dayalı halifelik sistemini değiştirerek yerine oğlunu*

tayin fikrini (veliahtlık) ilk izhar eden Muaviye'dir. Veliahtlık fikrinin kim tarafından ortaya konulduğu hakkında kaynaklarda birbiriyle farklılık arz eden rivayetler bulunmakla birlikte şunu ifade edebiliriz ki Muaviye'nin, oğlu Yezîd'i kendisinden sonra toplumun başına geçirmek üzere veliaht tayin etmesine dair düşüncesi kendisi henüz hayatta ve idari bakımdan çok güçlü olduğu dönemde toplumun gündemine getirilmiştir." (Kılıç, 2010: s. 16)

Diğer yandan meselenin sonucuna bakılacak olursa olaydan sonra intikam alma mücadelesine girişilerek Muhtār Es Sekâfî, Süleymân Surad, gibi isimlerin önderliğinde başlatılan olay kısasa kısasla sonuçlanmıştır. Hz Hüseyin'in ve ailesinin intikamı alınmıştır. İbn Ziyâd'ın kellesi vücūdundan ayrılmış ve peygamber ailesine gönderilerek onların yanan yürekleri bir nebze de olsa soğutulmuştur.

Bugüne kadar İslâm Âlemi tarafından derin bir üzüntüyle anımsanan Kerbelâ Hādisesi, özellikle Şiî ve Alevî-Bektâşî topluluklar tarafından Muharrem ayının onuncu gününü matem günü diye adlandırılır. Ancak bu yas gününde yapılan uygulamalar ve yaşanan olumsuzluklar bu hadisenin pek de iyi bir şekilde anlaşılamadığının bir işaretidir.

Sürekli kendini tekrar eden izlendiğinde aynı noktalara sıkça uğrayan tarih kervanı bu işleyişini sürdürmekten geri kalmamıştır. İslâm Âlemindeki bu kırılma, yaralanma ve bölünmüşlüğün etkileri yıllarca devam etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHTÂR-NÂME

1.MUHTÂR-NÂME YAZMA'NIN TANITIMI

Eser Adı: Muhtâr-nâme (Tercüme)
Yazar: Dervîş Mâhfî
Dil: Türkçe
Kütüphâne: Milli Ktp.,
Bölüm/Koleksiyon: Sat., YZ.
Numara: A 9576

183 sayfadan oluşan eser 1b-181b sayfaları arasında kayıtlıdır. Numarasız ilk sayfanın üst orta kısmında Sat (Satın alınanlar?): 25/04/ 2007 İlhan Şimşek kaydı, alt orta kısımda - muhtemelen kütüphâne tarafından verilmiş - Aks No: 2007-12-1873 olan kaydı mevcut. I (Romen rakamıyla) numaralı sayfanın alt orta kısmında kütüphane kayıt numarası ve Milli Kütüphane kaşesi. 1b sayfasının üst köşesinde siyah rik'a hattıyla "*Bismillāhirrrahmānirrahīm*" (besmele) yazısı ve hemen yanında "*Bismillāhirraḥmānirraḥim Hazā Kitābu Kerbelā Ḳātilin İtlāf İden Muḫtār Rāḥmetullāhi Te'ālā Ḥikāyetiñ? Beyān İder*" şeklinde eser başlığı mevcut. Sayfanın alt orta kısmında ters basılmış Milli kütüphâne kaşesi. İlk iki sayfadan sonra düzenli bir şekilde Arap rakamları ile sayfalara numara verilmiş. Sayfalara sonradan verilen sandığımız günümüzde kullandığımız rakamlar Arap rakamları ile uyuşmadığı gibi sırasında da düzensizlik/karışıklık var. Bu nedenle eski olan Arap rakamları esas alınmalı.

Eser, İslâm tarihi, özellikle Hz. Alî'nin küçük oğlu Hz. Hüseyin'in Kerbelâ'da öldürülmesi üzerine Müslümanlar arasında derin acıya sebep olan öldürülme vak'ası ve katliamın intikamının Muhtâr Es-Sekâfî önderliğinde Müslümanlar tarafından alınmasını işleyen hikâyelerden oluşmuş. Eser'in başında Allah (c.c)'a hamd ve Hz. Peygamber ile Ehl-i Beyt'e selam ve dua içerikli hamdele ve salvele. Hamdele ve salveleden sonra "*şöyle ma'lūm ola kim bu kitāb-ı Muḫtār-nāme Fārsī lisānı üzerine*

idi bu Rūm İlinde Fārsī bilen ḳalīldir" diye başlayıp eseri niçin tercüme ettiğini anlatan Sebeb-i tercüme beyânı. Bu beyanda ilk hikâyenin başlangıcıdır. Bir hikâyenin bitimi ile diğer hikâyenin başlangıcı arasında yazı rengi ve satır boşluğu gibi herhangi ayırıcı/fark ettirici bir iz ve işaret konulmamış.

Baş: [1b] El-ḥamdü lillāhi rabbi'l-'ālemīn v'eṣ-ṣalātü ves-selāmü 'alā Ḫayri ve Ḫalḳihi Muḥammedin Ḫateme'n-nebiyyīne ve ālihī ve evlādihī ve selleme teslīmen keşīren faṣlün emm'a ba'dü şöyle ma'lūm ola kim bu kitāb-ı Muḫtār-nāme Fārsī lisānı üzerine idi bu Rūm İlinde Fārsī bilen ḳalīldir binā'en 'alā ẕālik ba'żı muḥibbān-ı ḫānedān-ı Muṣṭafā vü çāker-i 'Alī el-Murtażā bu ḥaḳīrden şöyle iltimās ü ibrām eylediler kim kellimi'n nāse 'alā ḳadri 'uḳūlihim feḥvā-yı şerīfi üzre Farsīden Türkī diline gele bu faḳīr ü ḥaḳīr kem-ter ḫānedān-ı seyyidü'l-enbiyā ve bende-i çehār-yār-ı bā-ṣafā a'nī Dervīş Maḫfī daḫı anlarıñ ibrāmlarına maḥż-ı raḥmet ve zuḫr-ı āḫiret bolup hicretüñ biñ elli altı senesinde māh-ı şevvālde şürū' itdük me'mūldur ki hīn-i müṭāla'ada bu faḳīr daḫı gūşe-i ḫāṭıra getürüp du'ā-i ḫayr ile yād ideler.

Beyt

Her ki ḫāned du'ā ṭam' dārem

Zān ki men bendei güneh-kārem

Son: [181b] Ketebetü'l el-faḳīrü'l-ḥaḳīr Yeñīşehri Ḥāfız Muḥammed Emīn Fennī sene 1272 hicri zilhicce 14

2. METİNDEKİ ÂYET, HADÎS VE ATASÖZÜ İKTİBÂSLARI

2.1.Metinde Geçen Âyetlerin Tabloda Gösterimi

s.	Âyet İktibâsları	Manâ
31	*"Yekulune le in reca'na ilel medineti le yuhricennel eazzu min hel ezell* ***ve lillāhi'l 'izzetü ve li-resūlihī ve li'l mü'minīne*** *ve lakinnel munafikine la ya'lemun."* *(Münāfıkūn Suresi, 63/8)*	63/8'den yapılmış yarım âyet iktibasıdır. Âyetin tamamının meâli şu şekildedir: *Eğer bu savaştan Medine'ye dönersek, şerefli kimseler alçakları and olsun ki, oradan çıkaracaktır" diyorlardı. Oysa* ***şeref Allah'ın peygamberinin ve inananlarındır****, ama ikiyüzlüler bu geçeği bilemezler* (Kur'ān-ı Kerīm Meāli, 1988: s.554).
51	"*İnnā lillahi ve innā ileyhi rāci'ūn"* *(Bakara Suresi, 2/156)*	2/156'dan yapılmış yarım âyet iktibasıdır. Âyetin tamamının meâli şu şekildedir: "*Onlar; başlarına bir musibet gelince, "****Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz****" derler* (Kur'ān-ı Kerīm Meāli,1988s.554). Hikâyenin ikinci kısmında sayfa 51'de yer alan bu āyeti Süleyman 'ın ölümü üzerine oğlu Hālid okumuştur.
25	*"Fe-zāde hümullāhu merażā"* **(***Bakara suresi (2/10)*	2/156'dan yapılmış yarım âyet iktibasıdır. Âyetin tamamının meâli şu şekildedir: *Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır.* ***Allah da onların hastalıklarını artırmıştır.*** *Söyledikleri yalana karşılık da onlara elem dolu bir azap vardır* (Kur'ān-ı Kerīm Meālİ, 1988: s.2).
14	" *ne'ūz-ü billāh*"	Zindancı, oğlu tarafından iftira uğradığını, Ziyad oğluna beyān ederken konuşmasına (**Allah'a sığınırız, Allah korusun**.) sözüyle başlar.[1]

[1] (https://www.luggat.com/87252/neuzubillah; Erişim 03.11. 2019).

42 **26**	*"Lâ ilâhe illallah Muhammedü'r resūlullah"*	**Lā ilāhe illallah**u: *Allah'tan başka ilâh yoktur*. Allah'tan başka tanrının bulunmadığını ifade eden kısa ve açık bir cümledir. (Kelime-i Tevhid; bk. Yılmaz, 2013: 408); İfadenin tümünün manası için "**Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur ve Muhammed, Allah'ın elçisidir"** (Arpaguş, 2002: s. 214-215). Ayrıca Kuran-ı Kerim; Muhammed 47/19, İbrâhim 14/24 ve Saffât 37/35 'te "*Lâ ilâhe illallah*" sözünün önemi ve büyüklüğünden söz edilmiştir.
38	*"nahnü ḳasemnā" yarım, lafzī iktibâs,* *(Zuhruf Sūresi, 43/32)*	43/32'den yapılmış yarım âyet iktibasıdır. Âyetin tamamının meâli şu şekildedir: ***"** Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında **biz paylaştırdık.** Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri (dünyalık) şeylerden daha hayırlıdır.*
46	*"İn yekūn minkum mietun ṣabirune yaġlibū mieteyn"* *(Enfāl Suresi, 8/66)*	8/66'den yapılmış yarım âyet iktibasıdır. Âyetin tamamının meâli şu şekildedir: "*Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer içinizde **sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye galip gelirler**. Eğer içinizde (sabırlı) yüz kişi bulunursa, inkâr edenlerden bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir kavimdir.*"
56	*"İnnemā yüveffe's-ṣābirūne ecrāhum bi-ġayri hisābin"* (Zümer, 39/10)	*"(Ey Muhammed!) Bizim adımıza de ki: "Ey iman eden kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlar için (ahirette) bir iyilik vardır. Allah'ın yeryüzü geniştir.* ***Sabredenlere mükâfatları elbette hesapsız olarak verilir*** (Yılmaz, 2013: s. 302).
15	*"Lebbeyk Allahümme lebbeyk"*	***Telbiye:****"Lebbeyk sözlükte "buyrunuz, ne emrettiniz efendim"* (Devellioğlu, 2010: 1246) anlamlarına gelir. ; ***"Lebbeyk, Allahümme lebbeyk, Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. İnnel hamde ve'n-ni'mete leke ve'l -mülk, lâ şerike leke"*** diyerek telbiye getirirler. Bu *"Buyur Allah'ım buyur! Emrindeyim buyur*! Senin hiçbir ortağın yoktur! *Allah'ım buyur! Hamd, sana mahsustur. Nimet de senin, mülk de senindir.* Senin hiçbir ortağın yoktur!"[2]

[2] (https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr/?p=kitap&i=7.0.164:Son Erişim 03.11.2019).

2.2. Metinde Geçen Hadîsler

S.	Hadîs İktibâsları	Manâ
21	*"E's- sabr miftâhü'l –fereci"*	***"Şabır, zaferin anahtarıdır."****(Yılmaz, 2013:593)* Eserin 21. Sayfasında geçen peygamber efendimiz Hz. Muhammed (as.) bu sözü zindana düşen Muallim için bir teselli olmuştur. Şu cümleye yer verilmiştir.*"Ḥażreti ' Ali ṣabr iderdi peygamber a.s. buyurmuştur:* ***E'ṣ- ṣabr miftāḥü'l –ferec*** *ya'ni ṣabr eylemek ḳurṭulmaḳ kilīdidir."*
45	*"hınzirin boynuna cevahir asmak"*	Mu'teber hadîs kitablarından biri olan İbn Mâce'de, Resulullah Efendimizin şu hikmetli uyarısı bulunmaktadır: "*İlim talebi (ilmi öğrenmek) her Müslümana farzdır. İlmi, ona layık olmayan kimseye öğretmek,* ***domuzun boynuna mücevherler, inciler ve altınlar takmak gibidir."****Eserde yer alan yarım* ḥādîs İḳtibāsında, Peygamber Efendimiz, ilim öğrenmeye lāyık olmayanlara ilim öğretilmesini gereksiz bir çaba, boşa harcanmış bir emek olarak nitelemiş; domuzun boynuna mücevher, inci, altın bağlamak gibi görmüştür. [3]
1	*"kellimi'n nâse 'alâ kadri 'ukūlihim"*	"**İnsanlara akılları değerince (ölçüsünde) konuş."**Metnin ilk sayfasında yer alan bu ḥadiste Peygamber Efendimiz muhattabın seviyesine, bilgisine göre hitap edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Zirā yüce Yaratıcımız da Kur'ān-Kerim'i insanların akıl ve kapasitelerine hitap eden bir şekilde indirmiştir (Sicistani,1993: s. 23).

[3] (Geniş bilgi için bk. https://www.milligazete.com.tr/haber/1095800/domuzun-boynuna-mucevher-takmak; Son Erişim 04.11.2019).

2.3. Metinde Geçen Atasözü, Vecize ve Kelâm-ı Kibâr vb. Sözler

S.	Geçen Söz	Anlam
12	***"besle kargayı gözini çıkarsuñ"***	Türk Dil Kurumu, Güncel Türkçe Sözlük' te "***besle kargayı, oysun gözünü "***[4]*ifadesi yer almaktadır. "nankörlük edenler için söylenen bir söz*." Arapça' da ise bu ma'na ya yakın olarak ***"Köpeğini besle ki seni yesin."*** sözü bulunmaktadır.
47	**"demir mıh kara taşa girmez"**	Kilisli Rıfāt' tarafından tercüme edilen Şeyh Sādi Şīrāzi'nin Bostan ve Gülistān eserinde sayfa 379'da yer alan hikâyenin sonunda "*Paslı bir demirden pası cilâ ile gidermek kabil değildir. Kalbi kara insana öğüt vermenin faydası yoktur.* ***Hiç taşa demir çivi girer mi?***" sorusu sorularak kalbi sertleşmiş olan insana onu düzeltmek, yumuşatmak için ne kadar öğüt verilse de olumlu bir sonuca varmanın mümkün olmayacağı anlatılmak istenmiştir.[5]
14	**"İzâ câ'e'l-kazâ 'ümiye'l-basar"**	"***Kader geldiği zaman gören göz görmez olur"*** *kaidesi hükmünü icra etmiştir. Hz.Yakup'un verdiği cevapta olduğu gibi. Ona "Sen kilometrelerce uzaklıktaki Mısır'dan gelen oğlunun gömleğinin kokusunu aldığın halde yanı başındaki Ken'an kuyusundaki oğlunu nasıl görmedin?" demişlerdi. O, "Bizim halimiz şimşeklere benzer. Bazan olur şimşek çakar gibi her taraf aydınlanır, göremediğimiz şey kalmaz. Bazan da ayağımızın ucunu göremeyiz."*[6] Hz. Mevlânâ ise *"Kaza geldi mi bu cihan daralır, tatlı helva bile ağzında zehir kesilir demişler/ Kaza gelince göz kapanır da göz, gözü görmez olur."* diyerek kader ve kaza geldiğinde aklın ve alınan tedbirlerin önem arz etmediğini belirtir (İzbudak, t.y, s. b.380) " Allâh'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kaderdir" (Ahzâb Suresi, 38).

[4] (http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=645 Son Erişim: 15.10.2019).
[5] (bk.https://tr.pdfdrive.com/bostan-gÜlistan.html Son Erişim: 04.11.2019).
[6] (bk.http://hadisler.vesiletunnecat.com. Son Erişim 03.12.2019).

İKİNCİ BÖLÜM

1.ESERDE ADI GEÇEN ŞAHISLAR

Abdullâh bin Ömer: İbn Ömer diye de anılan Abdullah, nübüvvetin üçüncü yılında Mekke'de doğdu. Ashabın fakihleri arasında da mümtaz bir yeri olan Abdullah, en çok fetva veren yedi sahâbîden biridir. Abdullah b. Ömer ashâb-ı kirâmın ileri gelen zenginlerindendi. Servetinin fazla birikmesine meydan vermez, eline geçeni yoksullara dağıtırdı. Devlet adamlarının verdiği armağanları Allah'ın kendisine gönderdiği rızık olarak kabul eder, bazan bunların tamamını aynı gün fakirlere verirdi. deşleri arasında babasına en çok benzeyenin Abdullah olduğu rivayet edilir. Seksen beş (veya seksen yedi) yaşlarında Mekke'de vefat etti (Kandemir,1988: s.126-128).

Abdullâh bin Zübeyr: Emevî hânedanına karşı halifeliğini ilân eden ve abâdileden biri olan sahâbî. Kureyş kabilesinin Esed b. Abdüluzzâ koluna mensuptur. İslâm dünyasının yarıya yakın kesiminde on yıl kadar halife olarak hüküm süren Abdullah b. Zübeyr genç sahâbîlerin önde gelenlerinden biridir. Cesur bir asker, iyi bir kumandan, ihtiraslı bir siyaset adamı idi. Mekke'nin ileri gelen ailelerinden birine mensup olup iyi bir eğitim görmüştür (Yıldız *1998: s.145-146).*

Abdullâh Mutî: Medine'de doğdu. İlk siyasî faaliyetlere Muâviye devrinde başladı. Emevîler Medine'yi ele geçirince İbnü'z-Zübeyr'in yanına giderek Mekke'yi kuşatan Emevî birliklerine karşı onun safında kahramanca savaştı. 65 (684-85) yılında İbnü'z-Zübeyr tarafından Kûfe'ye vali tayin edildi. Burada halkı İbnü'z-Zübeyr aleyhine kışkırtarak Muhammed b. Hanefiyye'ye biata davet eden Muhtâr es-Sekafî'nin faaliyetlerinden ve tayin ettiği emîrü'ş-şurtayı öldürmesinden dolayı endişeye kapıldı ve Kûfe'yi terkedip Mekke'ye döndü (66/685-86). Haccâc b. Yûsuf Mekke'yi muhasara ettiği sırada yaralandı ve İbnü'z-Zübeyr'den kısa bir müddet önce öldü (Fayda, 1988: s.122).

Beni Ümeyye: Allah (c.c) İsra suresi 60. ayette şöyle buyuruyor: "Sana gösterdiğimiz o rüyayı ve Kur'ân'da lanetlenen ağacı, ancak insanları sınamak için meydana getirdik. Biz de onları korkuturuz da, bu onlara, büyük bir azgınlıktan başka bir şey sağlamaz." İmam Sa'lebi, İmâm Fahr-u Razi ve diğer müfessirlerinizin rivāyet ettiğine göre Hz.Muhammed (s.a.v.) rüya âleminde Beni Ümeyye'nin maymunlar şeklinde kendi minberine çıkıp indiğini gördü, Cebrail bunun üzerine mezkûr ayeti nazil etti.(Bu ağaçtan kasıt Beni Ümeyye soyudur.)Allah-u Te'âlâ, başı Ebu Süfyan ile Muaviye olan Beni Ümeyye'yi lanetlenmiş bir ağaç olarak zikretmiştir; dolayısıyla bu ağacın bir dalı olan Muaviye de mel'undur.[7]

Hazret-i Alî (ö.40/661)**:** İlk Müslümanlardan. Hicretten yaklaşık yirmi iki yıl önce (M.600) Mekke'de doğdu. Hz. Muhammed'in amcası Ebû Tâlib'in (öl.619) oğludur. Dördüncü halifedir. Bilgiye değer veren bilgin ve yiğit bir kişiliğe sahiptir. Kaynaklarda *Murtazâ, Şîr-i Hudâ, Aliy-yi Murtazâ* sıfatlarıyla anılır. Babası Hz. Peygamber'in amcası Ebû Tâlib, annesi de *Fâtıma bint Esed b. Hâşim'*dir. Ebû Tâlib'in en küçük oğludur. Mekke'de baş gösteren kıtlık üzerine Hz. Peygamber amcası Ebû Tâlib'in yükünü hafifletmek için onu himayesine aldı. Hz. Alî beş yaşından itibaren hicrete kadar onun yanında büyüdü. Hz. Muhammed (s.av.)'in peygamberliğine ilk inananlardandır. Bu sırada yaşının dokuz, on veya on bir olduğu söylenir. Hicret'ten önceki hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi yoktur. Hz. Ali Bedir, Uhud, Hendek ve Hayber başta olmak üzere hemen hemen bütün gazve ve seriyyelere katıldı. Bu savaşlarda Resûl-i Ekrem'in sancaktarlığını yaptı. Daha sonra, kaynaklarda menkıbevî bir üslûpla anlatılan büyük kahramanlıklar gösterdi (Kandemir, 1988: s. 371-378; Zavotçu, 2018: s. 55). İslâm dünyasında ilim ve fazilet, mürüvvet ve fütüvvetle bilinen bir kişidir. Unvānlarından bazıları: *1)Allah'ın Arslanı (Esedullâh, Şi'r-ī Yezdān, şi'r-ī Hüdā), Haydar , Haydar-i Kerrār, Haydar: Arslan, Kerrār : Döne döne hamle eden demektir.), Şāh-ı Velāyet,)Şāh-ı Necef, Dürr-i Necef, Padişah-ı Necef, Necāti, Ebu Turāb, İmam-ı Evliyā, Emīrü'l mü'minīn,, Murtezā (Onay, 2013: s. 54).* Eserde yer alan hikâyelerde Hz. Ali daha çok şu

[7] (https://belgelerlehlibeytarihi.wordpress.com. Son erişim: 16.11.2019).

ifadelerle zikredilmiştir: *Allah'ın arslanı, Ebu Turāb, Emīrü'l - Mü'minīn ve Murtezā.*

Hüseyn (İmâm Hüseyin): Hz. Muhammed (s.a.v.)'in torunu, Hz. Fatma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu. Hicretin 4. yılında (10 Ocak 626) Medine'de doğdu. Kerbelâ şehîdi olduğu için şehîd lakabıyla anılır. Göğsünden aşağısının dedesine çok benzediği söylenir. Hz. Hüseyin, ağabeyi Hasan ile birlikte tâbiînden Ebû Abdurrahman es-Sülemî'den kırâ'at öğrendi. Hz. Hüseyin ilk iki halife dönemindeki önemli olaylarda fiilen yer almadı. Hz. Osmân zamanında Saîd b. Âs'ın Kûfe'den Horasan'a yaptığı sefere ağabeyi ile birlikte katıldı. Babasının halifeliği sırasında Hz. Hüseyin Kûfe'ye giderek onun bütün seferlerine katıldı. Babasının şehâdetinden sonra da onun vasiyetine uyarak ağabeyi Hasan'a itaat etti. Rey valiliğine getirilen Ömer b. Sa'd b. Ebû Vakkâs ile yaptığı savaşta Sinân b. Enes en-Nehaî tarafından öldürüldü (Fığlalı, 1998: s. 518-521).

Ka'Kâ' b. Amr: Bazı hadisçiler sahâbî olduğu görüşündedir. Hz. Ebû Bekir döneminde irtidad eden Alkame b. Ulâse üzerine müfreze kumandanı olarak gönderildi ve görevini başarıyla tamamladı (11/632). Aynı yıl Hâlid b. Velîd'in peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha ile yaptığı Büzâha savaşına katıldı. Ulleys'in ve Übülle'nin fethine Hâlid b. Velîd'le beraber iştirak etti (12/633). Hîre'nin fethinde de bulunan Ka'kâ', Hâlid b. Velîd'in emriyle bir süre Hîre'de kaldı. Daha sonra çeşitli fetihlerde görevlendirildi. Ebû Ubeyde onu Hz. Ömer'in emri üzerine öncü kuvvetlerin kumandanı sıfatıyla Irak'a gönderdi (13/634). Ka'kâ', Kâdisiye öncesi İran fetihlerinde de önemli rol oynadı. Ağvâs'ta cereyan eden savaş, öncü kuvvetlerin başında bulunan Ka'kâ'ın gösterdiği gayretler sonucunda kazanıldı (14/635). Hâlid'in emriyle Suriye'deki fetihlere de katılan Ka'kâ', Yermük Savaşı'nda bir süvari birliğinin başında görev yaptı (Yücesoy, 2001: s. 216).

Mervân Hakem: Emevî halifesi ve Mervânî kolunun kurucusu (684-685). Muâviye'nin ölümünden (60/680) sonra Mervân Yezîd'den daha fazla yakınlık gördü. Yezîd'in Medine valisine, Yezîd'e biat etmek istemeyen Hz. Hüseyin ve Abdullah b. Zübeyr'e karşı kuvvet kullanmasını tavsiye etti. Hz. Hüseyin'in katledilmesine müslümanların gösterdiği tepki ve Medine halkının Abdullah b.

Hanzale liderliğinde Emevî yönetimine karşı ayaklanması sırasında (63/683) nüfusları 1000 civarında gösterilen Ümeyyeoğulları ile birlikte zor durumda kalmıştır (Baycan, 2004: s. 225-227) .

Müslim Bin Akil: "Müslim b. Akil b. Ebi Talib, İmam Hüseyin'in (a.s.) amcaoğlu ve Kufe'de şehit olan ilk yârenidir. Müslim b. Akil, İmam Hüseyin (a.s.) Kufe'ye gitmeden önce İmamın temsilcisi unvanı ile Kufe'ye gitmiş ve görevi de oranın durumunu gözlemlemek ve Kufelilerin sözlerinde ısrarlı ve sadık olmaları durumunda İmam Hüseyin'e (a.s.) o yönde rapor vermekti. Müslim bin Akil, şehit olmadan 27 gün önce İmam Hüseyin'e (a.s.) raporunu göndermiş ve raporunda Kufelilerin hazır olduklarını belirtmiştir. Ubeydullah bin Ziyad'ın Kufe valisi olarak atanmasından sonra Kufeliler onun karşısında korku ve dehşete kapılmış ve Müslim bin Akil'in (r.a) yanından ayrılarak onu yalnız bırakmışlardır. En sonunda hicretin 60. yılında Arife günü şehit edilmiştir."[8]

Mu'âviye: : H. 43/M. 663 yılında doğdu. Babası I. Yezîd, annesi *Ümmü Hâşim b. Utbe b. Rebia*'dır. Veliaht olarak atandığı için babasının ölümünden sonra 64 yılında tahta çıktı. O sıralar 21 yaşında idi. Ülkenin karışık bir dönemine rast gelen saltanatı kısa sürdü. Halifeliği sırasında hasta olduğu ve halkın karşısına çıkamadığı rivâyet edilir. Hastalığı nedeniyle tahtı çevresinden başka birine bırakmak istediği de hakkında anlatılan rivâyetler arasındadır. Ölüm sebebi de farklı sebeplere dayandırılan Mu'âviye H. 64/M. 684 yılında öldü ve Şam'daki Bâbüssagîr Kabristanı'nda babasının yanına defnedildi (Kapar, 2005: s. 355- 356; Zavotçu, 2018: s. 466) .

Muhammed Hanefiyye: "Ebü'l-Kāsım Muhammed b. Alî b. Ebî Tâlib el-Hâşimî el-Kureşî (ö. 81/700). Hz. Ali'nin Havle bint Ca'fer el-Hanefiyye isimli hanımından doğan oğlu. 16 (637) yılında Medine'de doğdu. Hz. Ali'nin, ileride bir oğlu daha dünyaya gelecek olursa ona adını (Muhammed) ve künyesini (Ebü'l-Kāsım) vermek için Resûl-i Ekrem'den izin aldığı rivayet edilir (İbn Sa'd, V, 91-92). Ancak

[8] (bk. http://tr.wikishia.net. Son Erişim: 15.11.2019).

kaynaklarda daha ziyade Benî Hanîfe esirlerinden olan annesi Havle bint Ca‘fer el-Hanefiyye’ye nisbetle Muhammed b. Hanefiyye veya İbnü’l-Hanefiyye diye geçer (Öz, 2005: s. 537-539).

Muhtâr Es-Sekâfî: Taif’in hâkim kabilesi Sakîf’e mensup olup hicretin 1. yılında (622) doğdu. Hz. Hüseyin’in intikamını almak amacıyla ayaklanan siyasī-dinī lider. İslâm tarihinin önemli şahsiyetlerinden Muhtâr es-Sekafî, mevālī ile Kûfe’deki Hz. Ali taraftarlarını birleştirerek Araplar dışındaki müslümanları da olayların içine sokmuş ve sadece Kerbelâ Vak‘ası’nın intikamını almış ayrıca hedefini Emevîler’in yıkılışını da etkilemiştir. Ali evlâdı taraftarlığının siyasî hareketten dinî bir inanca dönüşmesine zemin hazırlayan fikirleri kısa zamanda Abbâsî daveti halini alarak Kûfe’den Horasan’a sıçramış ve sonuçta Emevîler’in ortadan kaldırılmasına yol açmıştır. Bu bakımdan Muhtâr geleceği şekillendiren büyük simalardan biri sayılmıştır (Yiğit, 2006, s. 54-55).

Müseyyib b. Necebe: Taramış olduğumuz kaynaklarda hayatı hakkında detaylı bir bilgiye rastlanmamış fakat tezimize konu olan Muhtār-nāme ve Kerbelâ sonrasını anlatan bazı kaynaklarda adı geçer. O, Hz. Hüseyin’in intikamını almak isteyen Tevvabun grubunda yer almış ve tevbecilerin Kerbelâ intikamını almak için buluştukları ilk toplantıda yaptığı konuşma ile Süleyman bin Surad’ ın gruba başkan olmasını sağlamıştır. “*…Müseyyib b. Necebe Süleyman b. Sured’in yanına vardı. Ona: Allah seni rahmetiyle esirgesin! Gönülsüz gelecek kişilerden sana hayır ve fayda gelmez* (Köksal, 2008: s. 263).

Ömer b. Sad: Sa’d bin Ebî Vakkas’ın (r.a.) oğludur. Bir rivayete göre Hz. Peygamber (a.s.m.) hayatta iken, diğer bir rivayette ise Hz. Ömer’in (r.a.) halifeliği döneminde dünyaya geldi. Babası Hz. Sa’d bin Ebî Vakkas (r.a.) ile birlikte Irak’ın fethine katıldı, Emevîler döneminde Merv ve Rey vâliliği yaptı. Hz. Hüseyin’in (r.a.) Kerbelâ’da şehit edildiği hâdisede, dönemin Kûfe vâlisi Ubeydullah bin Ziyad’ın gönderdiği orduda komutan idi. Hz. Hüseyin (r.a.) ve arkadaşlarını kuşattı ve Fırat’tan su almalarını engelledi. Hz. Hüseyin (r.a.), Ömer bin Sa’d’ın ordusu tarafından 10 Muharrem 61’de (10 Ekim 680) şehit edildi. Tarihî

kaynaklara göre, Ömer bin Sa'd, hunharca şehit edilen Hz. Hüseyin'in (r.a.) başını kestirerek bütün Âl-i Beyt ile birlikte Şam'a halife Yezîd'e gönderdi. Ömer bin Sa'd, Kerbelâ faciasından sonra Kûfe'de Emevîlere karşı ayaklanan Muhtār Es-Sekâfî tarafından yakalanarak öldürüldü (M.686). [9]

Sinân b. Enes Nehâî: Kerbelâ Vakası'nda Hz. Hüseyin'in (a.s.) mübarek başını bedeninden ayırarak şehit edendir. Büyük babasının adı Enes'dir. Onu büyük babasının adıyla çağırırdılar. Sinan, Kūfe'de doğmuştur fakat doğum tarihi hakkında kesin bir tarih belirtilmemiş. İbn Ebi'l Hadid'in İbn Hilal Sakafi'den naklettiğine göre, Hz. Ali'nin (a.s.) hilāfeti döneminde Sinan küçük bir çocuktu. Hz. Ali (a.s.) Hz. Resulullah'ın (s.a.v.) evladının (Hz. Hüseyin) onun eliyle şehit olacağını haber vermiştir. Bazı tarihi kayıtlarda Sinan savaşçı ve başıboş deli bir şair olarak tanıtılmıştır. Ölüm tarihi konusunda ihtilāf vardır. Rikabımı altın ve gümüşle doldur ben yüce makam sahibi efendiyi öldürdüm. Ben anne ve baba açısından insanların en üstününü; soy ve nesep olarak en üstün kişiyi öldürdüm.

Nakledildiğine göre Ömer bin Sa'd, İmam Hüseyin'in (a.s.) mübarek kesik başını Havli bin Yezîd Esbehi'ye vermiş ve ordudan önce Kūfe'ye giderek Ubeydullâh bin Ziyâd'a göstermesini ve İmam Hüseyin'in (a.s.) öldüğünü ona haber vermesini istemiştir. Yezîd'in ölümünden sonra Kūfe'de baş gösteren karışıklık sırasında, İmam Hüseyin'in (a.s.) asli katillerinden biri olarak bilinen Sinan bin Enes, gizli bir yaşam sürdürmekteydi. Bazı nakillere göre, Muhtar Sakafi'nin kıyamından sonra Kūfe'den kaçmış ve Basra ve çevresine yerleşmiştir. Bazı tarihi kayıtlara göre Sinan, Muhtar Sakafi'nin bazı adamları tarafından öldürülmüştür. Başka bazı kaynaklara göre ise Haccac Sakafi'nin Kūfe'de hâkim olduğu dönemde ölmüştür.[10]

Süleymân bin Surad bin Cevn Huzâî: (سليمان بن صُرَد بن جون الخُزاعي); Arap ve Kûfe Şiilerinin ileri gelenlerinden ve Hz. Resul-i Ekrem (s.a.v.), İmam Ali (a.s.), İmam

[9] (Geniş bilgi için bk. https://www.milligazete.com.tr. Son erişim: 01.11,2019).
[10] (http://tr.wikishia.net/view/Sinan_bin_Enes_Nehai Erişim: 15.11.2019).

Hasan (a.s.) ve İmam Hüseyin'in (a.s.) sahabelerindendir. Bazı savaşlarda İmam Ali'nin (a.s.) safında yer almıştır. İmam Hasan (a.s.) döneminde de Kufe Şialarının ileri gelenlerinden sayılmaktaydı; ancak İmam Hasan'ın (a.s.) Muaviye ile sulh yapmasına muhalefet etmiştir. İmam Hüseyin'in (a.s.) Kufe'ye daveti için yazılan ilk mektūplar onun önderliğinde yazılmasına rağmen, o Kerbela savaşına katılamamıştır. Tarihçiler Süleyman'ın Kerbela savaşına katılamaması hakkında farklı deliller zikretmişlerdir. İmam Hüseyin'in (a.s.) şehadetinden sonra hicri 65 yılında Tevvabin kıyamının önderliğini üstlenmiştir. Süleyman b. Surad Huzai İmam Hüseyin'in (a.s.) intikamını almak için başlatılan Tevvabin kıyamında şehit olmuştur.[11] Ayrıca tezimize konu olan "*Muhtār-Nāme*" isimli eserde Süleyman bin Halid adında yiğit, cengâver bir oğlu da vardır Her ikisi de Tevvābin (Tövbe edenler) grubuna katılmış ve savaşmıştır.

Şimr bin zi'l-Cevşen: Şimr bin Ẕi'l-Cevşen (شِمر بن ذی الجَوْشَن), tabiinden ve Havazin kabilesinin reislerindendir. Kerbela vakıasında aldığı rolden dolayı Şialar nezdinde en nefret edilen kişilerden biri olmuştur. Şimr ilk zamanlarda İmam Ali'nin (a.s.) yârenlerinden biri idi, ancak sonrasında İmam (a.s.) ve ailesine kin güden düşmanlardan birine dönüşmüştür. Şimr bin Ẕi'l-Cevşen, Kerbela vakıasında çok önemli bir rol üstlenmiştir. Müslim bin Akil'in şehadet ortamını hazırlamış, Aşura günü savaş ateşinin çıkmasına neden olmuş, Ömer bin Saad ordusunun sol kanat komutanlığını yapmış, İmam Hüseyin'i (a.s.) şehit etmiş, çadırlara saldırmış, İmam Zeynel Abidin'in (a.s.) şehit edilmesi için çok uğraşmıştır. Şimr, Aşura ziyaretinde lanet ve beddua ile anılmaktadır. Muhtar Sakafi karşısında bozguna uğramış ve öldürülmüştür.[12]

Ubeydullâh b. Ziyâd: 28 (648) yılında Basra'da doğdu. Ziyâd b. Ebîh'in oğlu olup annesi Mercâne Fars asıllıdır. Çocukluk ve gençlik dönemlerini babasının 45 (665) yılından itibaren valilik yaptığı Basra'da ve Kûfe'de geçirdi. Babası tarafından elçi olarak Dımaşk'a gönderildiğinde konuşmasında zayıflık ve telaffuz bozuklukları bulunduğunu gören Muâviye b. Ebû Süfyân'ın tavsiyesiyle Arapça'sını geliştirmeye çalıştı. Babasının ölümünün (53/673) ardından Dımaşk'a gitti ve aynı yılın sonunda

[11] (http://tr.wikishia.net/view/S%C3%BCleyman_bin_Surad_Huzai Erişim: 15.11.2019).
[12] (http://tr.wikishia.net/ Erişim: 14.11.2019).

Horasan valiliğine tayin edildi. Ubeydullah, el-Cezîre bölgesinde bulunduğu sırada Mervân'ın ölüm haberini aldı. Yeni halife Abdülmelik b. Mervân onu görevinde bıraktı. Muhtâr E's-Sekafî'nin 66 (686) yılında Kûfe'yi Abdullah b. Zübeyr'e bağlı validen almasının ardından Musul'a yönelip bölgeyi ele geçirdi. Muhtâr'ın Yezîd b. Enes kumandasında gönderdiği kuvvetleri bozguna uğrattı. Ancak Muhtâr'ın İbrâhim b. Eşter kumandasında sevkettiği orduyla Musul yakınında Hâzir ırmağı kıyısında meydana gelen çetin savaşta ağır bir hezimete uğradı. Başta kendisi ve Husayn b. Nümeyr olmak üzere askerlerinden pek çok kişi öldürüldü (9 Muharrem 67 / 5 Ağustos 686). Onun ve yetmişten fazla kişinin başı kesilerek Kûfe'deki Muhtâr es-Sekafî'ye gönderildi (Yüksel, 2012: s. 29-30).

Yezîd: "Ebû Hâlid Yezîd b. Muâviye b. Ebî Süfyân el-Kureşî el-Ümevî (ö. 64/683). Emevî halifesi (680-683). 26 (647) veya 27 (648) yılında Şam'da doğdu. Emevî Halifesi Muâviye'nin oğludur. Yezîd Çöl ortamında burada bedevî hayatının şartlarına göre büyüdü. Ata binme ve silâh kullanmada maharet kazandı, fasih Arapça'yı öğrendi. Üç yıl altı ay halifelik yaptı. Yezîd, Dımaşk yakınlarındaki Huvvârîn'de öldü ve Dımaşk'ta Bâbüssagīr Mezarlığı'na defnedildi (14 Rebîülevvel 64 / 10 Kasım 683). İri yapılı, av meraklısı, cesur ve oldukça cömert olan Yezîd idarî alanda babası Muâviye'nin politikalarını devam ettirdi. Yezîd kendi döneminde gerçekleşen ve etkileri günümüze kadar gelen Kerbelâ Vak'ası, Harre Savaşı ve Mekke kuşatması gibi icraatları yüzünden müslümanların hâfızasında İslâm tarihinin en kötü isimlerinden biri olarak anıldı (Kılıç, 2013 s. 513-514).

Zeyne'l-Âbidîn: Doğum tarihi konusunda çeşitli rivayetler bulunmakla birlikte genelde 38 (659) yılında Medine'de doğduğu kabul edilir. Babası Hz. Hüseyin'dir. Ali el-Asgar ismi ile de anılır. Zayıf bünyeli ve hastalıklı olmasından dolayı Kerbelâ Vak'ası'na fiilen katılmadığı halde Şimr b. Ẕi'l-Cevşen kendisini öldürmek istemiş fakat Emevî ordusu kumandanı Ömer b. Sa'd tarafından kurtarılmış. Böylece Kerbelâ Vakasından sağ kurtulan tek Hüseyin evlâdıdır. Zühd ve takvâda ümmetin önde gelenlerinden olan Zeynel-'Âbidîn büyük bir tâbiî idi. Babası ve amcası dışında Hz. Âişe, İbn Abbas, Ebû Hüreyre, Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Ömer ve Ümmü Seleme gibi sahâbîlerden hadis rivayet etmiş. Zamanının en büyük fakihi sayılmakla

birlikte çözümlenmesi zor hadiselerde başvurulan bir merci durumundaydı (Kılavuz, 2013: s. 365-366).

Eserde; Muhtâr' ın Karşısında Yer Alan İsimler	**Özellikleri**
Abdullâh Mutî	İbnü'z-Zübeyr aleyhine kışkırtarak Muhammed b. Hanefiyye'ye biata davet eden Kūfe Valisi.
Abdullâh Zübeyr	Muhtâr'ın şartlarını kabul edip yardımı alıp daha sonra verdiği sözü tutmamıştır.
Kudâme	Ubeydullâh Ziyâd'ın adamı. Muhtâr'ı Kūfe şehrinden kovması.
Ömer b. Sa'd	Yezîd'in ordu komutanı
Şimr b. Zi'l Cevşen	Komutan. Zulmetme ve cinayetler. Ayrıca Zeynel Âbidin'i de öldürmek istemiş fakat öldürememiştir.
Sinân b. Enes	Bazı kaynaklarda İmam Hüseyin'in başını kesen katil
Mervân	Emevî halifesi ve Mervânî kolunun kurucusu, küçük Muaviye'yi zehirledi.
'Abdullâh b. Yezîd	Muhtâr'ı ikinci kez hapse atan Kūfe Valisi.
Râfī'	Muhtâr-nâme'ye göre İmâm Hüseyin'in katili.

2. ESERDE YER ALAN HİKÂYELERİN ÖZETLERİ

Tezimize konu olan *Muhtâr-nâme* "*… bu kitāb-ı Muḫtār-nāme Fārsī lisānı üzerine idi bu Rūm İlinde Fārsī bilen ḳalīldir binā'en 'alā ẕālik b'aẓı muḥibbān ḫānedān-ı Muṣṭafā vü çāker-i 'alā - ḳadri bu ḥaḳīrden şöyle iltimās ü ibrām eylediler kim kellimi'n nāse 'alā ḳaderi 'uḳulihim feḥvā-yı şerifi üzre Fārsiden Türkī diline gele bu faḳīr ü ḥaḳir kem-ter ḫānedān –ı seyyidü'l enbiyā ve bende-i cehār-yār –ı bā-ṣafā a'ni Dervīş Maḫfī daḫı anlarıñ ibramlarına maḫż-ı raḥmet ve zuḫr-ı āḫiret bolup Hicretüñ biñ elli altı senesinde māh-ı şevvālde şürū' itdük me'mūldur ki Hīn-i müṭāla'ada bu faḳīr daḫı gūşe-i ḫāṭıra getürüp du'ā i ḫayr ile yād ideler."(s.1)* cümlelerinde belirtildiği üzere önce Fars dili ile yazılır, sonra hem Hz. Muhammed (s.a.v.)'e ve Ehl-i Beyt'e sevgi besleyenlerin ricası hem de o devirde Farsça bilenlerin az olması, daha çok insanın okuyup istifade etmesi düşüncesiyle Dervîş Mahfî tarafından Türk Dili'ne aktarılır. Eseri Türkçeye tercüme eden Mahfî çeviriyi yaparak okuyanların hayır duasını almayı ümit ettiğini belirtir. *Muḫtār-nāme*, Kerbelâ'da Beni Ümeyye tarafından hunharca katledilip şehâdet mertebesine ulaşan Hz. Hüseyin ve diğer müslümanların intikamını almak düşüncesinde olan Muhtâr b. Ebu es-Sekafî'nin hikâyeler zincirinden oluşur. Eserdeki hikâyeler, Kerbelâ olayından sonra, bu olayla ilgili cereyan eden hâdiseleri hikâye eder.

Bilindiği üzere Hz. Muhammed (s.a.v.)'in vefatıyla beraber halifelik gibi bir makam oluşmuş ve arkasından dört büyük isim bu görevi yerine getirmiştir. İlk çocuk Müslümanlardan olan Hz. Ali aynı zaman da peygamberimizin amcasının oğlu, damadı ve son halifedir. Onun şehîd edilmesiyle birlikte halifelik Emevî ailesinden Muaviye'ye geçmiştir. Muaviye, o coğrafyada yaşayan halkın; oğlu Yezîd'e biat edilmesini ve kendinden sonra onun halife olmasını istemiştir. Bir taraftan da Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hüseyin'in bazı Kûfelilerce desteklenip halife olmak istemesi üzerine bu hazin vak'a meydana gelir. Irak 'ta, Bağdat'ın yaklaşık 100 km. güneybatısında yer alan Kerbelâ' nın İslâm tarihindeki şöhreti, Hz. Hüseyin ile ailesi fertlerinin 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) tarihinde Emevîlerce şehid edildikleri yer olması ve kabirlerinin burada bulunmasından kaynaklanır.

Eserdeki hikâyeler, Kerbelâ olayından sonra, bu olayla ilgili cereyan eden hadiseleri hikâye eden birbirine bağlı zincir hikâyelerin ilk halkasında; Muhtar tanıtılır. Bu hikâyelerin geçiş kısmında bazen" *rivāyet ederler ki"* bazen de kişi adı verilerek *"hikâyesidir"* şeklinde takdim ifadelerine yer verilir. *Muhtâr-nâme'*nin, tezimize konu olan 1b – 31a sayfaları arasında sırasıyla *"Muhtâr'ın Zindana Atılması, Muhtâr'ın, Muallim'in Yardımıyla Zindandan Kurtulması, Muhtâr' ın Zindandan Kurtulup Ayaklanması, Süleymân b. Surad ile Ziyâdoğlu'nun Cengi, Muhtâr'ın İkinci kez Ayaklanması"* gibi başlıklı hikâyeler anlatılır. Takdim sırasına göre hikâyelerin özetleri aşağıda sunulmuştur:

2.1. Muhtâr'ın Zindana Atılma Hikâyesi

"*Ve billāhi't-tevfīḳi 'Ubeydete'-ş-şafaḳi 'aleyhi'r-raḥme āli ümeyye üzerine ḫurūc eyledığınuñ ḥikāyetidir."*

İlk Hikâye, Sa'd bin 'Ömer tarafından anlatılır. Kısaca; eserin başkahramanı olan Muhtār tanıtılmış. Onun Hz. Muhammed'e ve Hz. Ali' ye olan bağlılığından ve sünnetlere önem vermesinden söz edilmiştir. Hz Hüseyin'in amcaoğlu Müslim bīn 'Aḳil'in cengini haber alan Muhtâr'ın oğullarını ve kardeşlerini yanına alarak Kūfe' ye gelişi ve Ubeydullâh' Ziyâd'ın adamı Ḳudāme'yi öldürmesi anlatılır. Muhtâr şehre girince Müslim bīn 'Akil'in şehid olduğunu öğrenir ve Muhtâr' ın Kūfe'ye gelişini duyan Ubeydullâh Ziyâd onu huzuruna davet eder. Önce onu kucaklar, öper. Bu esnada Ziyâd'ın emrindeki askerlerden biri onun kulağına Ḳudame'nin Muhtâr ve oğulları tarafından öldürüldüğünü söyler. Bunu duyan Ubeydullâh Ziyâd, adamlarını çağırır, Muhtâr'ın zindana atılmasını emreder. Hüseyin aleyhisselam Kerbelâ' da Beni Ümeyye kavmi tarafından şehit oluşu ve Peygamber torunlarının ailesinin gördüğü zulümlerden ve haksızlıklardan söz edilir. O dönemde Yezîd; Şam, Irak, Hicaz, Yemen, Huzistan ve Kuhistan'ı ele geçirmiş; bu memleketlerde yaşayan Hz. Ali ve Hüseyin'e derinden bağlı, sevgi besleyen insanlara zulmetmiştir. Ayrıca zindandaki Muhtâr'ın aç bırakılarak ölmesi planlanmıştır.

2.2. Muhtâr'ın, Muallim'in Yardımıyla Zindandan Kurtulma Hikâyesi

"Muhtâr 'aleyḥir-raḥme Mu'allim ile zindânda eylediği tedbir-i ḥikâyetidir"

Bu bölümde, Muhtâr' ın zindandan kurtarılmasına yardımcı olan İbn-i Kesir' tanıtılır. Kūfe şehrinde yaşayan Hz. Hüseyin'in katili Beni Ümeyye'nin oğullarına muallimlik yapan bu kişinin adı İbn-i Kesir'dir. Beni Ümeyye'nin oğullarına öğretmenlik yapmasına rağmen Hz. Hüseyin ve Ali'ye, peygambere yürekten bağlıdır. Bütün oğullarını Sıffin Cengi'nde Hz. Ali için ve din yolunda feda etmiştir. On beş yıldan beri Peygamber ailesine duyduğu muhabbet ve özlem her geçen gün büyür. Kerbelâ' da, Hz. Hüseyin'in acımasızca bir damla su verilmeden katledilişi ona son derece ağır gelir. Bu sebepten Yezîd'e ve taraftarlarına öfke duyar.

Bir gün mescitte Beni Ümeyye oğullarına ders verirken Kerbelâ olayında; Hz Hüseyin'in acımasızca katledilişini, yalnız bırakılışını anlatır. Sonra kendinden geçerek Hz. Hüseyin' in katillerine lanet eder. Medresedeki öğrencilerden biri olan Sinan Enes'in oğlu bu duruma tepki gösterir. Muallimi önce babasına ardından da Ubeydullâh Ziyâd'a şikâyet eder. Muallim, Ubeydullâh Ziyâd'a iftiraya uğradığını söylese de zindana atılmaktan kurtulamaz. Zindanda, son derece üzgün ve şaşkın bir halde iken zindanın aydınlık tarafından gelen zincir ve feryat sesini duyar, o tarafa doğru yönelir bir kuyu görür. Kuyu dibinde inleyen, vücūdu demirle kaplanmış, işkenceden eriyip tükenmiş haldeki Muhtâr'ı görür. Selam verip derdini sorar. Dertleriyle hem-hâl olan Mustafa ve Murtaza sevdalısı iki dost birbirlerine yakınlaşır. İbn-i Kesir'in, Sare isimli bir de kızı vardır. Ziyâd 'ın oğlunun dadılığını yapan Sare, babasının zindana atıldığını duyunca feryat eder, üstünü başını yırtar, saraya gider. Yaptığı hizmetler karşılığında babasının affedilmesini talep eder. Kızı sayesinde affedilen Kesîr Muallim, Muhtâr'la vedalaşır.

Muhtâr'ın bu kötü ve karanlık yerde kalmasına Muallim'in gönlü razı olmaz. Onu kurtarmak için her şeyi göze alır. İntikām ateşiyle yanan Muhtâr, Kesîr 'den bir parça kâğıt, divit ve mürekkebi gizlice kendisine ulaştırmasını ricā eder.

Zindancılardan biri vardır ki içten içe ehl-i beyt'e bağlıdır ve Hz. Hüseyin katillerine tıpkı Muhtâr ve Muallim gibi öfke besler. Bu zindancı, zindana Muhtār için her gün yemek götüren Muallim'in halini anlar ve ona yardım eder. Bir plan yaparlar. Bir ekmek içine kağıd, kalem ve mürekkebi saklayarak gizlice zindana sokarlar. Muhtâr; halini kız kardeşi Safiye'nin eşi Abdullah Ömer' e anlatan bir mektup yazar. Tek isteği Muallim'in bu mektubu yerine ulaştırmasıdır. Elinden gelen gayreti gösteren Muallim önce Ziyâd'ın sarayına varır. Hac ziyareti için Kufe'den ayrılacağını söyler ve gitmek için izin alır.

Şöyle anlatırlar ki sevincinden yolculuğa ara vermeden yedi günde Medine'ye varır, doğruca Abdullâh Ömer' in sarayına gider. Durumu öğrenen Abdullâh Ömer ve eşi Safiye çok üzülür. Kesîr Muallim'e ikramlarda ve ihsanlarda bulunurlar. Abdullâh Ömer'; Yezid'e, Muhtâr'ın zindandan salıverilmesini istediğini belirten bir mektūp yazar. Mektubu Yezîd'e ulaştırmasını Muallim'den rica eder. Mektubunda Yezîd'e der ki: Ziyâd' a mektūp yaz ve Muhtâr'ı azad etmesi gerektiğini söyle eğer azad etmezse saltanatı hepinizden geri alırım. Ona altın ve akçe teklif etse de Muallim bu hediyeleri kabul etmez ve dine hizmeti bu zorluklarla uğraştığını herhangi bir beklentisi olmadığını söyler. Şam'a varan Kesîr Mu'allim önce kalabalıktan Yezîd'in yanına varıp mektubu veremez. On yedi gün bir bakkal dükkânında konaklar ve bakkala derdini anlatır.

Bakkal'ın ona yardım etmesiyle saraya girer ve Yezîd'in camedârı sayesinde mektubu Yezîd'de verir. Mektubu okuyan Yezîd 'de kağıd kalemi eline alır biri Abdullâh Ömer'e diğeri de Ziyâd' a olmak üzere iki mektup yazar. Mektupları yerlerine ulaştıran Kesîr Mu'allim sayesinde Muhtâr artık özgürdür. Mu'allim'e, Kūfe'de kalmamasını tavsiye eder ve onunla vedalaşır. Muhtâr önce kız kardeşi Safiye'yi görmeye Medine'ye gelir. İki kardeş sarıldıkları anda kız kardeşi şen ve bahtiyar bir şekilde ölür ve ruhu cennete uçar. Birkaç gün yas tutan Muhtâr ayaklanma niyetiyle Abdullâh Zübeyr'in yanına varmak üzere yola çıkar.

2.3. Muhtâr'ın Zindandan Kurtulup Ayaklanma Hikâyesi

"*Süleymān-ı Mürde Meraği'aleyhürrahmanuñ ḫurūcı hikâyesidir."* Lūt bin Yahyâ el-Azerî ise Muhtâr'ın zindandan çıktıktan sonraki hikâyesini şöyle anlatır: Muhtâr zindanından çıktığında Ziyâdoğlu onu artık Kūfe'de kalmaması konusunda uyarmıştır. Doğruca evine gelen Muhtâr'ı tüm dostları ziyarete gelir ve kurtulduğu için Allah'a şükrettiler. İntikām ateşiyle yanan Muhtâr dostlarıyla vedalaşır. Önce Medine'ye İmâm Zeyne'l-Abidin'e sonra Kâbe'de Muhammed Hanefiyye'nin yanına gider. Yolculuğu esnasında onu yolda gören 'Abdullâh Fark onun deve üzerinde acele ile gittiğini görür. 'Abdullâh' nereye gittiğini sorar. İmâm Hüseyin'in katillerinden kaçtığını ama en yakın zamanda intikam almak için geri döneceğini söyler. Muhtâr'ın askeri ve adamı olmadığını bilen Abdullâh ise Muhtâr'ın haline şaşırır.

Kâbe' de Abdullâh Zübeyr'in yanına gider. Bu kişi sağlam karakterli ve güvenilir biridir. Cesur bir asker, güçlü bir kumandan, ihtiraslı bir siyaset adamıdır. Aynı zamanda Mekke'nin ileri gelen ailelerinden birine mensup olup iyi bir eğitim görmüştür. Yezîd'in halifeliği döneminde ona karşı ayaklanmış ve bazı yerleri işgal etmişti. Hatta Yezīd üzüntü ve kederinden hasta olmuş. Yemek yiyemez hale gelmişti. Tek bildiği şey su içmekti. Artık su içmekten vücūdu şişmiş bu şiş önce başına sonra yüzüne ve en son da diline kadar ulaşmıştı. Sonunda halk ondan iğrenerek civardaki Şam'a köylerden birine onu götürmeye karar verirler. Yolda ölen Yezîd'i gizlice yıkayıp gömerler. Halifelik elden gitmesin diye ölüm haberini dört ay saklarlar. Yezîd'in oğlu Mu'aviye'ye zehir veren Mervân, Ziyâdoğlu'na yazdığı bir mektūpla Yezîd'in ölüm haberini verir ve ona iş birliği yaparak Şam'ı, Irak'ı ele geçirmeyi teklif eder. Haberi Basra'da alan Ziyâd, oğlu Ömer'e mektūp gönderir. Mektubunda, oğluna Kūfeliler, Yezîd'in ölümünü öğrenmeden yanıma gel der. Akşam namazı vaktinde gökten gelen nida sayesinde Yezîd'in öldüğü müminlere bildirilir. Bunu duyan halk Ziyâd 'ın sarayına saldırır. Köşkün kapılarını kırar ve

malını yağma ederler. Ziyâd malını alamadan kılık değiştirerek kaçmak zorunda kalır.

Dört bin müminin Süleyman Surad'a bi'at etmesiyle Hz. Hüseyin'in intikamını almak için ittifak yapılır. Sabah namazında Kūfe kapısında toplanan müminler gece olunca Kerbelâ düşmanlarının mallarını yağma ederek evlerini ateşe verirler. Basra'ya gidip Ziyâd ve Ömer'i öldürmek isteyen bu müminler tam yola çıkacakları zaman da Sa'id isminde bir mümin gelir. Ziyâd ve Ömer'in bir bölük melunla onlara doğru yaklaştığının haberini verir. Haberi duyan Süleyman müminlere birlikte İmam Hüseyin'in (a.s.) ziyaretine giderek ondan özür dilemeyi teklif eder. Aynı zamanda bu davranış ile düşmana korkup geri çekildiklerini düşündürmek ister ki istediklerinde düşmana rahatça saldırabilsinler.

Ömer Sa'd ve bin adamı Kerbelâ'ya baskına giderken, Ziyâd' ın oğlu Ömer dört bin adamı ile Kūfe'yi tekrar ele geçirmek için baskına gider. Müminler Hz. Hüseyin'i ziyaret ederken çıkagelen bir casus bu durumu onlara haber verir. Süleyman; Müseyyib'e Kūfe'ye varıp Ömer Sa'd 'ı öldürmesini söyler. Dört bin müminle gece yola çıkan Müseyyib yolda gördüğü bir İ'rabiden düşmanın yaklaşmakta olduğunun haberini alır ve plan yapar. Saldırıya uğrayan Şam ordusunun komutanları Ömer Sa'd ve Şimr Ẕi'l-Cevşen korkudan Kūfe'ye doğru kaçarlar. Arkalarında Müseyyib ve müminler tekbir getirerek peşlerinden gelir. Süleyman'ın ordusu ile kavuşan müminler zafer naraları atarlar. Süleyman'ın oğlu Hālid ata binmiş, kılıç kuşanmış elinde mızrakla meydana çıkar ve yiğitçe dövüşür. Mürre'yi, Ziyâd 'ın oğlu Ömer'i öldürür. Ömer Sa'ad, Şimr b. Ẕil Cevşen ve Sinan Enes Bağdat'a kaçar.

Bu karşılaşmada galib olan Süleyman ve Müseyyib ve ordusu ganimet ve esire sahip oldu. Tüm bunları duyan Ziyâdoğlu halka yalan söyleyerek Ömer Haris adındaki bir devecinin rehberliğinde Şam'a kaçar. Süleyman Surad ve müminler

peşinden kovalar. Ömer Haris'e kendisini kurtarması için yüz bin altın verir. Bir çuvala giren Ziyâd'ı devenin üzerine koyarlar. Süleyman ne kadar arasa da bulamaz. Böylece Ziyâdoğlu Şam'a kadar gelir, doğruca Mervân Hakem'in evine gider. Muhtâr'a acil bir mektup yazan Süleyman onu Irak ve Şam'ı ele geçirmek ve Ziyâdoğlu' nu yakalayıp öldürmek için yardıma çağırır.

2.4. Süleymân b. Surad ile Ziyâdoğlu'nun Ceng Hikâyesi

"*Süleymān Ṣurad Ziyādoğlı ile cenk eyledugı ḥikāyettür"* Yezîd'in ölüm haberinin her tarafa yayılmasından sonra Süleyman b. Ṣurad Irak'ı zapt eyler. Bu arada Şam'da kavga ve karışıklık hüküm sürmektedir. Mervân' a giden Ziyâd, onu Emir olması yönünde ikna eder ve bu iş için hazinesini sunmaya hazır olduğunu söyler. Teklifi kabul eden Mervân Şam'ın ileri gelenlerine altın ve gümüşler vererek kendisine bi'at ettirir ve bir ay içinde Şam'ı zapt eder. 'Acem'e Türkistan'a mektūplar göndererek onları kontrolünde tutar. Yanına yüz bin asker alan Ziyâdoğlu; Süleyman'ı, Abdullâh Zübeyr'i ve bütün Ali dostlarını öldürmek üzere Irak'a doğru yola çıkar. Irak'ta Zeynel 'Abidin'e bi'at etmiş olan ve bu haberleri duyan Süleyman Sured ve halk savaş hazırlığına başlar. Bilhassa Süleyman b. Sured'in; Hz.Hüseyin tarafdarlarına yazmış olduğu mektūplar ve talep ettiği yardımlar sayesinde yirmi bin atlı ile beş bin yayandan oluşan ordu toplanır. İki ordu Tikrît'te karşılaşır. Hz. Hüseyin'in katili Râfî' birçok mümini şehit ederken ondan güç alan melunlar, müminler üzerine yürürler fakat Halid bin Süleymân onu öldürür.

Akabinde Süleyman Ziyâdoğlu'nu tövbe etmeye davet etse de Ziyâd bunu kabul etmediği gibi Süleyman'a Mervân'a bi'at etmesi durumunda Basra valiliğini vereceğini söyler. Yolundan dönmeyen Süleyman birkaç düşmanı daha öldürdükten sonra Mervân'ın oğlu atlı ve zırhlı bir şekilde Süleyman'ın karşısına çıkar ve ölür. Uzun bir süre devam eden savaşta yiğitçe dövüşen baba oğulu gören Ziyâdoğlu meydandan kaçmış ve her yer düşman askerinin cesetleriyle

dolmuştur. Cengin sonuna doğru Süleyman'ın atının ayağı leşlerden birine takılır Süleyman at üzerinden yere düşer bunu fırsat bilen düşman onu şehit eder. Babasının şehadetine tanık olan Halid ise onu öldürenin kellesini aldıktan sonra o da şehitlik mertebesine ulaşır.

2.5. Muhtār'ın İkinci kez Ayaklanma Hikâyesi

"*Muḫtār ḫurūc içün Muḥammed Ḥanefi'den icāzet ṭalep eylediġu ḥikāyetidir"* Ziyâdoğlu; Müseyyib'i, Süleyman Sured'i ve Abdullâh Zevāli'yi şehit eder. Taif'de Haşin bin Temir ve Abdullâh Zübeyr'in savaştığını duyan Muhtâr Zübeyr'e üç şartını kabul etmesi durumunda yardıma eder. Muhtâr'ın yardımı sayesinde otorite sahibi olan Zübeyr Medine'yi kardeşi Cafer Zübeyr'e, Medâyin'i diğer kardeşi Muhsib Zübeyr'e ve Horâsan'ı Abdullâh'a verdi ve Kūfe'yi de Muhtâr'a verir yalnız Muhtâr'ın Hz.Ali'ye sevgi beslemesi onu rahatsız etmektedir. Bunun üzerine Kūfe'yi Muḫtār'dan geri alarak Abdullâh Mutî'ye verir. Haksızlığa uğrayan Muhtâr ayaklanmak için Muhammed Hanefi' ile gizlice buluşur derdini anlatır. M. Hanefi'den izin alan Muhtâr ayaklanmak için hazırlıklara başlar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

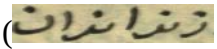
1. MUHTÂR-NÂME'NİN DİL VE YAZIM ÖZELLİKLERİ

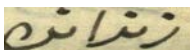
1.1.Metinde Geçen Bazı Sözcüklerin Köken Bilgisi

***"kim"* (s.1):** Farsça kökenli olan bu edat, Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemi metinlerinde ünlü konulmadan yazılır. Yazmada ünlü ile (ي,) yazılması metnin Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde yazıldığı fikrini vermektedir.

söylersüñüz (2.s): Fillere gelen 2. şahıs eki, Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemi metinlerinde ünlü konulmadan yazılır. Yazmada ünlü (و,) ile yazılması metnin – muhtemelen- Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde yazıldığı fikrini vermektedir.

***"doṣtluğundan"* (7s):** İsimlere gelen ayrılma, çıkma hāli eki, Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemi metinlerinde ünlü konulmadan yazılır. Yazmada ünlü (ا,) ile yazılması metnin – muhtemelen- Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde yazıldığı fikrini vermektedir.

Aynı ek "*zindāndan"* (s. 9) kelimesinde de benzer şekilde "elif, ا" ile yazılmıştır.

***"zindānda" (* **s.10):** Müstensihin yazı tarzından ileri gelen bir durum olarak bulunma ekinde kendisinden sonraki ile bitişmeyen dāl"د " harfi he "ه"ile birleşik olarak yazılmıştır.

***"ḫānedānuz "(* ***s.10)*:** İsimlere gelen birinci çokluk şahıs bildirme eki, Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemi metinlerinde ünlü konulmadan yazılır.

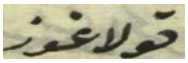
Yazmada ünlü (vav, و) ile yazılması metnin – muhtemelen- Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde yazıldığı fikrini vermektedir.

***"kelimesin"* : (** **s.21):** İsimlere veya isim işlevi gören sözcüklere (nesne) gelen belirtme eki genellikle (-ı,-i,-u, -ü; -(n)ı, -(n)i, –(n)u , –(n)ü) şekillerinde, bazen de sadece " n" harfiyle (-ın,-in, -un, -ün) yazılır. "*Şehādet kelimesin getürdüm"* cümlesinde ikinci tip belirtme ekine yer verilmiştir., Metnin tahminen 14-15. yüzyıllarda yazıldığını dikkate alırsak, bu husus hareke kullanımından gelen bir alışkanlıkla yazarın sonda bir esre olduğu fikrini taşımasından da kaynaklanmış olabilir.

"oturmayasun" : (***s.23)*:** Fiilere gelen ve istek bildiren "-a, -e, (y)a, -(y)e" eklerinden sonra 2. şahıs eki "–sın, -sin" şeklinde iken "*bundan ṣoñra ġayri Kūfe 'de oturmayasun"* cümlesinde, emir 3. şahıs eki benzeri "*-sun, -sün*" şeklinde, dar yuvarlak ünlü ile yazılmıştır. Bu ve benzeri başka pek çok yazım yanlışı istinsahın yapıldığı dönemde kelime ve eklerin imlasında ortak bir algının oluşmaması veya müstensihin dilbilgisi eğitiminin yetersizliğinden kaynaklanmış olabilir.

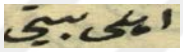
"aḫşam" : (***s.27):*** Türkçe "*akşam*" sözcüğü, Âzerī Türkçesi ile Âzerī Türkçesi'nden etkilenen Doğu Anadolu Bölgesi ağızlarında söylendiği gibi, "*aḥşām namazında habs olan mü'minler inlerdi*" cümlesinde görüleceği üzere *aḫşam"* şeklinde yazılmış. Sözcükte geçen "*ḳ*" sesi, "*ḳ*" ile "*ḥ*" arası bir ses olan "*ḫ*" ile yazılmış. "*ahşam, [aḳ + Fa.. -şām> aḫşam /Soğd. aḫşam* خشم/ خشام*] {eT} {eAT} is. Akşam [Mühennā][DLT]"* (Bk.; Çağbayır, 2007: s.147).

"*yoḫsa*": (**s. 55):** Müstensih bazen de bünyesinde "*ḳ*" sesi bulunan sözcükleri, "*yoḫsa ben Muḫtār'ı ḥabs eylerdim*" (s. 55) cümlesinde görüleceği üzere bazı yerel ağızlarda söylendiği gibi "*ḳ*" yerine "*ḥ*" sesi ile yazmış."*yohsa [yok / yoh + i-* یخسه / یوخسه*] (eAT) (OsT)"* (Çağbayır, 2007: s. 5347).

"ḳulaġuz" : (**s.36):** Eski Türkçe Dönemi söylemi "Kolaguz"'dur. Sözcüğün etimolojik değişimi /gelişimi *kolaguz>kulaguz>kulavuz>kılavuz* şeklinde olup "*yol gösteren, tanıtım yapan*" manasına gelir. *Süleyman b. Surad ile* Ziyâd*oġlu'nun Ceng Hikâyesi*'nde geçen "*sizden kimdir ki baña cümlesi ola"* eserin Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde (tahminen 14-15. Yüzyıllar) yazıldığı/istinsah edildiği fikrini verir.

"ḳulaġuz, [ḳulavuz] Kılāvuz, rehber." (Dilçin, 1983: s.147).

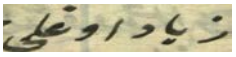
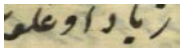
"kimesne":(**s. 24):** Etimolojisi "kim ise ne"şeklinde olan ve halk ağzında kullanılarak *kimse ne,* kimsene şeklinde birleşik isme dönüşen, – sonraki dönemler de nadiren kullanılmasına rağmen - genellikle Eski Anadolu Türkçesi'nde kullanılan sözcüğün metinde/hikâyede "*devr-i Ādem'den bu ana gelince kimesne itmiş*" cümlesinde geçmesi eserin Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde (tahminen 14-15. Yüzyıllar) yazıldığı/istinsah edildiği fikrini verir.

"ehl-i beyti" : (**s. 41):** Anadolu Sahası'nda imlāda ortak algı veya birliğin oluşmadığı ilk dönem nesri ve Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin özelliklerinden biri de Farsça tamlamalarda tamlama harfi "-i"'nin ilk sözcüğün (tamlanan) sonuna eklenerek yazılmasıdır. Bu hususu "*peygamberin ehl-i beyt-i bir gün bunda ḳonsa gerek"* (s.41) cümlesinde görmek mümkündür. Bu imla özelliği eserin Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde (tahminen 14-15. Yüzyıllar) yazıldığı/istinsah edildiği fikrini verir.

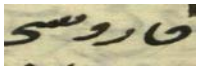
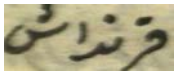
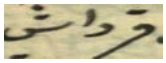
Arapça-Farsça, dînî ve tasavvufî bilgilerinin yeterli düzeyde olduğunu sandığımız Mahfî'nin dil ve ifâde hususunda en eksik yanı –kanaatimizce- Türkçe-Farsça ve Arapça söz ve sözcüklerin yazılışı (imlâsı) ifade tarzı ile dilbilgisi (sarf u nahv) eğitiminin yetersizliğidir. Eserde Arapça-Farsça sözcüklerin çoğunun yanlış yazılmış olması, hı"ḫ, خ" ile yazılan sözcüğün ha "ḥ, ح", kâf "ḳ" ile yazılan sözcüğün kef "k, ", nazal "ñ, ك" ile yazılan sözcüğün nûn "n, ن ", ayn " ʻ,ع " ile yazılan sözcüğün gayn "ġ, غ" ve gayn "ġ, غ" ile yazılan sözcüğün kef "g, ك " ile vb. sözcüklerde yapılan harf yanlışları Mahfî'nin iyi veya yeterli bir dilbilgisi eğitimi

almadığının göstergesi mahiyetindedir. Söz konusu yazım (imla) yanlışları "Eserin Dil ve İmla Özellikleri" başlığı altında tablo halinde sunulmuştur

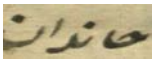
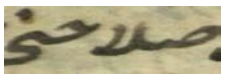
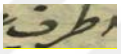
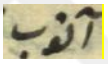
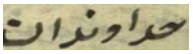
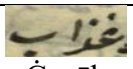
1.2. Aynı Sözcüklerin Metin İçerisinde Farklı Yazımları

Bir sözcüğün aynı metin içerisinde iki veya daha çok sayıda farklı şekillerde yazılması, imlāda ortak algı veya birliğin oluşmadığı ilk dönem nesrinde ve Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin özelliklerindendir. Eserin 10. sayfasındaki "*Muḫtār'a vedā' eyledi Ziyādoġlı ḳatına vardı Ziyādoġlu ayttı"* cümlelerinde *"Ziyādoġlı"* sözcüğünün (ve s.10) örneklerinde görüleceği üzere farklı iki şekilde yazılması eserin Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde (tahminen 14-15. Yüzyıllar) yazıldığı/istinsah edildiği fikrini verir.

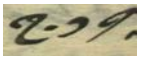
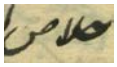
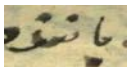
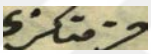
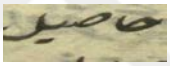
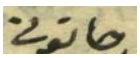
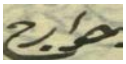
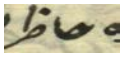
Bir sözcüğün aynı metin içerisinde iki veya daha çok sayıda farklı şekillerde yazılması, imlāda ortak algı veya birliğin oluşmadığı ilk dönem nesrinde ve Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin özelliklerindendir. Eserin 31. sayfasındaki *"Müseyyib tekrar na'ra urdı"* cümlelerinde *"na'ra"* sözcüğünün " " ve " " (ve s. 47) örneklerinde görüleceği üzere farklı iki şekilde yazılması eserin Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde (tahminen 14-15. Yüzyıllar) yazıldığı/istinsah edildiği fikrini verir. Sözcüğün halk arasında yerel ağızlarda "*naġra* " şeklindeki sesletimi de halk metni olduğuna işaret eder. *Muḫtār-nāme'*nin bazı sayfalarında bir sözcük farklı şekillerde yazılabilmiştir.

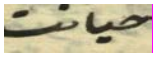
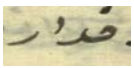
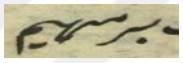
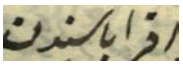
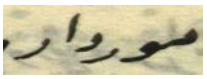
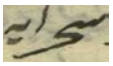
s.	Kelime	s.	Kelime
9	 ḳarısı	9	 ḳarusı
15	 ḳarındaş	11	 ḳardaş
2	 Kimesne	6	 kimse

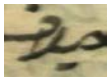
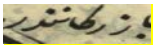
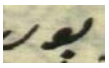
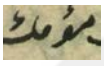
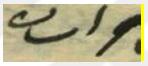
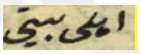
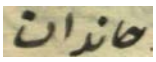
1.3. Yazımı Yanlış Olan Bazı Sözcüklerin Doğru Yazımının Gösterilmesi

Sayfa[13]	Hatalı Yazım	Doğru Yazım
(1),6, 10, 42, 44, 58, 59 b'aẓı muḥibbān **ḥānedān** -ı Muṣṭafā vü çāker-i 'ala - ḳadri	 ḥānedān	خاندان ḫānedān
1, (2), 25, 32, 38, 41, 42, 49, 51-60 ol zamān **Muḥtār** on yedi yaşında idi	 Muḥtār	مختار Muḫtār
(3) Muḫtār atından inüp silāḥını çıkardı	 ṣilāḥını	سلاح silāḥ
(4) ehl –i beyt resul **eṭraf-ı 'āleme** perişān oldılar	 eṭraf	اطراف eṭrāf
(5) Kerbelā vaḳ'ālarını **anup** zār zār aġladı	 anup	اكوب añup
(54) **ḥüdāvendān** -ı aḫbār bu minvāl üzere ḥikāyet	 ḥüdāvendān	خداوندان ḫüdāvendān
(5),9, 17,56 ṣaḳḳa daḫı dirīġ eylemeyüp **ḥizmet** eyledi	 ḥizmet	خدمت ḫidmet
(6), 13, 15, 16, 17,18, 21, 27, 28, 29, 30, 32, 35, 36, 38,40, 42, 43, 44, 49, 52, 60 Ey Emīr bu sözden **ḥaberim** yoḳdur.	 ḥaber	خبر ḫaber
(7)17, 33, 41, 45,46 zīrā Emīrü'l-Mü'minīn **Ḥaṣret**-i 'Alī ṣabr iderdi	 Ḥaṣret	حضرت علي Ḫażret
4,6,(7),13, 16, 44, 50, 58 ey pīr bu **ġazāb** baña Muṣṭafā	 Ġazāb	غضب ġażab

[13] Sayfa bölümünde yer alan cümleler, yay ayraç ( ) ile gösterilen sayfalardan alınmıştır.

8, 23, (24), 52, 54, 55, 60 Muḫtār'uñ ḥazinesi ve 'askeri yoḳdur ne ile **ḫurūc** eylese	 ḫurūc	خروج ḫurūc
(8), 9, 10,13, 15, 16, 17, 19 Ḥaḳḳ Sübḥāne ve Te'ālā beni daḫı bu zindān **ḫalāṣ** eyler	 ḫalāṣ	خلاص ḫalāṣ
(8) ve senüñ yanında çoḳ 'asker var idi	 yanında	يانكده yanıñda
(8) bu ḫayr-ı niyyet **sebebi** ile ki eylemişem	 sebebi	سبب sebeb
(9) yine **ḫizmetüñizi** cāne minnet bilürem	 ḫizmetüñizi	خدمتكزي ḫizmetüñizi
(10), Ayrıca: 10, 12, 13, 14, 20, 22,53, 56, 58, 59 Muḫtār'uñ muraduñ **ḥāṣīl** eylemek içün cānını ḳurbān eyledi	 ḥāṣīl	حاصل ḥāṣıl
(10), 11, 15, 17, zindāncı **ḫātūnı** cān-[u] dilden muḥibb-i ḫānedān idi	 ḫātūnı	خاتونى ḫātūnı
7, (10), 11, 15, 24, 32, 48, 58 Mu'allim didi **Ḫüdā** dilerse ḳolāydır	 Ḫüdā	خدا Ḫüdā
(12), 31 bu **ḫavāric** -i Muḫtār benden birḳaç muḥkem	 ḫavāric	خوارج ḫavāric
(13), 12, 48, 31 Mu'allim daḫı zindān ḳapusında **ḫāẓır** bulundı	 ḫāẓır	حاضر ḫāżır
(13) zindāncı **ḫāyran** ḳaldıġıña bu mel'ūna bu sözler	 ḫāyran	حيران ḫayrān

(13), 53 benden bu güne **ḥıyānet** –i ẓāhir olmış degüldür	 ḥıyānet	خيانت ḫıyānet
10,(13), 16, 19 zindāncıya naẓar eyledi ve didi	 nazar	نظر naẓar
11, 14, 15, (16),26, 39 benim zindānumdan bu **ḳadar** ḳorḳtun	 ḳadar	قدر ḳadar
(16) Mu'allim didi bir ġarīb_**'Arābım**	 'Arābım	عرب 'Arab
(18) fehm ile añladı ki bunun bir **mühîmm** sırrı vardır	 bir mühīmm	مهم mühimm
(22) şād **ḥurrem** Medīne'ye geldi	 şād ḥürrem	شاد خرم şād ḫurrem
(27) **aḥşam** namāzında ḥabs olan mü'minler inlerdi	 aḥşam	اخشام aḫşam
(2) '**Abdullāh** Ziyād 'aleyhü'l-la'ne ol ṣoḳaġı Ḳudāme Nevfel'e virmiş idi	 'Abdullāh	عبيد الله 'Ubeydullāh
(29) kendü **aḳrāba**sından biñ mü'min ile gelüp	 aḳrābasından	اقربا aḳraba
(35) başını **murdār** vücūdundan ayırdı	 mūrdār	مردار murdār
(36) ṭavul zurnā çaldırdılar ve **saḥraya** yüz ḳodılar	 saḥrāya	صحرايه ṣaḥrāya
(2) **fārīslıġı** ve tīr-endāzlıġı ve	 fārīs	فارس fāris

(37) Ziyādoġlı henüz Baṣra'dadır size **ḥÎlāf**	 ḥīlāf	خلاف ḫilāf
(37) didi Ey Emīr bu biz bāzergānundur	 bāzergānundur	بازركانكدر bāzergānuñdur
(39) Şām **pŭr** ġavġa oldu	 pŭr	پر pür
15, 27, 28, 30-39, (40),41, 48, 49, 51,52, 57 ol dört bin **mü'miñ** cümlesi Süleymān'a cemi' oldı	 mü'miñ	مؤمن mü'min
(40) **Ḥorāsān** 'askeri geldi	 Ḥorāsān	خراسان Ḫorāsān
(41) Peygamberin **ehl-i beyt**-i bir gün bunda ḳonsa kerek	 ehl-i beyt-i	اهل بيت ehl-i beyt-i
(44) **ṭarāf be ṭarāf** ve iki cānibden hāy hūy ḳaldı	 ṭarāf be ṭarāf	طرف بطرف ṭaraf be ṭaraf
(47) Ziyādoġlı 'askerine **naġra** urdı	 naġra	نعره na'ra
(51) mā- bākī **ḥasta** ve mecrūh ve şehīd oldılar	 ḥasta	خسته ḫasta
16, (58) şād-**ḥandān** ṭaşra çıḳdım	 ḥandān	خندان ḫandān

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MUḪTĀR-NĀME'NİN ÇEVİRİ YAZISI

Bismillāhirraḥmānirraḥīm Hazā Kitābu Kerbelā Ḳātilīn İtlāf İden Muḫtār Rāḥmetullāhi Te'ālā Ḥikāyetiñ Beyān İder

El-ḥamdü lillāhi rabbi'l-'ālemīn v'eṣ-ṣalātü ves-selāmü 'alā Ḫayri ve Ḫalḳihi Muḥammedin Ḫateme'n-nebiyyīne ve ālihī ve evlādihī ve selleme teslīmen keṯīren faṣlün emm'a ba'dü şöyle ma'lūm ola kim bu kitāb-ı Muḫtār-nāme Fārsī lisānı üzerine idi bu Rūm İlinde Fārsī bilen ḳalīldir binā'en 'alā ẕālik ba'ż muḥibbān-ı ḫānedān-ı Muṣṭafā vü çāker-i 'Aliyyü'l-Murtażā bu ḥaḳīrden şöyle iltimās ü ibrām eylediler kim **kellimi'n nāse 'alā ḳadri 'uḳūlihim**[14] feḥvā-yı şerīfi üzre Farsīden Türkī diline gele bu faḳīr ü ḥaḳīr kem-ter ḫānedān-ı seyyidü'l-enbiyā ve bende-i çehār-yār-ı bā-ṣafā a'nī Dervīş Maḫfī daḫı anlarıñ ibrāmlarına maḥż-ı raḥmet ve zuḫr-ı āḫiret bolup hicretüñ biñ elli altı senesinde māh-ı şevvālde şürū' itdük me'mūldur ki hīn-i müṭāla'ada bu faḳīr daḫı gūşe-i ḫāṭıra getürüp du'ā-i ḫayr ile yād ideler.

Beyt

Her ki ḫāned du'ā ṭam' dārem

Zān ki men bendei güneh-kārem [15]

Ve billāhi't-tevfīḳi 'ubeydete'-ş-şafaḳi 'aleyhi'r-raḥme āl-i ümeyye üzerine ḫurūc eyledığınuñ ḥikāyetidir Sa'd bin 'Ömer şöyle rivāyet ider ki Kūfe ṣokağında Muḫtār'ı Raḥmetullāhi 'aleyh gördüm esbābuñ çıḳarub 'üryān olmuş ve beline peştemāl bağlayup bir derin suda girüp **(2a)** oğlancuḳlar gibi yüzerdi ve ol zamān Muḫtār on yedi yaşında idi Sa'd aydur ben su kenarında durdum didim ey Muḫtār

[14] "İnsanlara akılları değerince (ölçüsünde) konuş." (Ebû Davūd, Edeb, 23)

[15] Günahkār bir köle olduğumdan ötürü kim dua [etmek] isterse ben açgözlüyüm, doymam.

yalñız bu suda neylersin Muḫtār eyitti Ey ‘azīz işitmedüñ mi ki Server-i kāināt (a.s.) buyurmuştur ki kim benüm ümmetim fārislıġı ve tīr-endāzlıġı ve suda yüzmekliġı öġreneler şimdi fārisliġi ve tīr-endāzlıġı tamām öġrenmişem ancaḳ yüzmek ḳalmışdır cehd iderem tā ki ögrenem Sa‘d eyitti ey Muḫtār doġrı söylersin zīrā bir gün “Emīrü’l-Mü’minīn”den istimā‘ eyledim ki “Emīrü’l-Mü’minīn” mescidde oturup kendü aṣḥābına dir idi Ādemlerüñ eyüsi oldur ki fāris olalar ve kendülerin dīn düşmenleri üzerine ḥavāle eylemeye ḳādir olalar ve Muḫtār’uñ ‘amūsı Raḥmetullāhi ‘aleyh ‘aẕīẕ ü ḥalīm kimesne idi ve ḥānedān-ı Resūl Muḥibbī idi aña didiler bu senüñ birāder-zādende hiçbir ġam ve ġuṣṣa yoḳdur ḥamle eylemekden ve dīn düşmenleriyle ceng ü cidāl eylemekden ġayri Muḫtār’uñ ‘amūsı eyitti ṭoġrı söylersüñüẕ ancaḳ bir bülend-himmet ve ṭoġrı fikirlüdür amma ḳorḳarum ki ‘āḳıbet kendüyi helāke virür ve böyle rivāyet ideler ki ol ẕaman Müslim bin ‘Aḳīl’üñ Kūfe’de cengi vāḳi‘ olmış idi Muḫtār’a ḫāber geldi Muḫtār daḫı ‘amūsı oġullarıyla ve birāderleriyle Kūfe kapusına degin geldi ve ‘Ubeydullāh[16] Ziyād ‘aleyhü’l-la‘ne ol ṣoḳaġı Ḳudāme Nevfelle’ye[17] virmiş idi (2b) çün Muḫtār’ı gördi añladı ve didi ey şerr ü belā oġlu ḳanda gidersin Muḫtār ayttı köyde idim şehre giderim Ḳudāme ayttı kim geri dön ve fitne ḳaruşdurma Muḫtār didi ki sen mi gelüp beni şehirden men‘ idersin ve baña şerr ǖ belā oġlu dirsin pes Ḳudāme ġażab idüp ve ḥürmetkārlarına emreyledi ki bunı ṭutunuz Ḳudāme söẕiñ tamām etmeden Muḫtār fi’l-ḥāl ḳılıç çeküp ve Ḳudām’ıñ başını teninden cüdā eyledi Beyt “söz ile kendöẕine itdüġün er derilüp idemez” Muḫtār’uñ ‘amūsi oġulları ve birāderleri ḥamle idüp ol yigirmi mel‘ūnı pāre pāre eylediler ba‘dehu Muḫtār atından inüp silāḥını çıkardı ve ‘amūsi oġulların ve birāderlerin köye gönderdi ve kendü yalñıẕ şehre girdi Müslim bin ‘Aḳīl’üñ aḥvāliñ su‘āl eyleye meger Müslim’i şehīd itmişler idi Muḫtār ḳaṣd eyledi ki girü döne meger Muḫtār’uñ bir dostu var imiş ki aña ‘Ömer bin Ḥāriṣ dirlerdi çün Muḫtār’ı gördi didi ey Muḫtār hezār zinhār şehir dolu ‘askerdür ve fitnedür ṣoḳaḳları muḥkem ḥıfẓ itmişler cāiz ki seni görüp bileler benümle gel tā fiḳr içün gidelim ve ben ‘Ubeydullāh Ziyād’ıñ ḳatına varayım ve senüñ aḥvālini ber- ṭaraf ideyim Muḫtār

[16] Yazma eserde bu isim ekseriyetle “‘Abdullāh” şeklinde yanlış yazılmıştır. Bazı sayfalarda doğru yazımda mevcuttur. Kaynaklarda bu isim “‘Ubeydullāh Ziyād” şeklinde geçmektedir.
[17] Taradığımız kaynaklarda bu isime ait bilgi bulunamamıştır. Eserde ‘Ubeydullāh Ziyād’ın adamı olarak yer alır.

‘Ömer’üñ söẕiñü ma‘kūl görüp ve ‘Ömer’in evine vardı ve ‘Ömer Ziyād’ıñ oġlunuñ sarāyına vardı Ziyādoġlu ayttı ey ‘Ömer Muḫtār saña gelmiş var Muḫtār’ı (3a) baña getür ‘Ömer gitti Muḫtār’ı Ziyādoġlı’na getürdi ol mel‘ūn uru durdı Muḫtār’ı ‘izzet ū ḥürmet ile kucaġıñda ṭutdı ve yüzine būse virdi ve ol mü‘min-i pāk-i ‘itiḳādı murdār eyledi pes Muḫtār oturup eṣnā-yı kelāmdan ṣoñra bir nice mel‘ūn içerü girdi Muḫtār’uñ elinden şikāyet eylediler ve didiler kī Muḫtār Ḳudāme bin Nevfel’i bir nice kimesne ile helāk eyledi Mu‘āviye’nin dīni yolından dönmişdür Ziyādoġlı Muḫtār’a ġażab eyledi ve zindāna gönderdi Muḫtār ‘aleyḥi’r-raḥme Mu‘allim ile zindānda eylediġi tedbīr ḥikāyetidir rivāyet iderler kī Lūṭ bin Yaḥyā el-Azerī çün Ḥüseyin bin ‘aleyhi’s-selām Kerbelā’da Benī Ümeyye elinden şehīd oldı evlād-ı peyġamberin ḥaḳḳını cümleten aldılar ve günden güne ẓulm ü cefā eylediler ve Yezîd ‘aleyhü’l-la‘ne Şām ve ‘Irāk ve Ḥicāz ve Yemen Ḫūzistān[18] Kūhistān[19] memleketlerini ḳabż ü taṣarruf eyledi ve cümle ‘ālemi kendüye ẓulmen musaḫḫar eyledi ve aṣlā bir cānibden bir düşmeni ḳalmadı ki anuñla berāber ola meger gidüp pes Ḳa‘ḳā el-Ḥirā‘ī ‘aleyhü’r-raḥme ki Yeẕīd-i pelīd ile ceng ü ḥarb idüp taḥt-ı ḥükmünde olan vilāyetleri cebr ile alup ḥān-mānını ḥarāb eyledi ol ḥikāyetler Müseyyib-nāme nām kitābda mesṭūrdur ve Müseyyib Muḫtār’dan evvel idi Müseyyib’den ṣoñra hiç kimesneniñ mecāli yoġıdı ki evlād-ı resūlı ḥayr ıla dile getüre ve ehl-i beyt-i resūl eṭraf-ı ‘āleme perişān oldılar ve Muḫtār’ı maḥbūs itdüklerinden ṣoñra ṭa‘ām ḳısmından (3b) bir şey virmeẕler idi fiḳr ü fāsideleri bu idi ki Muḫtār ṭa‘āmsızlıḳdan helāk ola ḫüdāvendān-ı aḥbār bu minvāl üzere ḥikāyet iderler ki Ḳūfe’de bir mü‘min-i pāk var idi adına Keṣir bin ‘Āmir dirlerdi Beni Ḥamdān ḳabīlesinden idi ve ‘amūsı oġulları Ṣıffīn Cengin’de “Emīrü’l-Mü’minīn” önünde cānları fedā eylemişler idi ve on beş yıldan ziyāde “Emīrü’l-Mü’minīn” ile muḥabbet üẕere idi ve Ḳūfe’de bir ‘aẕīm mescid var idi ve ol mescidde Benī Ümeyye oġulları tā‘līm iderdi ve ḫanedān-ı muḥibbī meşhūr idi ve ġayetde ġanī ve māl-dār idi ittifāḳ bir gün meẕkūr Keṣīr bin ‘Āmir mescidde idi Benī Ümeyye oġullarıyla otururken bir saḳḳā mescid ḳapusından bardaḳ ṣu ile geçüp giderken Mu‘allim Keṣīr ol saḳḳādan ṣu ṭalep eyledi saḳḳā daḫı dirīġ eylemeyüp ḫizmet eyledi Mu‘allim ol

[18] İran’ın güneybatısında bir eyalet (Geniş bilgi için bk.https://tr.wikipedia.org/wiki/Huzistan_Eyaleti Son erişim: 15.12.2019).
[19] Afganistan'ın Faryab Vilayeti'ne bağlı olan 15 ilçeden birisidir (Geniş bilgi için https://tr.wikipedia.org/wiki/Huzistan_Eyaleti Son erişim: 15.12.2019).

maḥalde Kerbelā vaḳ‘alarını anup zār zār aġladı ve Kerbelā ḳātillerine la‘net idüp didi ki hezār la‘net ol mel‘ūnlar üzerine olsun ki evlād-ı Resūle ẓulm eylediler Sinān Enes nām mel‘ūnuñ oġlı bu sözlerü işidüp Mu‘allim’e didi ki benim babam İmām Ḥüseyin vaḳ‘asında Şimr Ẕi’l Cevşen ile bile babama niçün la‘net idersin faḳīr Mu‘allim söylediği sözlerden pişmān olup Sinān Enes’üñ oġlına didi ki ma‘āzallāh bu sözler benden ḫatā ile ẓāhir oldı ben babaña la‘net eylemezem ki gerekdür ki bu sözleri babaña dimeyesin ve eger bu sözleri fāş idecek olursan **(4a)** saña bir mertebe cefā eyleyim ki cümle Kūfe’de olan oġlancıḳlar senden ‘ibret alalar oġlan bir sā‘atden ṣoñra ṭaşra çıḳdı ve kendü burnuna bir yumruḳ urup ḳan revān itdi ve esbābıñ[20] mülevveṯ idüp babası ḳātına vardı didi ki Mu‘allim saña ve ‘Ubeydullāh Ziyād’a la‘net eyledi ben didim babama niçün la‘net idersin ol baña bir yumruḳ urdı bu ḥāle ḳodı ol mel‘ūn Sinān Enes oġlunuñ elin tutup ve Ziyādoġlu’nuñ ḳatına getürdi otuz nerd-bān ḳapusı var ḫānedān dostlarını ol ḳuyuda ḥabs eyledi fī’l-ḥāl Ziyādoġlu Keṯīr Mu‘allim’i getürüp ġażab eyledi ve didi ey Rāfiżī Yezīd’iñ ni‘metün yirsin niçün la‘net idersin Mu‘allim didi Ey Emīr bu sözden ḫaberim yoḳdur Ziyādoġlu ayttı bu oġlan böyle āşikāre iftirā idemez ve sözi yalan degüldür Mu‘allīm didi Ey Emīr oġlancukların aḳlı nāḳısādır mu‘allimlerine bu meḳūle iftirā etmişlerdir eger bu sözi dimiş isem kendü ḳanım saña ḥelāl olsun Ziyādoġlı ayıtdı bu oġlanuñ sözi Ebū Türāb’ıñ cümle sözlerinden daḫı doġrıdır pes emreyledi bu Mu‘allim’i Rāfiżīler zindāna getürün ḳapucı Mu‘allim’i zindāna getürdi ve eline ve ayaġına buḳaġu[21] urdı ve zindān ḳapusın kilitleyüp revān oldı Mu‘allim tek ve tenha zindān içinde ḫayrān oldı ve başını ḥasret dizine ḳoyup kendüsine dirdi çün bu iş baña **(4b)** Muṣṭafā ü Murtażā doṣtluġundan irişdi ḳolaydur zīrā “Emīrü’l-Mü’minīn” Ḥażreti ‘Alī ṣabr iderdi peygamber a.s. buyurmuşdur “**E’ṣ- ṣabr miftāḥü’l –ferec** ya‘ni ṣabr eylemek ḳurṭulmaḳ kilīdidir” bu fikirde iken nā-gāh zindānıñ bir cānibinden bir aydınlıḳ peydā oldı zencir āvāzın ve bir azīm ü feryād irişdi Keṯīr Mu‘allim ol aydınlıḳ ṭarafına ve feryād cānibine gitti tā ḳuyūnuñ dibine irişdi bir yiġit gördi eski libās giymiş ve başından ayaġına degin demüre ḳablanmış ve ṣaçları uzanmış vücūdu erimiş ve alnında bir yara erişmiş iñlerdi ve dirdi yā Muṣṭafā yā Murtażā Mu‘allim çün ol ḥāli gördi ilerü gitdi ve aña selām virdi yiġit başını ḳaldırup selāmın aldı

[20] Metinde “اسبابن” şeklinde yazılmış. Arapça Eŝvāb kelimesinin Anadolu ağzında böyle kullanımı mevcuttur.

[21] Buḳağı: Kaçmasını önlemek için hayvanın ayağına geçirilen demir köstek.

Mu‘allim didi ey mü’mīn ḳardaş ne günāh eyledüñ ki bu ‘aẕāba giriftār olduñ yiġit cevāb virdi ki ey pīr bu ‘aẕāb baña Muṣṭafā ve Murtażā ve evlādlarınıñ muḥabbetinden irdi Mu‘allim çün Muṣṭafā ve Murtażā’nuñ mübārek adlarıñ işitdi aġladı ve didi ey ḳardaş adıñ nedür bildir bileyim benim adım Muḫtār’dır didi Mu‘allim çün Muḫtār olduġun bildi zār zār aġladı ve anuñ ḳatına vardı ve kucaġında ṭutdı ve yüzine ve gözine būse virdi ve didi ey Muḫtār ġam yeme müşkil işleri dünyada eyü ergür ve olur ulū bir gündür inşā’allāh bu müşkil işlerüñ fetḥi Ḫüdā elindedir Muḫtār didi (5a) ey birāder sen kimsin Mu‘allim didi baña Keşīr Mu‘allim dirler ben daḫı senüñ gibi bir günāh ile giriftār oldum Āl-i Ziyād ve Ebū Süfyān evladın ta‘līm eylerdim şimdi bu derece-i ‘āliye düşdüm Muḫtār didi bu ‘aẕāb Mu‘allimlere lāyıḳ mıdur ṭutalım ki ben ḫurūc eylemeġa niyyet eylemişem ol sebebden yā sen bir mu‘allimsin niçün bu ‘aẕāba giriftārsın Mu‘allim saḳḳānuñ Sinān Enes’üñ oġlınuñ ḥikāyetin Muḫtār’a taḳrir eyledi Muḫtār didi ey birāder Ḳūfe oġlanların Mu‘allim’siz ḳomazlar ‘Ubeydullāh Ziyād şefā‘at idüp seni bu zindāndan ıṭlāḳ iderler ammā baña müşḳildür ki bir şefā‘at ider yārim yoḳdur ve ol ve ‘āḳıbet bu zindānda helāk olsam ammā yine cenāb-ı Ḥaḳḳ’dan ümiḍim vardır ki bu ḫayr-ı niyyet sebebi ile ki eylemişem ki ḫurūc idem ve İmām Ḥüseyin ḳātillerin bir mūcib-i ‘ibret ile helāk eyleyem ve hiçbiri diri ḳomayam ve yeryüzüñ ol mel‘ūnlardan pāk eyleyem Ḥaḳḳ Sübḥāne ve Te‘ālā beni daḫı bu zindān ḫalāṣ eyler andan ṣoñra Keşīr Mu‘allim didi ey Muḫtār ben düşümde görmişem ki senüñ iki bayraġıñ var idi biri Kūfe ḳapusında ve biri Ḳa‘be ḳapusında ve senüñ yanıñda çoḳ ‘asker var idi Muḫtār’a ol düş ġāyet ḫoş geldi ve birbirlerine bu minvāl sözleriyle tesellī virirlerdi Mu‘allim gice gündüz Muḫtār içün aġlardı zīrā demürler içinde ġāyet zaḥmette idi Muḫtār Mua‘llim’e dir idi niçün aġlarsuñ Mua‘llim didi (5b) senüñ içün aġlarım ki bu zaḥmete giriftārsın ve saña bir dermānım yoḳdur ki ideyim ve saña cānımı fedā eyleyim meger Mu‘allim’in bir kız oġlı var idi adına Sāre dirler idi ve ol Sāre ‘Ubeydullāh Ziyādoġlu’nuñ dayelıġıñ eylerdi çün babasınuñ zindānda ḥabs olduġun işitti ‘Ubeydullāh Ziyād’ıñ sarāyına gitti ve feryād idüp esbābıñ pāre pāre eyledi ‘Ubeydullāh Ziyād’ıñ ḳarısı didi Ey Sāre bu ne āhvāldür Sāre didi ḫizmet ḥaḳḳı bu mıdır ki Keşīr Mu‘allim yigirmi yıldan ziyādedir ki sizin oġullarınızı ta‘līm ider şimdi bir ḥarām- zādenüñ tek söziyle añı zindāna getürdiñüz Ziyādoġlu’nun ḳarısı didi ey Sāre ben Emīr’e şefā‘at eyleyem ve Mu‘allim Keşir’i zindāndan ḫalāṣ ideyim

nā-gāh ol melʿūn içerü girdi ḳarusı uruṭurup melʿūnu kenara getürdi ve didi Ey Emīr niyāz iderem Keşīr Muaʿllim içün zīrā bizde çoḳ ḫizmet ḥaḳḳı vardır Ziyādoġlu ḳapucılara emr eyledi ki Keşīr Muʿallimʾi getüreler ḳapucılar zindāna varup zindāncı[y]ı çaġurdılar Muʿallim bildi kim ḳurtulmaḳ ḫaberidür Muḫtārʾı ḳucaḳlayup ve didi Ey Seyyīd senden ayrılmaḳ baña ġayet güç gelür eger ḳurtulmaḳ muḳarrer ise yine ḫizmetüñizi cāne minnet bilürem ve seni daḫı bu zindāndan ḫalāṣ itmeyince raḥat olmazam Muḫtār didi Ey Keşīr mümkin ü ḳābil olursa baña bir pāre kāġıd ve mürekkep senden rica ederem (6a) bir çāre idesin Muʿallim didi Ḫüdā dilerse ḳolaydır baʿdehu Keşīr Muʿallim çıḳup Muḫtārʾa vedāʿ eyledi Ziyādoġlı ḳatına vardı Ziyādoġlu ayttı Ey Muʿallim ben kerīm olmasam günāhuñı ʿafv eylemezdim Muʿallim didi Allāh Teʿālā kerīmleri daimā emīn eylesün ammā Ey Emīr bundan ṣoñra tevbe eyledüm ki ġayr[ı] Muʿallimlik eylemeyem bu iftirā vü isnād ki bize oldı ve andan ṣoñra Muʿallim ol melʿūnuñ sārayından çıḳup evine gitti ve ḫātūnuna niḳāhın virüp ıṭlāḳ eyledi ve Muḫtārʾuñ muradın ḥāṣıl eylemek içün cānını ḳurbān eyledi ve biryan ve etmek alup zindān ḳapusına geldi zindāncı çaġırup bir miḳdār aḳçe virdi ve didi ey zindāncı zindānda olanlara götür zīrā ʿahd eylemişem ki eger bu zindāndan ḫalāṣ olursam zindānda olanlara bundan ṣoñra ṭaʿām virem zindāncı taʿāmı aldı ammā bildi kim Muʿallimʾüñ murādı Muḫtārʾdur ve zindāncı ḫātūnı cān-[u] dilden muḥibb-i ḫānedān idi Muʿalim virdıġı aḳçeyi evine getürüp ḫātūnuna didi ki Keşīr Muʿallim bu aḳçe[y]i Muḫtār içün virmişdir ve bilmez ki biz daḫı muḥibb-i ḫānedānuz bundan ṣoñra getürdüġı niʿmetī Muḫtārʾa virmek irtesi gün yine Muʿallim niʿmet ile geldi ve ḫātūnuna didi çün zindāncı gele söyle Muʿallim naẓar eylemişdir ki zindānda olanlara her gün ṭaʿām getüre (6b) zindāncı gelüp ḫātūnı Muʿallimʾüñ hikāyetin taḳrīr eyledi zindāncı ḫātūnuna didi muḳarrerdür ki bu aḥvāl Muḫtār içündür inşāʾallāh Teʿālā elimüzden gelirse ḫizmet ideriz ammā Muʿallim bilmez ki biz daḫı Muḥibb-i ḫānedānuz yoḥsa ziyāde şād olurdu ve irtesi gün yine Muʿallim geldi iki ol ḳadar nān niʿmet getürdi ve zindān ḳapusın daḳḳ eyledi zindācı ḳapuyı açup ve Keşīr Muʿallimʾi evine getürüp bin ʿizzet ü ḫürmet eyledi ve didi ey Muʿallim ṭoġrı söyle ki her gün bu nān niʿmeti zindāna getürmekden murāduñ nedür baña taḳrīr eyle ve eger benden ḳorḳarsañ saña yemīn eyleyem ki eger başım giderse bu sırrı kimseye şāyiʿ eylemeyemʿ Muṣṭafā vü Murtażā ve anlaruñ evlādı muḥabbetine cānım fedādır muradıñ nedür baña bildür ve

aṣlā şübhe getürme ve çün Mu‘allim cān-ı dilden muḥibb-i ḥānedan olduġuñ añladı didi ey mü‘min ḳardaş āgāh ol ki Muḫtār benden bir pāre kāġıd ve mürekkep ṭalep itdi eger sen irüştürür iseñ ḳıyāmetde Muṣṭāfa vü Murtaża’dan ve anlaruñ evlādındañ murādı ve ṣevābı bulursun zindāncı didi ey Keṣīr inşā’allāh Te‘ālā bu iş ḳolaydır ammā ben fırṣat gözedeyim zīrā zindāncılar benim elim altundadır ammā cümle zindācılaruñ ḳā‘idesi budur ki her kimse ki zindāna vara (7a) Lā-büdd ararlar ve ol gün ki benim nevbetim gelse beni daḫı ararlar fe-emmā ben saña bir ġayr-ı tedbīr ü fenn ideyim tā bu iş ḥāṣıl ola imdi üç gün pey-ā-pey gelmeyesin andan ṣoñra birkaç etmeġi muḥkem bişurup ve kāġıdı ol etmek içinde gizleyesun ve ol etmege mühr ko ve baña getür ve şöyle ki ben zindāndan çıḳduḳdan ṣoñra bu ḫavāric-i Muḫtār benden birḳaç muḥkem etmek ṭalep eyledi egerçi aña daḫı lāyıḳ degül ise işte ben size getürdim eger virirseñüz ve eger virmezseñüz ṣevābı vebāli sizindür andan ṣoñra ben diyem ki çün murāduñ ḫayrdur virmek kimüñ zīrā eger Muḫtār bu haṣretden ölür ise vebāl bizimdür bī’ż-żarūrī sāyir zindāncılar daḫı virmeġe rıżā vireler ve ḥaḳḳ[ı] ḥaḳḳına irüştürürler Mu‘allim didi Ḥaḳḳ Te‘ālā mu‘īnün olsun güzel fikr eyledüñ beni bu ġam ü ġuṣṣadan āzād eyledüñ böyle rivāyet iderler ki ol zindāncınuñ veledü’z-zinā’ oġlu var idi ki añı mescid gūşesinde bulup oġulluġa almış idi zīrā kendü ve arḳasundan oġlu yoġıdı çün Mu‘allim ol tedbir eyledikleri etmek ile zindān ḳapusına geldi ol veledü’z-zinā’ zindān ḳapusında ḥāżır idi fi’l-ḥāl çıḳup Ziyādoġlu’nuñ sarāy kapuṣıña gitti na‘ra urdı ve didi naṣīḥat çün Ziyādoġlu bu sözi işitti emr eyledi tā oġlanı içerü getüreler tā bu nasīḥat nedür su‘āl eyleye ve ol ḥāram-zāde çün icāzet bulup içre girdi aḥvāl[i] bir bir taḳrir eyledi ḥoş dimiş bu sözi bir rind-i ciḥān besle ḳarġayı gözini çıḳārsuñ (7b) pes Ziyādoġlu fi’l-ḥāl birḳaç ḥaram-zāde ile zindān ḳapusına geldi ḳażā’en Mu‘allim daḫı zindān ḳapusında ḥāżır bulundı etmek meydānda idi müvekkiller ve ḳapucılar çü Ziyādoġlu’nuñ ‘acelesin kördiler ardınca gelüp zindānda dāḫil oldılar Ziyādoġlu ġażab ile zindāncıya naẓar eyledi ve didi meger sen baña ve Yezīd’e düşmen imişsin niçün bu işlerde bize ḫāber itmezsin gice ve gündüz ol fikirde ve tedbīrdesin ki Muḫtār[ı] ḫalāṣ idesin ve nice fitneler ve fesādlar ḳaruşturasın zindāncu didi Ey Emīr ne günāh ve ḳabāḥat benden zāhir oldu ki baña bu denlü ‘itāblar idersin Ziyādoġlu etmek ü divit ve kāġıd aḥvāllerin zindāncıya tāḳrīr eyledi zindāncı ḥayrān ḳaldı ki bu mel‘ūna bu sözler ḳandan ma‘lūm oldı zindāncı didi Ey Emīr bu sözlerden aṣlā ḫaberim yoḳdur bu

sözler baña iftirādur bunca yıldır ki inanmış zindāncıyım hergiz benden bu güne ḫıyānet ẓāhir olmış degüldür nihāyet Keşīr Muʿallim ol zaman kim bu zindānda ḥabs idi naẓar eylemiş ki eger bu zindāndan ḳurtulursam zindānda olanlara her gün ṭaʿām getürem ve müsteḥaḳ olanlara vireler şimdi naẓar eyledüġi ṭaʿāmı getürmişdir ve ḥālā bundadır emr eyle arayalar eger etmek içinde divit ü kāġıt var ise ḳanım helāldür Ziyādoġlu atından inüp ol etmekleri aradı ve ol işüñ ṣaḥīḥine irmeġe ziyāde iḳdām eyledi Muʿallim ḳorkup ah meger ʿömrümüz güneşi murādumuz ḥāṣıl olmadan dolunmaḳ ister eger bu melʿūn diviti ve kāġıdı bulacak olursa (8a) murādumuz ḥāṣıl olmaz yüreginden āh idüp duʿā ve niyāz eyledi ve didi üftāde-gān vaʿde-i ġam-rā be-gīr-i dest yā Muḥammed Muṣṭafā ve yā ʿaliyyü'l-Murtażā yā Rāb bu işimi ki niyyet itdüm Allāh içün rıza-i resūllāh içün itdüm bu melʿūnı kör eyle tā aḥvālimize ḫaber-dār olmaya didi **İzā cā'e'l-ḳażā 'ümiye'l-baṣar**[22] fehvāsı üzere yaʿnī çün Allahü Te'āla'dan ḳażā gele bāṣiret bağlanur her ne ḳadar ki ol melʿūn aradı hiçbir nesne bulmadı ol melʿūn bir miḳdār tesellī olup oturdı pes zindāncı didi Ey Emīr ʿālem bize düşmendir iḥtimāl ki bize ġaraż iderler buyuruñ ki bu sözi size kim demüşdir ki biz bu güne tedbīr eylemişüz Ziyādoġlu didi bu sözi senüñ oġluñ demüşdür zindāncı didi neʿūz-ü billāh Ey Emīr ol benim oġlum degüldür ol bir veledü'z-zinā' dur bir mescid kūşesinde bulmışam ki bize bu güne iftirā ider Ziyādoġlu didi bu iftirāsına bahāne nedür zindāncı didi dün aḳısı vaḳtinde evime gittim bu ḥāram-zāde[yi] gördüm ehlime ulaşmış eteğünden zinā' tozını ḳoparmaḳ murād eylemişem ve benim ehlim bu ḥāram-zādeye söz virmiş ve vālidelik ḥāḳḳuñ ispat eylemüşdür çün ol māʿkūl işi gördüm döndüm ordan ṭaşra çıḳardum ol sebebden şimdi bize bu güne iftirā eylemişdür Ziyādoġlu bu sözden ġāyet ġażap-nāḳ oldı ol ḥāram-zāde[y]i getürmege emr eyledi çün ḥāramzāde[y]i getürdiler fi'l-ḥāl hemen boynın urdılar lāʿnetullāhi ʿaleyh Ziyādoġlu didi gördüñüz mi ki bu ḥarām-zāde oġlan iki ṣuçsuz müslümānı helāk eylemeġa ḳaṣd eyledi (8b) pes Ziyādoġlu zindāncıya didi bu etmeġi ve niʿmeti Muḫtār'a vir tā yiye ve Muʿallim didi ki bu ṭaʿāmı Muḫtār'a senüñ ḥatıruñ ve nazāruñ içün virürem bu sözi didi ve atuna binup gitti ve zindāncı Ḥaḳḳ'a şükür eylediler Muḫtār şād oldı ve diviti ve kāġıdı aldı iki mektūp yazdı birin kendü hem-şīresine ki ʿAbdullāh ʿÖmer'iñ ḫātūnı idi birin

[22] Kısaca "Kaza gelince göz kör olur." anlamına gelen bu cümle taradığımız bazı kaynaklarda Araplara ait atasözü olarak yer alırken bazılarında ise Hz.Yakup'a ait bir kelam-ı kibār olarak verilmiştir (bk.http://hadisler.vesiletunnecat.com. Son Erişim 03.12.2019).

‘Abdullāh ‘Ömer’e bu edā ile ki bilüñ ve āgāh olun ki ‘Ubeydullāh Ziyād beni ṣūçsuz ve günāhsuz ṭutup yüz arşūn derin bir ḳaranu dār kuyuda ḥabs eylemüşdür ve boynuma aġır zincir komışdur Ḫudā’dan ġayrı sizüñ imdāduñuz ile feryādıma yetişur bu ḳadar gerekdür ki Yezīd’e bir nāme yazāsun ol daḫı ‘Ubeydullāh Ziyād’a yaza ki beni bu zindān[dan] ḫalāṣ eyleye pes Muḫtār Keşīr Mu‘allim’e didi ey mü’min ḳarındaş luṭf eyle bu nāmeleri bir mü’min-i mu‘temed ile gönder ve ne ḳadar altun dilerse dirīġ eyleme ola ki ‘Abdullāh ‘Ömer’e irüşdüre ve nāmeleri ve ḫaberüñ getüre Keşīr Mu‘allim didi ey birāder bu nāmeler cevābuñ ben alup getürürüm Muḫtār aña tahşīn eyledi Keşīr Muḫtār’a vedā‘ eyledi ve ṭaşra çıḳdı ve bir ay miḳdārı ġā’ib oldı ve girü geldi ve ḥācılar libāsın giydi ve ol zamānda Ziyādoġlu’nuñ ḳorḳusundan kimesne ḥacca gitmeġe ḳadir deġül idi çün ḥācīlar libāsın giydi Ziyādoġlu’nuñ sarāy ḳapūsına geldi ve na‘rā urdı ki **Lebbeyk Allāhümme lebbeyk**[23] Ziyādoġlu ve köşk üzerine seyrederdi ve didi bu kimdür ki na‘ra urur didiler Keşīr Mu‘allim’dür didi icāzet virüñ **(9a)** içerü gelsün çün Keşīr içerü geldi Ziyādoġlu sü’al eyledi ki Ey Keşīr bu ḥācīlar libāsın niçün giydin Keşīr didi Ey Emīr o zaman ki zindānda idim naẓar eyledüm ki eger zindāndan ḫalāṣ olursam Ḳa‘betullāh’a gidem ḥac eyleyem Ziyādoġlu didi benim zindānumdan bu ḳadar ḳorḳtun ki bu ḳadar naẓar naẓar eyledüñ Keşīr didi Ey Emīr mu‘allimlerüñ beyti oġlancuklaruñ feryādundan ḫoşdur ol sebebden ḳorḳarlar ve senüñ ġażabından kimdir ki ḳorḳmaya meger ki dīvāne ola Ziyādoġlu tekebbürlüġü çokluġundan bu söz ġāyet ḥoş geldi emr eyledi ki Keşīr Mu‘allim’e biñ altun vireler ve Keşīr’e dedi bu altunı al her ḳanda gidersen bizi ḥayr-ı du‘ādan unutma Keşīr Mu‘allim o i‘zz ü mübāreklıġına şükr idüp sefer iḫbār eyledi ve Muṣṭafā vü Murtażā doṣtluġuna cānını fedā eyledi ḥikāyet iderler ziyāde şevḳinden bir yerde ḳarār eylemeyüp yedi günde Medīne-i Münevvere’ye geldi ve doġru ‘Abdullāh ‘Ömer’üñ sarāyına geldi ve ḳapuyı dāḳḳ eyledi bir cāriye çıḳdı ve su‘āl itdi sen kimsin ve murāduñ nedür Keşīr Mu‘allim didi bir ġarīb ‘Arabım ve Muḫtār’uñ mektūpların getürmişem cāriye gitti ve Ṣafiyye’ye ḫaber virdi Muḫtār’uñ hem-şīresi Ṣafiyye çün Muḫtār’uñ adın işitti zevḳından kendi

[23] Telbiye:“Lebbeyk sözlükte “buyrunuz, ne emrettiniz efendim”) anlamlarına gelir (Devellioğlu, 2010: 1246). “Lebbeyk, Allahümme lebbeyk, Lebbeyke lâ şerike leke lebbeyk. İnnel hamde ve’n-ni’mete leke ve’l -mülk, lâ şerike leke” diyerek telbiye getirirler. Bu “Buyur Allah’ım buyur! Emrindeyim buyur! Senin hiçbir ortağın yoktur! Allah’ım buyur! Hamd, sana mahsustur. Nimet de senin, mülk de senindir. Senin hiçbir ortağın yoktur! Anlamındadır (https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr/?p=kitap&i=7.0.164:Son Erişim 03.11.2019).

çıḳdı ve Keşīr Muʿallim'i içerü getürdi ve ḥāl-ı ḥaṭuruñ ṣordı ve didi ḳandan gelür senden eşer-i būy-ı vefā duydum Keşīr Muʿallim didi yarı- ġār-ı Muḫtār'am ve anuñ mektūplaruñ getürmişem çün Ṣafiyye Muḫtār'un mektūbunı istedi Keşīr Muʿallim ʿAbdullāh ʿÖmer'e iletti (9b) ve mektūpları virdi ʿAbdullāh ʿÖmer Muḫtār'uñ ḥapsolduġundan taʿaccüb Keşīr Muʿallim Müslīm ʿAkīl Ḥażret-i īmām Ḥüseyin a.s. ve Muḫtār'uñ ser- encāmlaruñ bir bir taḳrīr eyledi çün Ṣafiyye Muḫtār'uñ ḥabsolduġundan ḫaber aldı kendü ḳızlarıyla feryād fiġān eyledi ʿAbdullāh ʿÖmer ḫātūnına ve ḳızlarına teselli eyledi ḫātūnı ʿAbdullāh ʿÖmer'e aytdı Ey ʿAbdullāh eger Muḫtār'u ḥapisten ḥalāṣ eylemezseñ bu müşkil işe bir dermān eylemezseñ bundan ṣoñra benden bir laḥẓa rāḥat u dil-şād olamazsıñ ʿAbdullāh ʿÖmer didi eger Şām'a Yezīd'e gider adam bulursam mektūp yazardım ve Muḫtār'u ḫalāṣ iderdüm Keşīr Muʿallim didi bu ḫizmet-i ʿaẓīme ḥāżıram Muḫtār'uñ ḥabsinden gice gündüz ġuṣṣadayım ve Ḥaḳḳ Sübḥāne ve Teʿālā ile ʿahd eylemişem ki Muḫtār'ı ḫalāṣ itmeyince vücūduma bir sāʿat ve bir laḥża rāḥat ve ārām virmeyem pes ʿAbdullāh ʿÖmer Keşīr Muʿallim'e āferīnler eyledi ve ḳucāġında ṭutdı ve fi'l-ḥāl divit kāġıd aldı ve Yezīd'e bir bir mektūp yazdı bu edā ile ki Ey Yezīd İbn-i Muʿāviye öyle maʿlūm ola ki Muḫtār benim ḫātūnumuñ birāderidir ve hem-şīresi gice gündüz perīşān ṣabāh aḫşam giryāndur ve birliġimizi bize zehr eylemişdür Kūfe aʿyānı ʿUbeydullāh Ziyād sebebsiz ve günāhsuz tutup haps eylemişdir imdi gerekdür ki mektūbuñ vuṣūlunda kendü elün ile Ziyādoġlu'na mektūb yazasun tā Muḫtār'ı bend ü zindāndan ṣālıvere ve aṣlā bahāne eylemeġe eger bahāne eylerse Şām ḳapusından Kāʿbe ḳapusına varınca ʿArap ḳabīle (10a) lelerinden ʿasker çekerem bu salṭanatı ki bizim ḥakkımuzdur aluram zīrā anlar bizden ẓulm ile almışlardur bāḳī ol bilür ve vesselām ve Muḫtār'uñ hem-şīresi ve ḳızların ṣaçların kesüp ʿAbdullāh ʿÖmer'üñ mektūbı içinde ṣārdılar ve Keşīr Muʿallim'e virdiler ve didiler çün Yezīd'e gidesin bu ṣaçlārı Yezīd'e bildüresin ve biñ altūn Keşīr'e virdiler ḳabūl eylemedi ve didi benim ḫizmetüm dīn içündür aḳçe ve altūn degüldür pes yola girdi ve Şām'a gelince bir yerde ḳarār eyledi ve Şām'da bir baḳḳāl dükkānında ḳondı ve ol baḳḳāl beş vāḳit namāzı cemāʿat ile ḳılardı Keşīr Muʿallim ʿasker ġalebālığından Yezīd[i] görmeġe fırṣat bulmazdı ol sebebden on yedi gün baḳḳāluñ dükkānında oturdı on sekizinci gün baḳḳāl Keşīr Muʿallim'e didi ey ḳardaş on sekiz gündür ki bizimle bu mescidde namāz ḳılūrsun aslā sırrından ḫaberdār eylemedüñ ammā sırrından beni ḫaberdār

eyleseñ inşā‘allāh derdine dermān olurdı Keşīr Mu‘allim sırrın açmaġa i‘timād eylemedi fehm ile añladı ki bunun bir mühim sırrı vardır didi ey ḳardaş ḳıyāmet gününde Muṣṭafā vü Murtāża’nuñ şefā‘atinden maḥrūm ḳalasun eger beni sırrından āgāh eylemezsin Keşīr Mu‘allim didi bu yemīni ey baḳḳāl i‘tiḳādından mı söylersin yoḥsa ḥīle ile murāduñ sırrına āgāh olasun baḳḳāl didi ey ḳardāş beş vāḳit namāzı cemā‘atle ḳılmaḳdan murādum oldur ki bu mescidde namāzdan ṣoñra tesbīḥ ve du‘ā yerine dīn düşmanlarına la‘net iderem (10b) ve anda la‘net eylemeġı farż bilürem Keşīr Mu‘allim baḳḳālı kucaġında ṭutdı ve ‘Abdullāh ‘Ömer ’den Muḫtār’uñ ḫalāṣ içün mektūp getürdıġın ‘arż eyledi ve baḳḳāl didi Muḥtaruñ ḳurtulmasunuñ ḳā‘idesi nedür Keṣīr didi ne‘ūzü billāh Ey baḳḳāl bu söz ḥaṭādır zinhār bu sözü söyleme zīrā Muḫtār birāder ki cümle dīn düşmānların ḳırsa gerekdür baḳḳal didi bu sözi ne delīl ile söylersin Keşīr didi Emīrü’l-Mü’minīn ‘Ali kerrame’llāhu vecheh[ū] sözi hergiz yalan deġüldür ve Ḥazreti ‘Alī baña dimişdür ki İmām Ḥasan a.s. zehir virseler gerekdür ve Ḥażret-i İmām Ḥüseyin a.s. Kerbelā’da şehīd itseler gerekdür ve beni Şefīḳ ḳabīlesinden Muḫtār nāmında bir er zāḥir olsa gerekdür ve Kerbelā ḳātillerinden murād üzere intiḳām alsa gerek baḳḳāl didi Estaġfirullāh ben bu sözi bilmezdim Muḫtār’uñ ḳūrtulmasu bize farżdur ve aña meded eylemek vācibdür didi imdi ey ḳardaş tedārük budur ki yarın çin-i sihr-i muḥteşemler esbābın giy ve Yezīd’üñ sarāyına var ve anda olan çavuşları ve sā’ir ḫalḳı hiç baḳma selām virse ve bī-pāk yürü çün ḥasırlar döşenmiş ḳapu içinde giresün anda olan ḳāpucılara daḫı baḳma çün ikinci ḳapuda anda gümüşten ve altundan ḳonulmuş kürs[ī]ler vardır ulular ve yaḳīn çāvuşlar anda otururlar anlara daḫı naẓar eyleme ve geç anlar ṣanurlar ki ta‘allukātdansın anda perderler vardır anda olan ḳapucı başılara daḫı naẓar eyleme ve söz söyleme (11a) çün bir ġayr -ı sarāya giresin anda pāk yüzlü oġlancuḳlar vardır her birinüñ başında incüden ve altundan dülbendler vardır İmām Ḥüseyin a.s. vefātından berü şen ve şād oldıḳları içün ol zamandan berü baş aġrısına mübtelā olmışlardır añlara daḫı naẓar eyleme şāyed ki anlaruñ na- mübārek didārlarından murādın ḥāṣıl olmaya çün bir ġayr-ı sarāya giresün ki anda Rūmī dībālar döşenmiş ola anda oturur zīrā ol bir ḥammām yoludur ve Yezīd pelīd ‘aleyhi’l-la‘ne her gün ḥammāmdan çıḳar ol yerden geçer çün Yezīd ardınca bir siyāh ḳaftānlu giymiş oġlan göresün ol oġlan Yezīd’üñ cāme-dārıdur ve pāk itiḳād mü‘mindir ve gice gündüz Yezīd’e la‘net ider ol oġlan İm[ām] Ḥüseyin a.s. şehādetü

içün mātem tutup siyāhlar giymüşdür ve Yezīd'üñ ġāyet maḳbūlıdur ve İmām Ḥüseyin a.s. sırrı sa'ādetini ol mel'ūnlardan ol oġlan almuşdur ve İmām Ẕeyne'l-'Ābidīn'i a.s. ol oġlan ḳurtarup Medīne'ye göndermişdür çün ol oġlanı göresün aña selām vir ve mektūbı aña vir Keşīr Mu'allim baḳḳāla taḥsīn eyledi ve didi ey birāder güzel fikr eyledüñ ertesi gün'ale's-seḥer muhteşemler esbābuñ giydi ve Yezīd pelīdin sarāyına revān oldı ve didi çoḳ belādan arta ḳalmuşdır dil-i zār ū ḥazīn bu belāyı da savarsa ṣad- hezār āferīn ve baḳḳal tā'līm eyledugı minvāl üzere sāray pelīde ve hücre –i Yezīd'e irişdi ve ol oġlana selām virdi ve mektūbı aña virdi oġlan mektūbı okudı ve aġladı anda olan mel'ūnlar ta'accüb (11b) eylediler pes oġlan girü döndi ve Keşīr ile gitdi ve ḥādimler Yezīd'üñ ardınca gitdiler ve Yezīd ḳāra yāġız ve çirkin idi oġlan varup anuñ nā-mübārek elin öpdi ve mektūbı virdi ve Muḫtār'uñ hem-şīresi ve ḳızları ṣaçın bir bir taḳrīr eyledi ve didi Ey Emīr sen baña dir idin ki benden bir ḥācet ṭalep eyle bugün ḥācetim budur Yezīd mektūbı oḳudı ve didi ey oġlan bu 'Abdullāh 'Ömer'üñ mektubudur ve Muḫtār içün şefā'at eyler bunı getüren kimdür oġlan didi bir 'Arap getürmüşdür Yezīd didi ol 'Arabı getür göreyim niçe kimsedür oġlan Keşīr'ü çaġırup Keşīr didi ġāyetle ḳorḳdum ve şehādet kelimesin getürdüm ve cā'iz ol mel'ūn muhiblerden bile ve helāk eyleye çün ilerü vardım Yezīd didi Ey 'Arap doġrı söyle Keşīr didi ne söyleyem Yezīd didi Ḥüseyin ibni 'Alī'nüñ ḳatli saña güç geldi mi Keşīr didi Ey Emīr ben bir ırġadım ve 'Abdullāh 'Ömer beni Keşir ile göndermişdir ve bu mektūbı vermişdir fużūlluḳ benim ne haddimdür oġlan didi Ey Emīr bu sözi doġrı söyler bu ahvāli bir kimseden sor ki dīn mes'elelerinden ḫaberdār ola ammā bu ne bilür pes Yezīd divit ve kāġıt aldı iki mektūb yazdı birin 'Abdullāh 'Ömer'e virin 'Ubeydullāh Ziyād'a bu edā ile ki ben ki Yezīd ibni Mu'āviyye saña ki Ziyādoġlusun nāme ve su'ālinde gerekdür ki Muḫtār'ı zindāndan ıtlāḳ idesün ve ḥāṭırın teselli idüp 'izzet ü ḥürmet eyleyesin ve Seyyīd-i zamān 'Abdullāh 'Ömer'e gönderesin (12a) zīrā üzerimizde faẓīleti çoḳdur ve mektūba mühr ḳodı ve didi ey oġlan eger benden yüz biñ altun ṭaleb iderseñ ve Muḫtār içün şefā'at eyleseñ ḳātımda efḍal idi zīrā Muḫtār Ebū Türāb muhiblerindendür ammā 'Abdullāh 'Ömer'üñ ve senüñ ḥāṭıruñ çoḳdur ve nāme[yi] oġlana virdi ve biñ altūn ve Keşīr'e baḥşiş eyledi çün Keşīr'üñ murādı ḥāṣıl oldı ol oġlana vedā' eyledi ve baḳḳāla geldi baḳḳāl ahvāli su'āl eyledi ba'dehu baḳḳāla vedā' eyledi ve yola girdi şād-ḫürrem Medīne'ye geldi ve 'Abdullāh 'Ömer'e ve

hem-şīresine müjde eyledi ve anlara daḫı vedā‘ eyledi ve Kūfe’ye vāṣıl oldu ve ‘Arap ḳāidesi üzre Ziyādoġlu’nuñ sarāy ḳapusına geldi Ziyādoġlu’na didiler Şam’dan bir ‘Arap geldi Ziyādoġlu didi içerü getürün çün Keṣīr’i içerü getürdiler Ziyādoġlu elin eline urdı ve didi bilürem Muḫtār içün gittin ve Kūfe’de olanların ve benim ḳanımı dökmüşsün Keṣīr didi Ḥüdā içün gittim ve ḫizmet-i rıżā-i resū’llāh içün itdüm Ziyādoġlu emr eyledi ki nāme oḳuyalar çün Yezīd-i pelīdin nāmesin oḳudılar Ziyādoġlu didi eger Muḫtār’ı ıṭlāḳ idersem ḫurūç ider ve çoḳ fitneler ḳaruşturur Keṣīr Mu‘allim didi sözüni uzatma ve Muḫtār’ı ıṭlāḳ eyle ve eger ḫurūc etmesi taḳdirde ise biñ zincir ile ṭutsañ fāidesi yoḳdur muḳadder ḳısmetī “**nāhnü ḳasemnā”**[24] bozulmaz ba‘dehu Ziyādoġlı ister istemez emr eyledi ki Muḫtār’ı ıṭlāḳ ideler Nū‘mān Münezzir Muḫtār’a varup müjde virdi ve bend-i zincirden ıṭlāḳ eyledi ve ḥāmmāma gönderdi ve bir fāḫir ḫil‘at **(12b)** virdi ve Keṣīr’e bir ṭonluḳ ḫil‘at ve Muḫtār’a ṭa‘ām getirdi ve didi Ey Muḥṭār çoḳ gündür ki ṭa‘ām yemiş degülsün Muḫtār didi vāllahi ben ‘ahd eylemişem ki İmām Ḥüseyin vefātından ṣoñra ḫoş ṭa‘ām yemiyem ve suyı çoḳ içmeyem ve güzel ḳaftān giymeyem Ziyādoġlu’na bu söz ġāyet güç geldi ve Muḫtār ḳal[ḳ]dı Ziyādoġlu’nuñ sarāyından ṭaşra çıḳdı ve Keṣīr’e vedā‘ eyledi ve didi Ey Mu‘allim birāder gerekdür ki bundan ṣoñra ġayri Kūfe’de oturmayasun zīrā bu mel‘ūnlar seni helāk iderler ammā rabb’ül ‘ālemīn’den ümīdim budur ki girü gelem ve bu dīn düşmenlerinden murād üzere intiḳām alam ba‘dehu yola girdü Medine’de ‘Abdullāh ‘Ömer’e gitti çün Muḫtār’uñ hem-şīresi Ṣafiyye Muḫtār’u gördi ḳarşu geldi ve Muḫtār’ı ḳucaġında ṭuṭdı ve şādlığından ödi çatlayup murg u ruḥı cennet dağlarına uşdı Raḥmetullāhi ‘aleyh neden ey çarh-ı ẓālim yār[i] yārdan cüdā ḳılmaḳ murād ehlin esir dām-ı belā bī-dār ḳılmaḳ çün lāzımdır saña her yārı yārından cüdā ḳılmaḳ çeküp zaḫmet ne lazım birbiriyle aşinā ḳılmaḳ ba‘dehu Muḫtār Ṣafiyye’yi defn eyledi ve birḳaç gün matem ṭutdı ‘āḳıbet ḫurūc-ı niyyet içün ‘Abdullāh Zübeyr’e revāne oldı **Süleymān-ı Ḥürde Ḥeraġi ‘aleyhi’r-rahmānuñ ḫurūcı hikāyesidir** Lūt bin Yaḥyā el-Azerī ḥikāyet eyler ki çün Muḫtār Ziyādoġluñ zindāndan çıḳdı ve didi Ey Muḫtār seni bu şarṭ ile ıṭlāḳ iderem ki bundan ṣoñra ġayri Kūfe ‘de oturmayasun dilersen Ḳa‘be’ye git dilersen Ḥorāsan’a git eger sen burda olacaḳ olursan bir sā‘at senüñ şerrinden emīn olmayız Muḫtār didi **(13a)** inşā’allāh bā‘dehu Ziyādoġlu’nuñ sarāyından evine geldi ve cümle

[24] Zuhruf Suresi 43/32

dostları Muḫtār'a geldiler zindāndan ḳurtulduġuna şükr eylediler ve Muḫtār'uñ ayrılığına aġladılar Muḫtār anlara te'sellī virdi ve didi ey ḳardeşler Ḥaḳḳuñ 'ināyetiyle ve Muḥammed Muṣṭafā'nuñ mu'cizātı berekātıyla bu mel'ūnlardan intiḳām aluram ammā siz daḫı bunda ḥāżir olun zīrā İmām-ı Zemān Zeyne'l-'Ābidīn'e a.s. giderem andan icāzet isterem bu sözleri didi ve anlara vedā' eyledi ve Medine'de İmām Zeyne'l-'Ābidīn 'aleyhi's-selām[a] gitdi ve andan Ḳa'be'de Muḥammed Ḥanefī'ye gitti rivāyet ider 'Abdullāh Farḳ ki Muḫtār'ı gördüm bir deveye binmiş 'acele ile giderdi didim Muḫtār ḳandan gelür ḳanda gidersüñ Muḫtār didi İmām Ḥüseyin a.s. ḳātillerinden ḳaçmışam ammā İnşā'allāh yaḳın günlerde girü gelem eger Ziyādoġlu'na ve aña ṭābī' olan mel'ūnlara bir iş eyleyem ki devr-i Ādem'den bu ana gelince kimesne itmiş olmaya 'Abdullāh Farḳ masḫarlık ile didi eger anlar ḳaçarlarsa neylersün Muḫtār didi Rabbü'l-'ālemīn Ḥażretlerünüñ 'ināyeti ile ve Muhammed Muṣṭafā'nuñ mu'cizātıyla ḳarıncā inine girseler anda daḫı ardlarınca giderim Ḫüdā ḥaḳḳı ḳılıçlaşmak keşismek cāna minnetdür 'adüvv-i dīn imanıyla meydān içre 'Abdullāh Farḳ Muḫtār'uñ bu sözlerine tā'accüb eyledi ve kendüsi öyle didi Muḫtār'uñ ḥazinesi ve 'askeri yoḳdur ne ile ḫurūc eylese (13b) gerek bir nesne mi bilür yoḥsa Ḥaḳḳ Te'ālā cānibinden mi söyler yoḥsa ḳāl ḳuvvetiyle mi söyler ba'dehu Muḫtār Ḳa'be'de 'Abdullāh Zübeyr'e gitti ve 'Abdullāh Zübeyr ġāyet muḥkem idi kimsenüñ ḥükmünde degül idi ne Yezīd'e ve ne ġayri kimseye Müseyyib nāmında bir er Yezīd'e ḫurūc itmiş idi ve memleketi ḥarāp eylemiş idi ve Yezīd pelīd ol ġuṣṣadan marīż oldı ve hekimler aña dermān itmede 'āciz ḳaldılar ol marażdan 'āḳıbet ṣoñra saḳḳā marażına uġradı **Fe-zāde hümullāhu merażā** [25]gice ve gündüz ṣu içerdi 'aḳılsız olurdı çün nūş-dārū viririerdi ḳarnı şişerdi ve evvel şiş başına ve yüzine irişdi 'āḳıbet dilin ṭutdı ve dili pāre pare düşdi ve aġzı leş gibi ḳoḳardıve uyku marażı dimaġ-ı pelīdine ulaşdı dā'imā yābāna söylerdi ve günde iki ṭulum ṣu içerdi 'āḳıbet ḫınzīr ṭulumuna döndü ḫalḳ-ı 'ālem çün Yezīd'üñ ol ḥālüñ gördiler bildiler ki Seyyīd-i Enbiyā Muḥammed Muṣṭafā'nuñ mu'cizātı te'ṣīridir ki Yezīd'e bu deñlü nişānlar ẓāhir oldı 'āḳıbet ḫalḳ -ı 'ālem andan eger āh eyleyüp ikrāh eyleyüp civārı-ı beyte ilettiler civārı beyt Şām'[a] yaḳın bir köy adıdır çün yol ortasında gittiler murġ-ı rūḥ-ı bī -fütūḥı (14a) cehennem dağlarına uçdı la'netullāhu 'aleyyeh ṣad hezār la'net olsun ba'dehu ġasl itmege çıplaḳ eylediler

[25] "Allah onların hastalığını artırsın." (Bakara suresi 10.Ayet)

bilemezlerdi ki ḳöpeġi her ne ḳadar pāy e pā yıḳasañ ziyāde murdār olur vücūdu pelīdini gördiler siyāh ṭuluma dönmüş ve altunda bu āyet-i kerime yazılmış ***Lā-teġlū ve lā-teşilū ‘aleyhi fe-innehū min ehli’n-nāri*** [26] tābi‘lerden dört mel‘ūn namāzın ḳıldılar ve ol dört mel‘ūn çuḳurda ḳodılar ve dört ay miḳdārı kimse bilmezdi ki Yezīd pelīd la‘netullāhi ‘āleyh gebermişdir ba‘dehu ḫalḳ-ı ‘ālem Yezīd’üñ oġluna küçük Mu‘āviye’ye bey‘at eylediler kırk gün salṭanat sürdi ḳırk günden ṣoñra Mervān mel‘ūn zehir verdi andan ṣoñra Şām’da fitne düşdi kimesne yoġıdı ki pādişāh ola ve Kūfe’de ‘Ubeydullāh Ziyād cümle ‘Irāḳ ‘a ve Ḫorāsān[27]’a ḥükm eyledi ve kendüsi Kūfe’de oturdı ve ‘āleme emr eyledi ki evlād-ı resūle la‘net eyleyeler ki la‘net anuñ üzerine olsun ve Kūfe’de yetmiş bellü başlu mü’min ḥabs eyledi ol zamānda Mervān Ḥakem ‘Ubeydullāh Ziyād ’a mektūp gönderdi ki Yezīd ‘aleyhi’l-la‘ne ölmüşdür ve Şām ṭolu koġādır gerekdür ki‘acele ile bu ṭarafa gelesin senüñle ittifāḳ idelüm ve Şām ve ‘Irāḳ[ı] zapt idelim ve eger Kūfe ḫalḳı Yezīd’üñ ölmesinden **(14b)** ḫaberdār olurlarsa seni şehirden çıḳarırlar ve bu cānibe daḫı gelürse bu ḫuṣusda aṣlā ihmāl eylemeyesin meger Ziyādoġlu Baṣra’ya varmış idi ve oġlunı Kūfe’de bıraḳmış idi çün Mervān Ḥakem’in mektūbun oḳudu fi‘l-ḥāl oġluna emir-nāme yazdı ki Yezīd ‘āleyhi’l-la‘ne ölmüşdür ve zinhār Kūfelü ḫaberdār olmadan ḳalḳup bu ṭarafa gelesin ‘Ömer çün babasınuñ mektūbuñ oḳudı fi’l-ḥāl yola ḳaṣd eyledi aḫşam namāzında ḥabs olan mü’minler inlerdi ve ḫalḳ damlar üzerine idiler nā-gāh gökden nidā oldı ki şād oluñ ki Yezīd ‘āleyhi’l-la‘ne gebermişdir ḫalḳ çün ol āvāzı işitdiler cümlesi bir uġurda kılıçların ḳuşandılar ve ṣoḳaḳları ṭutdılar Ziyādoġlu’nuñ oġlu ‘Ömer ve ‘askeri kaçmaġa ve her gūşeden Lā İlāhe İllāllāh Muḥammedü’r-resūlüllāh āvāzı gelürdi ḫalḳ her cānibden ḥareket edüp Ziyādoġlu’nuñ sarāyına geldiler ve ṣanduḳları ḳırdılar ve malın rızḳın yaġmā eylediler Kūfe’de ġayri ḳuş uçmaġa kadr deġüldi ve her ḳarınca bir ejder oldu Ziyādoġlu çün ol ḥāli gördi bir oġlan ile tebdīl-i ṣūret ile ḳaçdı ve cümle malını rızḳını ve evlādını alaḳodı ḫalḳ köşküñ ḳapularıñ ḳırdılar ve bulduḳlarına amān virmediler **(15a)** ḥikāyet iderler ol maḥalde Ziyādoġlu’nuñ ḳabīlesinden üç yüz ‘avrat ve iki yüz mel‘ūn helāk oldı ve Ziyādoġlı yolunı ṭutdı ve ḫayr olsun içün Beyne’l-‘ālemīn nām yirde gizlendi ve Kūfe mü‘minleri fırṣat[ı] ġanīmet bilüp ḳılıç

[26] “Haddi aşmayın, onun üzerine çıkmayın çünkü o cehennem halkındadır.” anlamındaki bu sözün müellif ayet olarak işaret ettiyse de böyle bir ayet mevcut değildir.
[27] Kuzeydoğu İran’da bir eyalet. (Çetin, 1998: s. 234-242)

çeḳdiler ve ol mel‘ūnuñ tābi‘lerine emān virmediler ‘Ömer Sa‘d ve Sinān Enes ve Muḥammed Es‘ad nām mel‘ūnlar Ziyādoġlu’nuñ ardınca tebdīl ṣuretle ḳaçdılar çün Ziyādoġlu’na vardılar aḥvāli ṣordı ol mel‘ūnlar didiler ki ol ḳıyāmet ḫaberi ki Ḥaḳḳ Te‘ālā vā’de eylemüşdür şimdi Kūfe’de ẓāhir olmuşdur dirler ki ol zamān Kerbelā ḳātillerinden dört biñ nāmerd ḳılıçdan geçti ve Kūfe’de bir bellü başlu iḫtiyār var idi ve her bār ‘Ālī el Murtażā ile ġazālara giderdi adına Süleymān Ṣurad Ḫuzā‘i dirlerdi ol gice Kūfe mü’minlerinden dört biñ mü’min dört re’is ile Süleymān bin Ṣurad’a bī‘at eylediler ve ittifāḳ eylediler ki ḫurūc ideler ve bu dīn düşmenlerinden İmām Ḥüseyn a.s. intiḳāmuñ alalar Süleymān didi ey mü’mimler zinhār İmām Ḥüseyn’e itdüġüñüz gibi itmeyesüz zīrā İmām Ḥüseyin’i da‘vet eyledüñüz ṣoñra ‘ahde vefā eylemedüñüz Müseyyib didi ey ‘azīz ol zamān Ziyādoġlı cümle yolları ṭutmış idi ve buldığı mü’mine emān virmezdi ammā İnşā’allāh Te‘ālā şimdi öldürdügümüz mel‘ūnlaruñ sevābı günahlarımıza kefāretdür ve şimdi gerekdür ki (15b) erlik mü’mini ġayret ateşi ile uyanduralum ve cihānı bu dīn düşmenlerinden pāk idelüm andan ṣoñra ‘Ömer ‘Ubeydullāh ardınca gidelüm ve anı ve yanında olan mel‘ūnları cehenneme gönderelüm ve her birin ṭutup mūcib-i ‘ibret ile helāk idelüm ve her kimüñ atı ve devesi var atlansun olmayan piyāde yayan gelsün ola ki ol mel‘ūnları ve Ziyādoġlı’nı daḫı Baṣra’da varup helāk idelüm ve yārın ṣabāḥ namāzında cümlemiz Kūfe ḳapusında cem‘ olalım ba‘dehu ol gice ve Kerbelā düşmenlarınuñ malların ve rızıḳların yaġmā eylediler ve evlerine ateş urdılar ṣabāḥ oldığı gibi dört biñ silaḥlu nām-dār mü’min Kūfe ḳapusında cem’ oldı Süleymān bin Ṣurad aḳ bayrāḳ kaldırdı kendü aḳrabasından biñ mü’min ile gelüp ve sā’ir mü’minler cem‘ oldı ve Baṣra yolına gitmek ḳaṣd eyledi nā-gāh Ṣā‘īd nāmında bir mü’min geldi ve selām virdi Süleymān selāmuñ aldı ve didi ey Ṣa‘īd ḳandan gelürsün ve ne ḫaberüñ vardır Sa’īd ayttı Medine’den gelürem ve İmām Ḥüseyin a.s. ziyāretine gitmiş idim yolda ‘Ubeydullāh Ziyādoġlı ‘Ömer Sa‘d’i ve bir bölük mel‘ūnları rast geldim esbābların yırtmışlar ve cenge ḥāżir olmuşlar ve ardınca gelürler ve ġalīz yemīn eylediler ki buldıġumuza amān virmeyelüm Süleymān geldi ve didi ey mü’minler tedbīr oldur ki biz evvel İmām Ḥüseyin a.s. ziyāretine gidelim ve İmām’dan ‘özür dileyelim ol mel‘ūnlar ḳıyās eylesünüler ki biz ānlardan ḳaçmışuz ola ki ardımuzca geleler ol zamān biz ḥamle idelüm bilduġumizi idelüm mü’minler Süleymān’uñ tedbīrin ma‘ḳūl (16a) gördiler pes ‘Ubeydullāh Ziyād’ıñ oġlu ‘Ömer’e ḫaber gitdi ki

mü‘minler İmām Hüseyin Meşhed ziyāretine gitdiler ḳıyās eylediler ki anlardan ḳorḳup ḳaçmışlardı ol mel‘ūn ‘Ömer Sa‘d ve biñ adam virdi ve didi ey ‘Ömer sen var Kerbelā’ya başḳın eyle ben Kūfe’ye varayım ve cümle şehri ateşe urayım tā ḫalḳ ḳorkup şehri tekrar baña vireler ve Süleymān ol dört biñ mü’min ile İmām Ḥüseyin a.s. Meşhed’ine gitdi ve ziyārete yüz ṭutdı ve didi ey İmām-ı Zemān selām ‘aleyke ey İmām Cihān selām ‘aleyke nā-gāh bir cāsūs geldi ve didi ey mü’minler ‘Ömer Sa‘d ve Şimr Ẕi’l-Cevşen ‘aleyhi’l-la‘ne başḳın eylemeye gelürler ve ‘Ubeydullāh Ziyād’ın oġlı ‘Ömer dört biñ nāmerd ile Kūfe’ye gitdi ve Kūfelü ḫaber alup ḥalā ceng iderler Süleymān Müseyyib didi ey birāder zaḥmeti ihtiyār eyle ola ki ‘Ömer Sa‘d senüñ elünden helāk ola zīrā ki ol ḥevāric cehenneme giderse Şām ‘askerinüñ beli bükülür Müseyyib ġayet dilāver idi çün vezn üzre erlik ṭamarları deprenüp dün yarısında atına binup yola girdi bir miḳdār yol gitdi bir A‘rāb’ı gördi şi‘ir okuyāraḳ gelürdi ve muştuluḳ virirdi Müseyyib’e ġāyet ḫoş geldi didi ey A‘rābī ḳandan gelürsin ve aduñ nedür ve Şām ‘askerinden ne ḫaberüñ vardır di Cümele’dür adım ve Şām ‘askeri işte ardımca geliyorlar Müseyyib didi bu yerden anlara varınca ne miḳdār yoldur A‘rābī didi çaġırsaḳ eşidirler ve şimdi ba‘żısı inüp atlarına yem verirler ve ba‘żısı silāḥların (16b) çıḳarmışlardur ammā ben öyle anladım ki şimdi gelürler ve cenge ġāyet ṣuṣamışlardır Müseyyib atuñ dizginini çevirdi ve yārānına geldi ve didi ey birāderler ḥāżır oluñ ki düşmen kendi ayaġıyla mezāra geliyor ba‘dehu dört biñ mü ‘mini dört bölük eyledi ve her bölügü bir cānibe gönderdi ve didi ey mü’minler benim āvāzıma ḳulaḳ ṭutun ḳaçan ben **ve lillāhi’l ‘izzetü ve li-resūlihī ve li’l mü’minīne**[28] Yā Āle Ṣārāt Ḥüseyin a.s. diyem siz bu ṣudan çıḳuñ çün dün yarısı oldı ‘Ömer Sa‘d nām mel‘ūn çıḳageldi ve birbirine ḳılıç ve süñü ḳoydular Müseyyib na‘ra urdı ki ey İmām Hüseyin a.s. ḳātilleri İnşā’allāh Te‘ālā ġalebe bizimdir çün ‘Ömer Sa‘d ol na‘ra[y]ı işitti ṭavul ve zurna çaldırdı Müseyyib tekrār na‘ra urdı ki **ve lillāhi’l ‘izzetü ve li-resūlihī ve li’l mü’minīne**[29] Yā Āle Ṣārāt Ḥüseyin a.s. işte Süleymān Ṣurad deġüldür ‘Ömer Sa‘d çün ol sözi işitdi göñlüne ḳorḳu düşdi ve didi Türābīler bize ḥīle eylediler Müseyyib ve sā’ir mü’minler ṣudan arslanlar gibi ṣıçrayub Şāmlılara ḳılıç ḳoydılar Şāmlular ḳaçmaġa yüz tutdı meger ‘Ömer Sa‘d ve

[28]Eğer bu savaştan Medine’ye dönersek, şerefli kimseler alçakları and olsun ki, oradan çıkaracaktır” diyorlardı. Oysa şeref Allah’ın peygamberinin ve inananlarındır, ama ikiyüzlüler bu geçeği bilemezler. Münāfiḳūn Sūresi 63/8 (Kur‘ān-ı Kerįm Meāli, 1988: s.554.)

[29] Münāfiḳūn Sūresi 63/8 [Ayeti ikinci tekrarında hatalı yazmıştır.]

Şimr ẕi'l-Cevşen 'aleyhi'l-la'ne çalışurlardı Müseyyİb didi Ey Ḫavāricler çalıştığuñuz anuñ içündür ki şimdi Kerbelā'da helāk olasuñuz ammā Süleymān Ṣurad dört biñ mü'min ile geliyor anlar daḫı ḳaçmaġa yüz tutdılar Müseyyib tekbīr getürdi ve ṣaġ ve ṣola ḥamle eyledi ol mel'ūnlar atların ve esbābların bıraġup gittiler çün ol mel'ūn 'Ubeydullāh Ziyād'un (17a) oġlu 'Ömer'e ḫaber itdiler dīvāra arḳa virdi 'askerini cem' idüp alay baġlayup cenge ḥāżır oldu nā-gāh gördi ki Ömer Sa'd al ḳanlar olmuş geliyor Şimr ẕi'l-Cevşen 'āleyhi'l-la'ne 'Ömer Sa'd ardınca yayan düşmüş geliyor ve Süleymān Ṣurad Müseyyib'üñ işinden ḫaberdār degül idi çün sabāh oldı Süleymān gördi ki meydān leş ile ṭolmış ve başlar alınmış Süleymān ġuṣṣalu oldı ḳıyās eyledi ki Müseyyib ḳaçmışdır ve Kūfe'ye gitmişdir giderek çün 'Ömer Sa'd'üñ nişānın gördi atından inüp Ḥaḳḳ Te'ālā'ya şükr eyledi ve didi ey birāderler ḫāṭıruñızı ḫoş tutuñ zīrā Müseyyib ġālip oldı 'Ömer Sa'd'in nişānuñ buldum ba'dehu Süleymān Kūfe cānibine gitti gördi ki Müseyyib biñ dört yüz kelle ile tekbīr getirerek geliyor cümle 'asker tekbīr getürerek birbirine ḳāvuştular ve 'Ubeydullāh Ziyādoġlu ardınca gittiler pes Süleymān biñ miḳdār 'askeri 'Ubeydullāh Ziyādoġlu'nuñ ardınca gönderdi ve didi siz ol cānibden na'ra idün ki Muḫtār ġālib oldı tā ol mel'ūnların beli büküle pes ṣaġ ḳolı Müseyyib'e virdi ve kendüsi orṭada durdı ve intiẓārda idi ki mü'minlerden ol meydāna kim çıḳsa gerek nā-gāh Süleymān'uñ oġlı Ḫālid daġ gibi bir ata [binmiş] ve belinde ḳılıç ḳuşanmış ve zırḫ giymiş ve elinede mızraḳ almış yılan dili gibi fi'l-ḥāl meydāna çıḳdı bu sözleri didi ki şükr ol Ḫüdā'ya ki bizi ol bölükten eyledi Muṣṭafā vü Murtażā dostlarıyla dostuz (17b) ve düşmanlarıyla düşmenüz ve Ṣıffīn ve Nehrevān ġazālarında Emīrü'l-Mü'minīn Ḥażreti 'Alī ile ḳılıç urmuşuz ve bugün İmām Ḥüseyin a.s. intiḳāmını dīn düşmanlarından ṭaleb ideriz ba'dehu didi ey ẓālimler meydāna gelüñ ol mel'ūnlardan Mürre bin Hurr Ribāmī meydāna çıḳdı ve anuñ babası kendüni İmām Ḥüseyin a.s. uġrunda ḳurbān eylemiş idi ve ol mel'ūn Mürr[e] merdūd olup Yezīd 'aleyhi'l-la'neye imām dirdi ve dīn düşmānıydı çün meydāna geldi birbirin anladılar Ḫālid bin Ṣüleymān didi ey mel'ūn niçun babañ yolına gitmediñ senüñ babañ bir mü'min kimesne idi ve sen dīn düşmānısın ammā İnşā'allāh Te'ālā seni düşmanlıkdan ḳurtarayım ba'dehu ḥamle eyledi ol mel'ūn Mürre'niñ gö[g]süne bir sırıḳ urdı arḳasından çıḳdı ol me'lūn atından düşüp cānı cehenneme gitti Ḫālid bin Ṣüleymān

inüp başın kesdi ve silāḥını ve atını aldı bir ġayr-ı mel‘ūn meydāna çıḳdı ve hiç söylemedi ḥamle eyledi Ḫālid ol mel‘ūnuñ daḫı beline bir ḍarbe urdı ḫiyār gibi iki pāre bölündü ve atından inüp başın ve atın aldı ve kendi ḫizmetkārına virdi ve didi bu cengi ve bu çalışmaġı İmām Ḥüseyin ‘aleyhi’sselām içün iderim i‘tibār içün degül didi Süleymān didi ey Ḫālid bu senüñ şimdi eyledüġün ġazānı Ḥażret-i Resūlullāh ile bizim eyledüġümüz ġazālardan efḍāldir zīrā İmām Ḥüseyin’iñ intiḳāmı içün ideriz ba‘dehu Ḫālid tekrār meydāna girdi ve er diledi ġayri meydāna (18a) kimse çıḳmadı bir sa‘ātden ṣoñra ṭos[un] gibi oġlu meydāna girdi ve Ḫālid’e didi ey yiġit adın nedür dilāvere beñzersin ve benim eski dostumsun Ḫālid didi ey mel‘ūn yalan söylersün ben Muṣṭafā vü Murtażā dostuyam ve sen anlara düşmensin dostluġumuz ne yüzdendir ve bu meydān ḳışṣa-ḫānlıḳ yeri deġüldür ve ḥamle eyledi ve ol mel‘ūnuñ başına bir ḍarb urdı ve iki pāre eyledi ve başını kesdi ol gün birbiri ardınca yetmiş ḫavā[r]ici cehenneme gönderdi ve ba‘dehu mü’minler ‘askerine döndi ve bir ġır ata bindi ve şādluġundan ṣaġa ṣola ḥamle iderken gözi ‘Ömer ‘Ubeydullāh Ziyād’a doḳındı mel‘ūnların ‘askerine ḥamle eyledi ve alayların iki pāre eyledi tā ‘Ömer’e erişe ol mel‘ūn fi‘l-ḥāl ḳaçup ‘askerine gizlendi çün müyesser olmadı girü döndi ve buldığını cehenneme gönderdi çün Süleymān oġlundan bu dilāverlıġı gördi eyitti ey ciġer köşem keşke İmām Ḥüseyin a.s. ile ol gün Kerbelā’da olaydıñ ki senüñ erlıġını göreydi Ḫālid didi ey baba sen daḫı ḥamle eyle zīrā bu cengden ṣaġ dönmezem ol mel‘ūn ‘Ubeydullāh oġlı ‘Ömer’i cehenneme göndermeyince vaḳtin arslān gibi na‘ra urdı Ḫālid’iñ gözi ol mel‘ūn ‘Ömer’e doḳındı çün ol mel‘ūna yaḳın vardı didi ey veledü’z-zinā’ bu Ḥaḳḳ Te‘ālā’nuñ hediyyesin ṣaḳla ki ḳıyāmetde yanında ola ol mel‘ūn ṣabr baġı var idi diledi ki ṣabr baġın ḫizmetkārına vire Ḫālid heybeti ve ḳorḳusı göñlüne düşdi Ḫālid tekbīr getürdi ol mel‘ūnun boynuna bir ḍarb (18b) ḍarb Ḥayderī urdı ve başını murdār vücūdundan ayırdı ve na‘ra urdı ki bu cehennem köpeklerine bir uġrıdan ḥamle idün zīrā bu ‘Ömer mel‘ūnunı cehenneme gönderdim pes mü’minler bir uġurudan ḥucūm eylediler ve ṣaġ ve ṣola ḳılıç urdılar ol mel‘ūnlar emān emān çaġırdılar ve ‘Ömer Sa‘d ve Şimr Ẕi’l-Cevşen ve Sinān Enes ‘aleyhi’l-la‘ne ḳaçup Bāġdād cānibine gittiler ol zaman Şām ‘askerinden üç biñ mel‘ūn helāk oldı ve biñ beş yüz esīr ṭutuldı ba‘dehu esīrleri Süleymān’a götürdiler Süleymān didi ey mel‘ūnlar “Emīrü’l-Mü’minīn” ‘Alī ḥaḳḳına ne dersenüz ol mel‘ūnlar didiler ki biz ‘Alī’ye lā‘net iderüz andan ṣoñra Süleymān emreyledi ki ol mel‘ūnların dillerin

ve ellerin ve ayaḳların kesdiler ve ba‘dehu ‘asker didi ey birāderler ḥāżır olun Baṣra’ya gidelüm zīrā Ziyādoġlı yalnız ḳalmışdır anı daḫı İnşā’allāh cehenneme gönderelim mü’minler didiler Ey Süleymān bu aldugumuz ni‘meti ve ġanīmeti evlerümüze götürelim ba‘dehu Baṣra’ya varalım rāvī şöyle rivāyet iderki ‘Ömer Sa‘d Ziyādoġlu’na mektūp gönderdi ki ḳaçup Baġdād’a gelmişem ve Süleymān Ṣurad dört biñ bahādır ile ḥūruc eylemüşdür ve evlerimizi ḥārab eyleyüp ‘avrāt ve oġlanlarımızı almuşdur ve senüñ oġlunı ve ‘avrat oġlanıñı ḳılıçdan geçürmüşdür çün mektūp Ziyādoġlu’na gitti elin başına urdı ve derdinden ve ḳorḳsundan gāh ḳalḳardı gāh otururdı ba‘dehu bir mescide gitdi ve bir ḫuṭbe oḳudı ve didi ey ḳavm ḫaberdār (19a) oluñ ki Yezīd ‘aleyhi’l-la‘ne Şām’dan baña bir mektūb göndermişdir ve beni ocaġına çaġırmuşdur ve benden māl ṭalep eylemişdir şimdi ‘askerimiz gitmek ister sizden kimdir ki baña ḳulaġuz ola Ḥāris nāmında bir deveci uru durdı ve didi Ey Emīr ben saña ḳulaġuz oluram ki kimse seni görmeye ve mālını ṣaġ sālīm Şām’a irüşdireyim ba‘dehu ol gün Şām’a revān oldı irtesi gün Baṣra ḫalḳı añladılar ki Yezīd ‘aleyhi’l-lā‘ne gebermişdir ve Ziyādoġlu ḥīle ile ḳaçmışdır ve Süleymān Ṣurad Ziyādoġlu’nuñ oġlunu ḥelāk eylemüşdür ve anlar daḫı didiler ki keşke biz daḫı bilsek İmām Ḥüseyin a.s. intiḳāmuñ alurdıḳ nā-gāh Süleymān Ṣurad Baṣra’ya geldi ve na‘ra ve Ḥayber zindānuñ açup anda ḥabsolañ mü’minleri ṣalıvirdi ol mü’minler didiler ki ey Süleymān āgāh ol ki Ziyādoġlı ḳaçmışdır Süleymān ‘askerine didi ey birāderler ḥāżır oluñ Ziyādoġlı ardınca gidelüm zīrā ‘Ömer Ḥāriṣ aña ḳulāġuz olmışdır ve māl ve ḫāzinesin almışdır bir uġrudan ṭavul zurnā çaldırdılar ve ṣaḥrāya yüz ḳodılar ol mel‘ūn ‘Ömer Ḥāriṣ beş mil yerden‘askerüñ tozını gördi kendü oġullarına didi öyle añlanur ki Yezīd ölmüşdür ve Ziyādoġlı ḫaber alup ḳaçmuşdur zīrā Kūfe yolından ‘asker geliyor maṣlaḥat oldur ki Ziyādoġlı’nı ve malını anlara virelim ve kendümiz ṣaġ ve sālim olalım zīrā biz Kerbelā’da degül idük ve anlar bilürler ki biz deveciyiz ba‘dehu varup Ziyādoġlı’na ṣordı (19b) Ziyādoġlı didi belli Yezīd ölmüştür ‘Ömer didi añun içün Kūfe yolından ‘asker geliyor ol mel‘ūn çün ‘askeri gördi eli ve ayaġı boşandı ve didi ey birāder ‘Ömer Ḥāriṣ benim ḳanım boynunda olsun eger baña bir dermān eylemezsen ve cānımı ḳurtarasın işte saña yüz bin altun vireyim ‘Ömer Ḥāriṣ çün altunı istedi didi Ey Emīr maṣlaḥat budur ki bu ṭulum ṣu devenüñ bir cānibine ḳoyalum ve seni ol bir cānibine denk idelim ve bir ṭulum su başının üzerine ḳoyalum ve bir büyük çuval devenüñ üzerine bıraġalım eger görmezlerse ḳurtulursun ve eger

görürlerse ne sen ve ne ben ḳurtulurum ve senü gizledüġüm içün baña daḫı bir sā‘at amān virmezler nihāyet ben Kerbelā vāḳı‘asında degül idim ve Süleymān Ṣurad Kerbelā ḳātillerin öldürür ‘Ömer Ḥāriṣ ol mel‘ūn Ziyādoġlu’nı ol minvāl üzere deveye yüklendi ve bir ağır çuval deve üzerine ḳodı ve devenüñ yularuñ boynuna aṣdı boş gezdi fi’l-ḥāl Süleymān ‘askeri çıḳageldi Süleymān bir yavaş ve ḥelāl yiyici idi ‘ömründe hergiz ḥāram yemezdi ‘Ömer Ḥāriṣ Süleymān’a ḳarşu geldi ve selām virdi didi Ey Emīr bu bir bāzergānuñdur Şām’a gider şimdi senüñ ‘askerüñ yaġma ider Süleymān didi ey ‘Ömer bize ma‘lūm oldu ki Ziyādoġlı senüñ ḳılaġuzluġuñ ile Baṣra’dan ḳaçmışdur ‘Ömer didi Ey Emīr emr eyle arasunlar ammā Ziyādoġlı henüz Baṣra’dadır size ḫilāf (20a) anlatmışlardır Süleymān aramaġa emreyledi ol deve ki ol mel‘ūn anuñ üzerinde idi yularuñ boynuna atmışlar boş yürürdü ḥer ne denlü ki aradılar ol mel‘ūnı aṣla bulamadılar ne denlü sa‘y idersüñ bir murāda naṣīb olmaz muḳādderden ziyāde bu sözün ister isen ġāyetini oḳu **nahnü ḳasemnā**[30] ‘ayetini Süleymān didi ey birāderler bu bāzergāndur el çekin zīrā biz bunda müslümānlar mālını yaġmā eylemek içün gelmedük ba‘dehu ‘Ömer mel‘ūn Şām yolına gitdi ve Süleymān Nehrevān kenarında ḳondı ve Şām yolların ṭutdı ve buldığı Yezīd’e amān virmedi ve Kūfe’ye ḳaṣd eyledi ve Muḫtār’a bir mektūp yazdı ve didi ey Muḫtār ‘acele eyle bu cānibe gel ki ‘Irāḳ’ı Beni ümeyye ḳavminden ve İmām Ḥüseyin ḳatillerinden pāk idelüm ba‘dehu Şām’a gidelüm ve Ziyādoġlı’nı daḥi öldürelim zīrā biz bundan her kimi buldıḳ pāḳ eyledük bāḳi ḳalanı senüñle pāk idelüm Muḫtār Muḥammed Ḥanefī yanında idi çün Süleymān’uñ nāmesi gitdi Süleymān’a nāme yazdı ki çün İmām-zāde’den icāzet alalım inşā’allāh Te‘ālā gelürem ve’s-selām çün Süleymān girü döndü Ziyādoġlı ‘Ömer Ḥāriṣ’e bir büyük altun virdi ve Şām bozuḳudu ve Şām bir ġavġa idi ‘Ubeydullāh Ziyād’a ḫaber gönderdiler ki bu cānibe gel ki seni emīr eyleyelim ve cümlemiz saña bī‘āt idelüm ve Mervān Ḥakem evine girüp ġayrı ṭaşra çıḳmazdı **Süleymān Ṣurad Ziyādoġlı ile cenk eyledugı ḥikāyetdür** rivāyet eylerler ki Lūṭ biñ Yaḥyā ül- Ezdī (20b) çün Yezīd ‘aleyhi’l- la‘n[en]iñ gebermesi ḫaberi her cānibe şāyi‘ oldı Süleymān Ṣurad cümle ‘Irāḳ’ı żabṭ eyledi ve Şām pür ġavġā oldu ve ‘Abdullāh ‘Ömer Medīne’de idi Ziyādoġlı ḳā[l]kdı ve Mervān Ḥakem’e gitti ve didi niçün ṭaşra çıḳmazsın zīrā furṣat elden fevt olur ve

[30] “Rabbinin rahmetini paylaştırmak onlara mı düşmüş? Dünya hayatında onların geçimliklerini **biz paylaştırdık**. Bir kısmı diğerini istihdam etsin diye kimini kiminden derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır.” (Zuhruf Sūresi 43/32)

‘Abdullāh ‘Ömer ne kimsedir ki emīr ola ṭaşra çıḳ tā ben saña bī‘at eyleyem ve Şām’uñ bellü başlarun cem‘ eyle ve her birine altun vir ve müdārā eyle ve bu altunı ki anlara viresün Emīr oldukdan ṣoñra yine ben saña iki ol ḳadar vireyim Mervān didi bu işe ḫazīne gerek benim ḫazīnem yoḳdur ol mel‘ūn Ziyādoġlı didi ben ‘Irāk’dan yüz deve yüki altun getürmişem cümlesini saña vireyim ki ḫurūc eyleyesin şol şarṭıla ki beni vezīr idesin ve ‘askeri baña viresün ki gideyim ve ‘Irāḳ’ı żabṭ ideyim ve ḫuṭbe[y]i senüñ adına oḳudayım ve sikke[y]i senüñ adına ḳazıtayım andan Māverāe ilāhenī’yi alayım ve Ḥicāz’a gideyim ve Ziyādoġlu’nı ki andadur Ḥüseyn-i ‘Alī gibi öldüreyim Mervān didi nola ṭaşra çıḳdı ve altun ve gümüş ile doldurdı ve Şām’un bellü başlularuna pāy itti Şām ḫalḳını bi‘at ittirdi Ziyādoġlı ‘aleyhi’l-la‘ne ḳalḳdı ve ḫizmetine bel bağladı ve her ḳanda ki Yezīd ḳomuş idi cümlesün çeküp aldı ve Mervān’a virdi bir aya cümle Şām u Şāmāt’ı[31] żabṭ eyledi ve kendü[y]e bī‘at ettirdi ve taḫta geçdi ve Ḫorāsān (21a) ve ‘Acem’e ve Ṭaberistān’a[32] ve Türkistān’a mektūp gönderdi cümlesi iṭā‘at eylediler ve cümle vilāyet-i Mervān’a kemal-i mertebe muṭī‘ oldı meġer ‘Irāḳ ve Ka‘be ki muṭī‘ olmadı pes ol mel‘ūn Ziyādoġlı her cānibe mektūplar gönderdi ve yüz biñden ziyāde ‘asker cem‘i ve ‘Irāḳ’a ḳaṣd eyledi Mervān–ı la‘īn didi ey Ziyādoġlı bu ‘askeri al ‘Irāḳ’a ve Ka‘be’ye var her kim ‘Alī adın dile getürür boynuñ ur ve Süleymān Ṣurad bağlu baña getür ve ‘Abdullāh Zübeyr’i Fāṭımā’nuñ oġlı gibi öldür Ziyādoġlı didi hiç naṣīḥat iḫtiyāç degüldür eger ḳadr olursam ‘Alī düşmenlerin mezārların ḳazayım ve evlerin ve daḫı āteşe yaḳayım andan ṣoñra ol mel‘ūn yüz biñ ‘asker aldı ve Kūfe cānibine revān oldı ‘Irāḳ’a gelduḳta iki gün oturaḳ eyledi nā-gāh Süleymān’a cāsūs geldi ve ḫaber virdi Süleymān muḥkem olmuş idi ve cümle ‘Irāḳ şehirlerin bellü başlulara üleştürmüş idi ve anlara İmām-ı Zemān Zeyne’l-‘Ābidīn’e bī‘at virmiş idi pes her birine mektūb yazdı ve didi Rebī‘-ül-Evvel’üñ[33] oñı Cum‘a ertesinde gerekdir ki Kūfe ḳapusında olasunuz tā Ziyādoġlu’nuñ cengine gide ve eger bu işte ihmāl ü te’ḫīr iderseñiz cümlemüz helāk oluruz ba‘dehu Süleymān çıḳup Kūfe ḳapusında ḳondı ve ol dört biñ mü’min cümlesi Süleymān’a cemi‘ oldı ve Esed bin Hümām iki biñ adem ile geldi ba‘dehu Baṣra ‘askeri geldi andan ṣoñra Ḫorāsān ‘askeri geldi Müseyyib bin pencīh biñ er ile geldi aḳ bayraḳlarıyla (21b) ve yazılmış **Lā ilāhe illallāh**

[31] Şām ve çevresi veya beldeleri.
[32] İran’ın kuzeyinde günümüzde Mâzenderan adını taşıyan eyalet.(Özgüdenli, 2010: s. 322-323)
[33] Hicrī yılın üçüncü ayıdır.

Muḥammedü'r-rasūlullāh[34] ‘Alīyyu velīyyullāh Münḳil bin ‘Aḳil gitdi ve ḳābilesinden biñ er ile geldi ve'l-ḥāṣıl birbir[i] ardınca her cānibden mü'minler ‘askeri cem‘i oldı dirler ki tamām yigirmi biñ güzīde atlu mü'min ve beş biñ yayan cem‘i oldı Müseyyib bin Necebe didi ma‘ḳūl oldur ki biz evvel Baġdād'a varalım ve ‘Ömer Sa‘d'ı Şimr Ẕi'l-Cevşen ‘aleyhi'l-la‘ne ve anda olan mel‘ūnları öldürelim ba‘dehu Ziyādoġlu'nuñ Süleymān didi ol mel‘ūnlar Muḫtār'ın elinde helāk olurlar Süleymān didi ey Müseyyib bir gün Emīrü'l-Mü'minīn Ḥażret-i ‘Alī ile Fırat kenarında oturmuş idik ve Muḫtār'uñ ‘amūsı Ṣad ‘ibād [da] bizimle otururdı şāh ‘Alī aġladı ben didim ey Vaṣīyy-i resūl niçün aġlarsun didi Sa‘d ‘ibād [da] gördüm ve bir muṣībet benim ḫāṭırıma geldi didim yā ‘Alī ol muṣībet nedir didi ey Süleymān benim evlādım ve peygamberin Ehl-i Beyti bir gün bunda ḳonsa gerek ve yüz bin fāsıḳ mel‘ūn ortasında şehīd olsa gerek ve Sa‘d'iñ ḳarındaşı oġlu Muḫtār nāmında bir el peydāh olsa gerek ve evlādım intiḳāmını alsa gerek bu sözi Ḥażret-i şāh ‘Alī'den bilürüm Müseyyib didi çünkim öyledir biz şimdi (22a) gidelim ol mel‘ūn Ziyādoġlı ile ceng idelim ve Muḫtār'a imdād içün ḫaber gönderelim ve cihānı bu mel‘ūnlardan pāk idelüm ma‘ḳūldür didiler ve Kūfe ḫalḳı cümle ṭaşra çıḳdılar ve birbiriyle ḥelāllaşup du‘ā eylediler ve dört ḳo[mu]tan Kūfe'den ṭaşra çıḳdılar ol yirde Firḳays Re‘is nāmında bir muḥibb-i ḫānedān var idi çün Süleymān'uñ gelduġından ḫaber aldı ṭaşra çıkdı ve Süleymān Ṣurad'ı ‘asker ile üç gün żiyāfet eyledi ve ḥer birine nice baḫşişler virdi ve didi ey Süleymān saña pīrler gibi bir naṣīḥat ideyim Süleymān didi ey pīr ol naṣīḥat nedür di şecā‘at resmini ṣanman ki ancak ḫūn-nişānlıḳdır sipāhīler içinde ḥīle hem pehlevānlukdur siz yigirmi beş biñ ersüñüz ve Ziyādoġlı yüz biñ nāmerd iledür şimdi ḥīle ile ve ‘askeri üç bölük eyle ve Ḥaḳḳı unutma Süleymān ma‘ḳūl gördi diledi ki ol tedbīri ol yerde eyleye nā-gāh cāsūs geldi ve ḫaber getürdi ki Ziyādoġlı ol Mūṣul'a[35] geldi pes Süleymān ‘asker ortasında bir kürsī ḳodı ve bir ḫuṭbe oḳudı ba‘dehu İmām Ḥaṣān' ‘aleyhisselām'[a] zehr verdiklerin ve İmām Ḥüseyin ‘aleyhisselām'[ı] ve Kerbelā'da şehīd itdüklerin andı cümle ‘asker zār zār aġladılar ve didiler Ey Emīr biz cānımızı anların yolında ḳurbān ideriz ve biz evlād-ı rasūlden yeg deġülüz ki cān ve başımızı anlarıñ yolında dirīġ

[34]Allah'tan başka ilāh yoktur. Allah'tan başka tanrının bulunmadığını ifade eden kısa ve açık bir cümledir. Kelime-i Tevhīd. (Yılmaz, 2013: s. 408)
[35] Irāk'ta bulunan bir şehir adı.

idelüm andan ṣoñra Süleymān didi ey birāderler āgāh oluñ ki ‘azim[36] (22b) cenkdür ve eger ben şehīd olursam ‘Abdullāh Ṣaḳali size Emīr ḳoydum ve eger ben ehl-i beytim ile şehīd oldukdan ṣoñra eger mel‘ūna arḳa çevirirseñüz Allāh ü Te‘ālā sizüñ düşmanuñuz olsun ba‘dehu ol yirden ḳalḳdılar ve Tikrīt[37]’e ḳondılar Tikrīt’de bir adem vardı adı Ḥalep bin Ḳays idi Ziyādoġlı’na vardı ve didi Ey Emīr āgāh ol zīrā Süleymān yigirmi beş biñ güzide er ile Tikrīt’e geldi ve ol tedārikdedir ki saña başḳın eyle Ziyādoġlı didi anları nice gördüñ Ḥalep didi aç arslan gibi ṣuṣamışlardır ba‘dehu ol mel‘ūn İmām Ḥüseyin ’a.s. ḳātilin çaġırdı anun adı Refī‘ idi ol mel‘ūnun ‘askeri cümlesi anlardan idi ki Kerbelā’da idiler Ziyādoġlu ol mel‘ūna didi ey Refī‘ er gibi yüri yüz aḳlıġın ile eger Kerbelā’da gibi Süleymān’uñ başını Ḥüseyin-i ‘Alī’nüñ gibi baña getür ve zinhār Süleymān’uñ başını almayınca girü dönme ba‘dehu ol mel‘ūn on biñ nāmerd ile Mūṣul’dan ḳalkup Tikrīt’e yaḳın üç ḳonaḳ yirde ḳondı ve ol mel‘ūnlar faḫr iderlerdi ve dirlerdi ‘Ubeydullāh Ziyād’un ‘askeri manṣūr ve Süleymān’uñ ‘askeri maḳhūrdur meġer Süleymān ol mel‘ūnların geldiklerinden ḫabersiz idi nā-gāh Mūṣul yolından bir toz peydā oldı ve Ziyādoġlu’nuñ ‘askeri olduġu ma‘lūm oldı Süleymān na‘ra urdı Yā Āle Ṣārāt Ḥüseyin ḥāżır oluñ ki düşmen geliyor bir uġurudan ḥamle idelim ol mel‘ūnlaruñ urālım ba‘dehu (23a) atlandılar ṭaraf be ṭaraf ve iki cānibden hāy hūy āvāzı ḳaldı ḳılıç çekdiler ve süngülerüñ doġrultular ol mel‘ūn Rāf‘i ġāyet bahādır idi ġāyet ceng eyledi ve çoḳ mü‘mini şehīd eyledi eger ol mel‘ūn olmayaydı cümle ‘asker ḳaçardı ol mel‘ūn ḥamle eyledi ve Süleymān ‘askeri ortasından girdi ve rāst geldüġi mü‘mini şehīd eyledi ‘aḳıbet ol Ḫālid bin Süleymān’a geldi ol mel‘ūnuñ göġsüne bir süngü urdı ol mel‘ūnı cehenneme gönderdi ve Şāmlu’nuñ bayrağın kesdi ba‘dehu tekbīr getürdi ol mel‘ūnlar ḳaçmaġa yüz ḳodılar ve Ziyādoġlı’nuñ yanına gittiler Ziyādoġlı çün çıplaḳ ve pārelü gördi ġażaba geldi otuz biñ nāmerd ile Süleymān’a ḳarşu çıḳdı Yezīd’iñ ḳabīlesinden Şerīk Ūġrı nāmında bir muḥibb-i ḫānedān var idi Süleymān añı ilçilik ile Ziyādoġlı’na gönderdi ve demiş ki ey şaḳī bilmez misin ki evlād-ı resūle neler eylemişsin gel tevbe eyle ḥażret ve ḥażret resūlün mübārek merḳadına var ve gice gündüz göz yaşı dök ve ‘özürdile ve ölünce mücāvir ol ve Mervān’dan yüz çevir cümle bu sözleri ol mel‘ūna didi ol didi ki var Süleymān’a söyle ki Ḥüseyin-i ‘Alī’[y]i öldürmek[i] ulu ġazā bilürem ve bu ġazādan ḳīyāmette çoḳ ṣevāp

[36] عازم “ Niyyet etmek, karar vermek anlamındadır”.Yazma eserde “عظيم” şeklinde yanlış yazılmıştır.
[37] Irak’ta tarihî bir şehir.(Demirci, 2016: s. 605-607)

umaram ve Ḥüseyin-i ‘Alī’ye ittuġumuzden ziyāde saña ḥakaretler ideyim Şerīk gerü döndi ve Süleymāñ’a ḫaber getürdi andan ṣoñra iki cānibden ālātılar bağlandı (23b) Süleymāñ atına bir ālāydan ṭaşra çıḳdı ve didi ey veledü’z-zinā’ şaḳī meydāna gel ol mel‘ūn ṭaşra çıḳtı ve didi ey Süleymān sen oġlumı iki biñ adem ile öldürdüñ niçün Tengri’den ḳorḳmadın Süleymān ve birḳaç ḥarām-zādeleri öldürmeġle niçün ḳorḳayım ve didi Vallāhī Süleymān ki Ḥüseyin-i ‘Alī’nüñ ḳatlī farż idi ve Süleymān didi ey Ziyād oġlı ‘acebdür ki senüñ murdār aġzın ve dilin niçün düşmez ve yāḫūd yanmaz ol mel‘ūn didi peyġambere Ṣıffīn ve Nehrevān ve Kerbelā cenklerinde kendi cenklerinde benüm ḥisāba gelmez aḳrabālarım öldürdi cümle fitneler ‘Alī’dendür öyle olacaḳ anıñ daḫı evlādun öldürmek farżdur Süleymān didi ey mel’ūn eger Ḥażret-i ‘Alī ol cümle ġazāları eylemese müslümānlıġıñ adı bilme yoġıdı ammā ne fā’ide size naṣīḥat eylemek ḫinzīrin boynuna cevāhir aşmaḳ gibidür ve bu meydān baḥṣ yiri degüldür gel senüñ ile anlaşalım Ziyādoġlı didi ey Süleymān gel baña iṭā‘at eyle ve Mervān’a bī‘at eyle ve Ḥüseyin-i ‘Alī’nüñ intiḳāmıñ[dan] ferāġat eyle saña Baṣra ḥükümetüñ vireyim Süleymān didi ey mel‘ūn senüñ bir damla ḳanını maşrıḳ u maġrib ḥükümetine deġişmem ba‘dehu ol mel‘ūna ḥamle eyledi ol mel‘ūn Süleymān’un ḥamlesinden ḳorḳup ve ḳaçup tilki gibi ‘askerinin ortasında gizlendi Süleymān ceng iderek ‘askerine geldi ve didi ey Āle Ṣārāt Ḥüseyn ‘askeri çoḳluġundan ḳorḳman (24a) ve cenge ṭama‘ iden zīr-i Ḥak Sübḥāne ve Te‘ālā kelām-ı ḳadīminde buyurur **“İn yekūn minkum mietun ṣabirune yaġlibū mieteyn”**[38] ya‘ni eger siz mü’minler yüz adam olursañuz yüz üzerine ġālib olursunuz ve tekrār meydāna girdi ‘Arap ḳā‘idesi üzerine Ziyādoġlı’nı çaġırdı ey şaḳī meydāna gel ki erlerüñ ḥamlesüni göresün ol mel‘ūn ġayri meydāna çıḳdı Süleymān didi ey Ziyādoġlı’nıñ ‘askeri bir bir meydāna gelüñ İnşā’allāh Te‘ālā sizden birisini diri ḳomaya ve erlerüñ hüneri ne şekl olur göresüñüz ba‘dehu cehennem nāmında bir mel‘ūn meydāna geldi Süleymān ol mel‘ūnuñ ṣaġ yanına bir ḍarb ḥaydarı urdı ḳuşaġına dek iki pāre eyledi ba‘dehu Ebu Cehl’iñ ḳardaşı oġlı Ḳays meydāna geldi ve bir beyt oḳudı ḥāşā ṣümme ḥāşā la‘net idelüm ve didi her kim Muṣṭafā ve ‘Alī ve Fāṭıma adın añarsa öldürürüm ve Ḫudā’dan ḳorḳmazam geldi ve Süleymān’a bir ḍarbe urdı bi-‘ināyetillāh kār eylemedi Süleymān ol Şaḳī’nüñ boş böğrine bir oḳ urdı

[38]Âyetin tamamının meâli şu şekildedir: “Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa teşvik et. Eğer içinizde sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüz kişiye galip gelirler. Eğer içinizde (sabırlı) yüz kişi bulunursa, inkâr edenlerden bin kişiye galip gelirler. Çünkü onlar anlamayan bir kavimdir.” (Enfāl Suresi 66. Ayet)

ve atından düşüp cānı cehenneme gitti andan Mervān oġlı demürlere ġarḳ olmuş ve pādişāh-āne ḳuşaḳ ḳuşanmış ve daġ gibi bir ʻArap atına binmiş meydāna geldi ve didi ey Süleymān biz hergiz Ebū Türāb[39] elinden rahat olmadıḳ ve ol melʻūn Ḥażreti ʻAlī gibi dört biñ beyt söylemiş idi Süleymān'a ḥamle eyledi ve Süleymān daḫı ḥamle eyledi ve didi Allāh ve Muṣṭafā ve ʻAlī ḥaḳḳı içün seni öldürmek farżdır Süleymān ol melʻūna bir süngü urdı ol bed baḫt red eyledi ve ḳaçmaġa yüz ṭutdı ve atından düşdi **(24b)** Süleymān anı at ayaḳları altına aldı ve murdār vücūdunu ḫurd-hāş eyledi bu nevʻ ile yetmiş pehlevānı cehenneme gönderdi Ziyādoġlı ʻaskerine naʻra urdı ve didi ey sizden ki birbirinden ʻāciz ḳalduñız baʻdehu bir melʻūn biñ adem aldı ve didi meydāna çıḳdıġımda siz daḫı bir uġrudan ardımca ḥamle idüñ ba'dehu ol melʻūn meydāna geldi Süleymān ile müsāḥabet eylemeġa başladı ve didi ey Süleymān bu ḳan dökmekden murādun nedür gel Mervān'a biʻat eyle Süleymān bildi ki **demir mıḥ ḳara ṭaşa girmez** ve didi ki ey ḥarāmzāde bu meydān ḳıṣṣa-ḫanluk yerü deġüldür yaḳın gel ki erlük ḥamlesüni göresün ol melʻūn bir elüyle oḳun ṭutdı ve bir eliyle ol biñ nāmerde işāret eyledi cümle bir uġrudan ḥamle eylediler Müseyyib ve Ḫālid daḫı birden ḥamle eylediler ve cümle ʻasker birbirine girdi tozdan ġayrı adam birbirin görmezdi aḫşam namāzına dek bir ġayrı toz peydā oldı ʻÖmer Saʻd ve Sinān Enes Şimr b. Ẕi'l-Cevşen ʻaleyhi'l-laʻne Ziyādoġlı'nıñ imdādına geldi aḫşamdan ṣoñra iki ʻasker ayrıldı Müseyyib Süleymān'a didi Ey Emīr bu melʻūnlaruñ tükenmesi yoḳ mudur ben bugün öyle ḳıyās eyledim ki bunlardan ḥiçbiri ḳurtulmaya Süleymān didi ey Müseyyib ol sebepden kendü ayaḳlarıyla mezārlarına geldiler Allāh Teʻālā 'nuñ yardımıyla cümlesini cehenneme gönderelim ve başların süñülere dikelim ertesi gün güneş doġduḳtan ṣoñra Ḥorṭum nāmında bir melʻūn iki biñ nāmerd **(25a)** ile Ziyādoġlı'nuñ imdādına geldi Ḥikmet-i Ḫüdā Müseyyib ol gice pusuda idi ol melʻūn her tümeñ ʻaskerinden baʻżısın helāk eyledi ve baʻżusın diri ṭutup Süleymān'a götürdi Süleymān cümlesünüñ ellerin ve diller[in] kesdi ve didi Muṣṭafā ve Murtażā düşmenleri buña lāyıḳdır ey Süleymān āgāh ol ki Yezīd'i yeġeni Baṣra'dan Ziyādoġlu'nuñ imdādına gelür Süleymān didi ey mü'minler ḥāżır oluñ Baṣra'ya gidelüm ol melʻūnı cehenneme gönderlüm ki Ziyādoġlu'nuñ imdādına gelmesün bu sözde ve tedārükde iken bir ġāyri cāsūs geldi ve didi ol melʻūnı öldürdiler Süleymān gayet şād oldı evvel melʻūnuñ ġamından āzād

[39] Hz.Ali'nin lakaplarından biridir. "Toprak babası"

oldı ve didi ey mü'minler İnşā'allāh Te'ālā bugüne ẓafer yazmışdır ve bu cümle rāḥmet Muṣṭafā ve Murtażā'nuñ mu'cizātı ve velāyetidür ki düşmene ḳasd etmeden helāk eylediler Allah Te'ālā dan ümidim budur ki bugüne Ziyādoġlı daḫı helāk ola ve ṣābāḥ oldıġı gibi cenge ibtida' eylediler evvel Süleymān'nın 'aṣkerinden Müseyyib bin Necebe ve Cevşenlü ile meydāna geldi anuñ ardınca Ḫālid bin Süleymān 'a geldi müşriklerin ālāylarına urdı anuñ ardınca Süleymān geldi andan Vārḳa' Ġalip ṣol cānibden geldi ve fi'l-ḥāl ḳan sel gibi aḳtılar Küheyl düşmeni rivāyet eyler ki Muḥammed ile Ṣıffīn ve Nehrevān Cengin'de idim böyle ceng görmedim Süleymān Ṣurad gördüm Zü'l-feḳār Kerrār ki her kimüñ başına urdı iki pāre eyledi ve derdi ey birāderler çalışun Kerbelā' intiḳāmında ṭālep idün öyle cenk oldı ki (25b) iki 'askerden ancaḳ nıṣfı kaldı bāḳī ḳalanlar daḫı ḫasta ve mecrūḥ oldılar çün gice oldı girü döndiler Süleymān'uñ 'askeri bir mertebede mecrūḥ ve zebūn idi ki kimse ḳur'ala çıḳmaġa ḳādir olmadı 'askerüñ bellü başları bir yere cem'i oldılar ve Süleymān'a didiler Ey Emīr yarın cenge kimsede dermān yoḳdur eġer yarın daḫı ceng olursa 'askerimiz cümlesi helāk olur bu işüñ tedbīri oldur ki çoḳ āteşler yaḳalım ol mel'ūn ḳīyās eyleysün ki biz ġālibüz ve biz Kūfe'ye gidelüm ve ḥiṣār idelüm ve Muḫtār'a ḫaber gönderelüm Süleymān ol tedbīrden yüz çevirdi ve didi İmām Ḥüseyin a.s. ile Kerbelā'da yetmiş mü'min var idi ve ceng eylerlerdi çün işleri müşkil oldı ḳaçmadılar ve düşmenleri 'Ömer Sa'd ve sā'ir mel'ūnlar İmām Ḥüseyin' a.s. ḳaçmasına rāżīlar iken yine ol çirkin 'ayıbı kendüleri cā'iz görmediler biz daḫı anuñ kem-ter ḳullaruyuz gerekdür ki bu 'ārı ve 'ayıbı üzerimize ḳomayalım ve eger yalñuz bu cenkde ḳalursam tā şehādet müyesser olunca çaluşuram eyü nām ile ölmeḳ 'ayb ile diri olmaḳtan yeġdir ve bu derece-i 'alīyye bize yetmez mi ki Muṣṭafā ve Murtażā'nuñ yolında cānımızı ḳurbān idelim ve anların muḥabbetine şehīd olalum bu sözlerden cümle mü'minler cānların feda eylemaġı tedbīr eylediler ve ol gice ṣabāḥdan uyumadılar ve Ḳur'ān ve ẕikr eylediler Ziyādoġlu'nuñ ḳurrā'lı gitti ve Ziyādoġlu'na didi ki bu gice Süleymān'ın 'askeriden kurrā'ıla' kimse çıḳmadı ol mel'ūn didi ki şāyed ḥīle eylediler ve Süleymān bildi ki (26a) 'ömrünüñ güneşi ṭolunmaḳ ister irtesi gün Ziyādoġlı atını meydāna sürdi ve didi ey Süleymān meydāna çıḳ erlerin hünerini göresün ve eger diri ḳalursan 'aḳīl öġrenürsün ve Süleymān ġażabından ol mel'ūna na'ra urdı ve didi ey veled-üz zinā' ve ey şaḳī ve ey mel'ūn müddet-i 'ömrümde bu hünerini gördüm ki meydāna gelesin ve erler ile

ceng idesün şimdi neden oldı ki meydāna çıḳduñ ol mel‘ūn bu sözlerüñ ḥicāba urdı ve didi ey Süleymān cenge çıḳmadım naṣīḥatına çıḳdım ey Süleymān gel Mervān’a bi‘āt eyle Süleymān didi ben Mervān’dan ve Sufyān’dan ve senden bīzārım sizi kāfirlerden ve cuhūdlardan beter buluram Muṣṭafā vü Murtażā vü İmām-ı Zemān Zeyne’l-‘Ābidīn’e tevellā muḥḥabbet ṭutaram ve cānını anlaruñ yolında ḳurbān itsem gerek sen eger ol mel‘ūn Mervān’a muḥḥabet ṭutarsuñ meydāna gel Ziyādoġlı meydāndan yel gibi nā- bedīd oldı ve ḥaṣin temiri iki biñ atlu ile Süleymān’uñ cengine gönderdi ve ol mel‘ūn geldi ve Süleymān urdı Süleymān daḫı ṣaġa ṣola ve Mervān’a ḥamleler eyledi ve on yedi mel‘ūn cehenneme gönderdi Ḫālid çün babasını meydānda gördi ol dāhı meydāna geldi ve na‘ra urdı ey mü′minler ġayret ü ḳaṭ‘īdir ve bu dīn düşmenlerini cehenneme gö[nde]rmeġe çaluşun Süleymān ve Ḫālid meydānda ol ḳādar ceng eylediler ki leşlerden at geçemez oldı ḳaża’en Süleymān’uñ atı ayaġı bir leşe doḳundı ve yere düşdi nā-gāh bir mel‘ūn geldi Süleymān‘uñ başına ḍarbe urdı **(26b)** cennete gönderdi **innā lillahi ve innā ileyhi rāci‘ūn**[40] Ḫālid çün babasınuñ bu ḥālini gördi aġladı ve dedi ey peder-i müşfiḳ du‘ālar olsun ki mübārek didāruñ ḳıyāmete ḳaldı benden Muṣṭafā ve Murtażā Ḥażretlerine ve şehīd–i Kerbelā’ya Ṣurad’dan ziyāde ḳulluḳlar ‘arż eyle ki ben daḫı bu cengde senden ṣoñra gelsem gerek bu sözi didi ve tekrār ol mel‘ūnlar ile ceng eyledi ve nice nāmerdi helāk eyledi ve babasınuñ intiḳāmuñ aldı ‘āḳibet ol mel‘ūnlar her cānibden ortaya aldılar ve süñüsin yire düşürdiler mecrūḥ idüp atdan düşürdiler rivāyet iderler ki ol yaradan vefāt eylemedi ve ol leşker gizlendi Müseyyib bin Necebe çün Süleymān’uñ ve Ḫālid’iñ şehīd olduḳlaruñ gördi bayraġı ḳaldırdı ve Varḳāı Gālib’e virdi ve ‘askere vaṣiyyet eyledi ki Varkā’ı Gālib’iñ emrinde olun çün aḫşam oldı Varḳā’ı Gālib ḳaldı iki ‘asker birbirinden ayrulup yerlerine geldiler ve Varḳāı Gālib ile biñ atlu ḳaldı mā- bākī ḫasta ve mecrūh ve şehīd oldılar yatsudan ṣoñra Varḳāı Gālib ol biñ atluyı alup Kūfe’ye yüz ḳodı ve Ḫālid gün yarusında leşler arasunda ḳalḳup birḳaç mecrūḥ mü‘min ile Muḫtār’uñ ḳabīlesinden geldi ve birḳaç at ve deve aldı ve Kūfe’ye gitti çün ṣabāḥ oldı mel‘ūnlar mü’minler ‘askerinden kimse[y]i görmediler ve buduḳların yāġmā eylediler ve ‘Ömer Sa‘d la‘īn daḫı ve mecrūḥ ve ḫasta Kūfe’ye geldi ve Süleymān Ṣurad ve ‘Abdullāh Zevālī ve Müseyyib’i Kūfe’de getürdiler ve defneylediler ve ‘Ālī ziyāretgāh eylediler **(27a)** ‘ālem her cānibden ziyārete gelürdi

[40] “Şüphesiz Biz Allah'tan Geldik ve O'na Döneceğiz.” (Bakara Suresi 2/156)

ḥikāyet iderler ki Ebū Ca‘fer Devākī Kūfe'de ziyāret gāh idi ol mel‘ūn Cā‘fer Devākī anları ḫarāb eyledi çün Muḫtār Süleymān’uñ ve sā’ir mü’minlerin ki Emīrü’l-Mü’minīn Ḥażret-i ‘Alī ile Ṣıffīn ve Nehrevān ve cümle cenklerde idiler ve anlardan ve anlardan yādgār ḳalmış idiler ve birḳaç gün mātem ṭutdı ve ḫurūc eylemeġa Emīrü’l-Mü’minīn Ḥażret ‘Alī’nüñ mübārek ḫaṭṭıyla temessukın almaġa cidd ü cehd eyledi ve ‘Allāh Te‘ālā’dan yardım ve furṣat diledi **Muḫtār Ḫurūc içün Muḥammed Ḥanefi’den icāzet ṭalep eyledüġı ḥikāyetidir** rivāyet e[y]ler Lūt Yaḥyā el-Azerī Ziyādoġlı Süleymān Ṣurad’ı ve Müseyyib’i ve ‘Abdullāh Zevāli şehīd eyledi Mūṣul’a gitti ve Muḫtār ḫaber aldı ve ḫurūc eylemeġe tedbīr eyledi ve Ṭā’ife gitti ḫaber aldı ki Haṣin bin Temir ‘Abdullāh Zübeyr ile ceng iderler ḳalḳdı ve bir ḫaylī cerrār ‘asker ile ‘Abdullāh Zübeyr’üñ imdādına geldi ve didi Ey Emīr eger dilerseñ düşmanlaruñ altını üst ideyim ve cümle vilāyetlerü senüñ ḥükümetüñ altuna getüreyim ve ḫuṭbe[y]i senüñ adına oḳudayım ve senüñ ismüñ yürüdeyim benüm ile üç şarṭ eyle ‘Abdullāh Zübeyr’ didi ey Muḫtār eger bu cümle hünerleri idecek olursañ her ne şarṭ teklīf iderseñ maḳbūlümdür Muḫtār didi evvel şarṭ budur ki her ne vaḳit saña gelmek murād idersem ḳapucılar baña māni‘ olmasun ikinci şarṭ çün cümle vilāyetleri senüñ ḥükmüne getüreyim Kūfe ve Baṣra’ı baña viresüñ üçüncü şarṭ Muṣṭafā ve Murtażā evladına ri‘āyet **(27b)** idesün ve cümle işlerini anlarun emriyle edesin ‘Abdullāh Zübeyr bu şarṭları yerine getirmege yemīn eyledi ba‘dehu Muḫtār ‘Abdullāh Zübeyr’üñ ḫizmetine bel baġladı ve anuñ düşmānlarıyla ceng eyledi ve helāk eyledi ve Yemen’i ve Ṭa’if’i ve Ḥicāz’ı ve ‘Irāḳ’ı ve Ḫorāsan’ı Kūhistān’ı ‘Abdullāh Zübeyr’e muṭī‘ eyledi ve ḫuṭbe ol mel‘ūnuñ adına oḳutdı ve sikkesin yürütdi ve’l-ḥāṣıl Şām’dan mā‘adā ‘Abdullāh’[a] muṭī‘ oldular andan ṣoñra ‘Abdullāh Zübeyr taḥta geçdi vilāyetleri ḳısmet eylemeġe ibtidā eyledi Medīne’[y]i ḳarındaşı Ca‘fer Zübeyr’e virdi ve [41]Medāyin’i diġer ḳarındaşı Muṣ‘ab Zübeyr’e virdi ve Ḫorāsan’ı ‘Abdullāh[a] virdi ve Kūfe’i Muḫtār’a virdi ve İṣfāhān’ı Ḥārīn bin ‘Abdullāh’a virdi cümle işleri murād üzere olduġundan ṣoñra hevā’ı nefsānī ve vesvāsı ve şeyṭāni ve ḳalbi murdārına geçdi ve sefāhat-ı ḥamāḳat çoḳluġundan ḳapucıya ışmarladı ki Muḫtār geldüġı zamān içerü girmekden men‘ eyle ve ol mel‘ūn ba‘żı ḫıyānetlüġinden Muṣṭafā ü Murtażā evlādın gördüġi zamān sa‘ādetsiz başını anları görmesüñ içün ġayri cānibe döndürürdi Kūfe’i iki günden ṣoñra aldı

[41] Sāsānİler’in başşehri.(Avcı, 2003: s. 289-291)

‘Abdullāh Muṭī‘e virdi çün Muḫtār ol mel‘ūnuñ ḫıyānetin gördi didi ki bu kezzāb içün bu şarṭları yerine getürmedi ve Kūfe’i benden aldı bu meġer ol fikirdedir ki yine ṭuṭa ve ḥabseyleye ba‘dehu ḳalḳdı ve Kūfe ḥākemī olān ‘Abdullāh Muṭī‘ ye gitti ve ‘Abdullāh Muṭī‘ ‘Abdullāh Zübeyr’üñ ġayet maḳbūli idi Muḫtār didi ey ‘Abdullāh (28a) Muṭī‘ ‘Abdullāh Zübeyr benim ile üç şarṭ eyledi ammā hiçbirini yerine getürmedi ‘Abdullāh Muṭī‘ didi Muṣṭafā ü Murtażā adların añmasak biñ şarṭ daḫı etmiş olsa yerine getürirdi sen bilürsün ki Ṭalḥa ve Zübeyr aṣlā Ḥażret- i Murtażā ḫoş degüller idi ve sen aña Muṣṭafā ü Murtażā düşmānluġun teklīf eyledün ve saña iltifāt itmedüġünüñ aṣlı oldur ammā ben ḥāṭıruñ içün varayım ve şefā‘at ideyim ola ki Kūfe’i tekrār saña vire ‘Abdullāh Muṭī‘ ḳalkdı ve ‘Abdullāh Zübeyr ‘e gitti ve didi Ey Emīr pādişāhların sözlere yalan cā‘iz degüldür gerekdür ki ‘ahde vefā ideler ki günden güne şevketleri ve heybetleri ziyāde ola ve ḫalḳ anuñ sözine i‘timād ideler ‘Abdullāh Zübeyr didi bu sözden murāduñ nedür ‘Abdullāh Muṭī‘ didi Ey Emīr sen Muḫtār’a üç şarṭ eyledüñ ve hiçbirine vefā eylemedüñ bārī bir şarṭı yerine getür ve Kūfe’i vir zīrā Muḫtār saña çoḳ imdād ve ḫizmet eyledi ve cümle vilāyetleri saña musaḫḫar eyledi şimdi herkese birer naṣīb vir didi anı maḥrūm ḳoduñ Zebīr oġlı didi ne‘uzu-billāh Allah ḫaḳḳı içün ki eger Kūfe’nüñ gāribān sarāyını istese virmez ‘Abdullāh Muṭī‘ didi ki Ey Emīr Muḫtārdan ne ḥıyānet ẓuhūr itdüġi bu denlü ‘ītāb lāiḳ oldı ‘Abdullāh Zübeyr didi Muḫtār’a pāy biçerse evvel bize düşmānlıḳ tedārikindedir ve her gün Muḥammed Ḫanefī’den ḫurūc etmek içün icāzet (28b) istemekdedür ve Kūfe ‘Irāḳ çeşmesidür çün ve Muḫtār Kūfe ḥākimi ola Baṣra daḫı elinden gider Ḫūzistān’ı alur ‘aḳıbet bize ḳasd ider ve cümle vilāyetleri Zeyne’l ‘Ābidīn’e bey‘ata getürür Allāh ḥaḳḳı içün ṣuçsuz ‘aẕāb eylemek ẓulmdur yoḫsa ben Muḫtār’ı ḥabs eylerdim ve ölünce zindāndan ıṭlāḳ eylemezdim ve Muḫtār’a naṣīḥat eyle ġayri Muḥammed Ḥanefī’nüñ çevresinde dolaşmasun yoḫsa bizüm ġazābımız giriftār olur ‘Abdullāh Muṭī‘ geldi ol mel‘ūnuñ söylediġi nā-ma‘ḳūl sözleri söyledi Muḫtār didi ey ‘Abdullāh “meşve[r]et sünnet-i resūl’dür ”nice itmek gerek ‘Abdullāh Muṭī‘ didi ey Muḫtār maṣlahat oldur ki Kūfe’ye gidesin zīrā ġayet saña şerrī doḳunur ve Muḫtār’uñ Kā‘be’de olmaḳtan murādı ol idi ki Muḥammed Ḥanefī’ye buluşa ve ḫurūc itmek içün icāzet ṭalep eyleye ve Muḥammed Ḥanefī İmām Ḥüseyin şehādetinden ṣoñra mātem ṭutup ḫalvet iḫtiyār itmiş idi ve hiç ṭaşra çıḳmazdı ve ṭā‘at ü ‘ibādete meşġūl idi ve kimse’i kendüye bulaşdurmazdı meger

Muḥammed Ḥanefī'nüñ Sa'd isminde bir oġlanı var idi Muḫtār aña buluştu didi ey Sa'd mümkün müdür ki beni Muḥammed Ḥanefī'ye buluşturmaḳ Sa'd didi Zübeyr oġlunuñ bekçilerinden aṣlā Ḥseyyide buluşmaḳ ḳābil degüldür meger ṭa'ām vaḳtinde ki dervişler gelürler ṭa'ām alurlar ve dervişlerden ġayri kimseye yol virmezler sen bir meşhūr ademsın Zübeyr oġlunuñ tābi'leri seni bilürler yoḫsa ve dervişler uṣūlana buluşturdum (29a) Muḫtār didi ey Sa'd eger beni Seyyide buluşturacaḳ olursan saña elli altun ve bir ṭonluḳ ḳumāş viririm Sa'd ḳabūl eylemedi Muḫtār ricā eyledi ve aġladı ve 'aḳıbet iki yüz altun bir at ve bir deve Sa'd'e virdi Sa'd aldı ve ḳabūl eyledi ve didi penç-şenbe gicesi seyyid ṭa'āt ve ibā'dete meşgūldür uyumaz ve ben ol gice ḫizmetten eksik olmazam sen ol gice başın üzerinde bir nesne getür bekçiler ḳıyās eylesünler ki ḥammāl Seyyid'e bir nesne getürürsün ba'dehu ben senüñ murādın ḥāṣıl ideyim Muḫtār daḫı penç-şenbe gicesinde ḥammāl uslūpla geldi ve seyyidüñ ḫizmetine dāḫil oldı Muḫtār didi çün ol Ḥażretüñ meclisine gittim gördüm bir seccāde üzerine oturmuş ve bir yastıḳ üzerine dayanmışbir ḥabbet göñlüme düşdi ve cümle vücūdum titredi ve dilim ṭutuldı ḫizmetine yāḳin gittim ve niyāz eyledim ve mātem şarṭların yerine getürdim ve didim ey Seyyidī ve Mevlāyī bu 'azīm –i muṣ[ī]betler ki ḥaṣretiñüze vāḳ'i oldı sizüñ 'aḳlu küllünüz olmayaydı kim ṣabr eylerdi ammā çün nasıl yalñız Eyyūb a.s. 'den aṣla ḥaṭā eylemez ki demişlerdir **"**el - aṣlu lā-yuḫṭā**"** Seyyīd söze gelüp bu 'āyet-i kerīmei oḳudı **İnnemā yüveffe's-ṣābirūne ecrāhum bi-ġayri hisābin** [42] Biz daḫı ṣabr idelim tā görelüm 'aḳıbeti neye varır Muḫtār didi Ey Seyyīdi ma'lūm şerifüñüzdür ki Mu'āviye 'aleyhi'l-la'ne Ḥażret-i 'Alī'nün ḥaḳḳında neler eyledi (29b) ve 'aḳıbet ḳanın dökdi ve Yezīd Kerbelā'da nā-ḥaḳḳ ẓulmler eyledi ve anlar şeḳāveti cümle 'aleme fāş oldı ki neler eyledüler şimdi baña icāzet buyur ki senüñ luṭf-ı himmetünle bel bağlayam ve bu intiḳāmı yezd[ī]lerden ṭalep eyleyem Muḥammed Ḥanefī didi eger ben icāzet virsem Allah Te'ala yardım irüştürür ki peygamber buyurmuştur **" el-umūr u merhūnetün bi-evḳātihā"** ya'nī işler vaḳtine merḥūndur Muḫtār bu sözi tekrār ṣordı ve didi ey seyyidī Ḥażretüñ bilürsün ol bedbaḫtlar Muṣṭafā vü Murtażā'ya neler eylemişler ve İmām Ḥüseyin a.s. ve evlādına Ehl-i Beyt'e deve semerleri üzerine bindürüp mücib-i 'ibret içün şehirden şehire sürdiler baña icāzet vir ki ol mel'ūnlardan intiḳām alam ve

[42] Kuşkusuz sabredenlere, ödülleri hesapsız ödenecektir."(Zümer, 39/10; ayrıca bk.Yılmaz, 2013: s. 302)

evlād enṣābların esir eyleyem ol mel‘ūnları ber-dār eyleyim buyurmuşlardır el-mükâfat-ı ṭabiyyeti ve vācibiyet-i ya‘nī yaramazlar ṭabī‘atına i‘vāż eylemek[43] vācibdir Muḥammed Ḥanefī indi ben icāzet virmezem ammā bu işi ideni dost ṭutaram ve himmet imdādına gönderürem Muḫtār didi ol zamān beni lerze ṭutdı ve zārlıḳ ile aġladım ve ayāḳlarına düştüm Muḥammed Ḥanefī’a.s. ḥasretle ve zārlıḳ ile aġladı[ġı]mı çün gördüm ḳalḳdı ve baña didi ben gelince bunda otur ve bir ḥücreye girdi Emīrü’l- Mü’min ‘Alī Molla ḥām kāġıdların ḳaruş turdı ve müṭāala buyurdı bir sā‘atten ṣoñra çıḳdı ve didi ṣaddaḳa yā Emīrü’l Mü’minīn ve ol kāġıdı ki içinde (30a) idi çün ḫizmetine ḳalḳdım Muḥammed Ḥanefī’a.s. Emīrü’l-Mü’minīn ‘Alī a.s. hattıyla olan ḳāġıdı çıḳardı ve baña virdi ve mübārek elini benim arḳama urdı ve didi yüri ey Muḫtār ki icāzet vireyim Allāhu Teāla’nuñ yardımıyla Muhammed Muṣṭafā’nuñ mu‘cizātıyla ve ‘Aliyyü’l-Murtażā’nuñ velāyetiyle ve İmām-zāde Zemān ve İmām Zeyne’l-‘Ābidīnüñ himmetiyle bu iş murāduñ üzere olur ki sen Muḫtārsın ve bu iş senüñ iḫtiyāruñ ile olur Muḫtār didi ḫizmet eyledüm ve niyāz eyledüm ve mübārek elini yüzüme ve gözime sürdüm ve şād-ḫandān ṭaşra çıḳdım ve ‘Abdullāh Muṭī‘’ye vardım ve ‘Abdullāh Muṭī‘ baña bir deve ve yüz altun virdi ve bir ḳulaġuz ile ḳonak -be - ḳonak Kūfe’ye geldim ve Kūfe’de ‘Abdullāh Ṣurad nāmında bir ḫānedān düşmeni var idi çün beni gördi didi ey Seyyidī bu denlü zamān ḳanda idüñ ve ḳandan gelürsün Muḫtār didi gāhī Ṭāif’de gāhī Ka‘be’de idüm işüm ḥāṣıl olmayınca gelmezdim şimdi geldim ve ‘Irāḳ’uñ aḥvāline varmuşuz yā ‘azmī Abdullah Ṣurad didi bir çobansız sürü ḳoyun gibidir Muḫtār didi İnşā’allāh mü’minler manṣūr ve münāfıḳlar maḳhūr olsa gerek ‘Abdullāh Ṣurad didi ey Muḫtār Ḫudā’dan korḳ ve fitne ḳarışturma Muḫtār ġażab–nāk oldı ve didi ben bilürüm ki siz cümle Muṣṭafā vü Murtażā düşmenlarısuñuz ammā ümīdim vardır ki cümleñüzi bu ḳılıç ile öldürsem gerek ve ḳılıca yapışdı ve ‘Abdullāh (30b) Ṣurad ḳo[r]ḳdı ve didi bu sözi anuñ için söyledi ki Süleymān Ṣurad ve nice mü’minler ile helāk oldı ve bu bahāne ve ḥīle ile Muḫtār’dan cān ḳurtardı ve Muḫtār Kūfe’ye girdi ve her maḥalleden ki geçerdi ḫānedān muḥiblerine müjde virdi çün beni Dihle Maḥāllesi’ne dāḫil oldı cümle ḫānedān dostları Muḫtār’a geldi ve ḥāl ḫāṭırın su’āl eylediler Muḫtār anlara müdārālar eyledi ve didi ey birāderler elem çekmen şādluḳ zamānı geldi ve ġam ġuṣṣā zamānı geçdi Allah Te‘ālā size nuṣret virsün ve sizi dīn

[43] “Karşılık vermek”

düşmenlarından ṣaḳlasun aḥbāb Muḫtār'dan aḥvālī su'al eylediler Muḫtār didi ṣabreyleñ zīrā ṣabr ḳapanmuş ḳapuların kilīdidir 'Abede beni 'Urve çün Muḫtār'uñ geldüġin işitti 'acele ile geldi ve Muḫtār'ı ḳucāġında ṭutdı ve didi Elḥamdülillāh dīdāruñla müşerref olduḳ zīrā intiẓārından cānımız ve göñlümüz ḳan ile ṭoldı ḳanda idin ve neyledün Muḫtār didi ben zamānda Yezīd pelīd 'aleyhi'l-la'nenüñ işini tamām eylemeġe çalışurdum Müyesser olmadı şimdi ki murād ḥāṣıl oldı size 'acele ile geldim 'Abede-i ben-i **'Urve** didi bize daḫı i'lām buyur murādın ne yüzden ḥāṣıl oldı tā te'selli olalım Muḫtār didi ey birāderler Emīrü'l Mü'minīn Ḥażret-i 'Alī ḥaṭṭıyla olan hücceti Muḥammed Ḥanefī'den aldım ve baña icāzet virdi ki İmām Ḥüseyin a.s. intiḳāmuñ alam ve işte Emīrü'l Mü'minīn ḥaṭṭıyla olan temessük bendedir ba'dehu Muḫtār ḳalḳdı evine gitti **(31a)** ol zamān İmām Ḥüseyin' a.s. ḳātilleri ġālip idi cümle bir yerde geldiler ve 'Ömer Sa'd lā'īn evine gitdiler ve meşveret eylediler zīrā Muḫtārān ġāyet şüphede idiler 'Ömer Sa'd-ı la'īn didi ki siz bilür müsüñüz ki Muḫtār ḫurūc eylemeġe Muḥammed Ḥanefī'den icāzet almışdır anlar didi bizim andan ḫaberimiz yoḳdur'Ömer Sa'd-ı la'īn eyittdi maṣlaḥat oldur ki be şimdi Kū'fe ḥākimi olan 'Abdullāh Zübeyr'e varayım ve ḥāl aḥvāl bildüreyim ve bu işe bir dermān idelim cümle ittifāḳ üzerine ḳalkdılar ve 'Abdullāh ziyāretine gittiler ve ḥāl aḥvāl aña bildürdüler ve iżlāl eylediler ki Muḫtār ṭuta ve ḥabs eyleye ol mel'ūn 'Abdullāh Yezīd didi Muḫtār Ka'be'den dün geldi andan ne ḳabāḥat ẓāhir oldı ki anı günāhsız ṭutup ḥabs idelüm ittifāḳ üzere didiler ki ḳarınca[y]ı kendü ḥāline ḳorsan yılan olur düşmanuñ ża'īfüñ görüp ṣanma kolay gör ki elmāsa ne iş eyler ḳolay ḥuṣūṣen Muḫtār gibi bir düşmeni ki bir pehlevāndur ve bir 'aẓīm ḳabīle ṣaḥibīdir ki eger ḫurūc idecek olsa hiç kimse aña ḳarşu duramaz çün Ṭalḥa oġlı bu düşmenlıġı ẓāhir eyledi 'Abdullāh Yezīd ḳalḳdı Muḫtār'ı ṭutdı Muḫtār'ı didi Ey Emīr benden ne günāh ṣadr oldı ben dün Ka'be'den geldim ki bu 'aẕāba müsteḥaḳ olam 'Abdullāh Yezīd ḥicābından didi vallāhi Muḫtār ṭoġrı söyler ve günāhı yoḳdur Ṭalḥa oġlı didi ey ḥīle-bāz Muḫtār 'Abdullāh Yezīd'e düşmansın. **(31b)**

SONUÇ

Kerbelâ Vakâsı, İslâm dünyasının dehşetli ve ibretlerle dolu bir hâdisesidir. Bu olay ve arkasından cereyan eden intikam mücadeleleriyle ilgili önemli çalışmalar yapılmış ve günümüzde de yapılmaya devam edilmektedir. Bu hazin olayı veya akabindeki intikam mücadelesini anlatan eser de bir hayli fazladır. Bu tür eserlerin ilmî neşirleri yapılarak edebiyatımıza ve ilim dünyasına kazandırılması önem arz eder. Böyle bir eseri gün yüzüne çıkarıp günümüz okur ve araştırmacıların istifadesine sunmak bizim için onur verici bir durumdur.

Türkiye Türkçesi'ne aktardığımız *Muhtâr-nâme'nin* mütercimi Dervîş Mahfî hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamış, eserin giriş sayfasından hareketle hayatı hakkında bilgi verilmiştir. *Muhtâr-nâme'*yi Hz. Peygamberin şefaatini kazanmak ve okuyanların duasını almak için Farsçadan Türkçeye tercüme ettiğini söyleyen mütercim, eserin başındaki beyanından anlaşılacağı üzere eseri 1646'da (17.yy) Türk Dili'ne aktarır. Günümüz okur ve araştırmacılarının istifadesine sunulması amacıyla ilk kısmını (1a-31b) Türkiye Türkçesi'ne aktardığımız *Muhtâr-nâme,* Kerbelâ olayı ve bu olayın intikamının alınması sürecini işleyen birbiriyle bağlantılı hikâyelerden oluşur. Kerbelâ olayının intikamını işleyen diğer metinlerden benzerlik ya da farklılık yönüyle karşılaştırma yapılabilmesi için eserin inceleme kısmında gerekli hassasiyeti göstermeye çalıştık.

Muhtâr-nâme'nin yazılı olduğu eser Ankara Milli Kütüphane A 9576 numarada kayıtlıdır. Eser 183 sayfadan ibarettir. Eserin aslı Farsça olup Dervîş Mahfî tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir. Üzerinde çalıştığımız nüsha, sondaki temmet kaydında belirtildiği üzere M.1856'da Yenişehirli Hafız Muhammed Emîn Fennî tarafından istinsah edilmiştir. Hz. Hüseyin ve taraftarlarının Kerbelâ 'da şehadetinin izleyen yıllarda intikam mücadelesine girişen Muhtâr Es-Sekâfî'nin liderliğindeki hikâyelerin anlatıldığı eserin tezimize konu olan 1a-31b varakları arasında ilk dört hikâyenin tamamı, beşinci hikâyenin de giriş kısmı bulunmaktadır. Hikâyelerin gerçek olduğu fikrine bu konuda yapılan çalışmalar üzerinde yapılan araştırma-incelemeler sonucunda ulaşılmıştır. Yazmada yer alan hikâyelerdeki şahıs isimlerinin gerçek olduğu güvenilir kaynaklar tarafından teyit edilmiştir. Hikâyelerin akışı ve olaylar silsilesine bakılırsa hikâyelerde kısasa kısas kuralı uygulanmış, Hz.

Hüseyin ve Kerbelâ ’da katledilen taraftarlarının intikamı Muhtâr liderliğinde alınmıştır. Ubeydullâh Ziyâd’ın kellesi vücudundan ayrılarak Peygamber ailesine gönderilmiş, onların acıları bir nebze de olsa hafifletilmiştir.

Hikâye metinlerinin inceleme kısmında azami dikkat sarf edilerek okuyucu ve araştırmacıların dikkatine toparlayıcı ve bütünleyici bir araştırma eseri sunulmaya çalışılmıştır. Eserde yer alan Arapça ve Farsça ifadelerin karşılıkları, yer adaları, âyet, hadîs ve kelâm-ı kibâr gibi önemli gördüğümüz söz ve söz birlikleri çeviri kısımda koyu karakterli yazıyla belirtilmiş, dipnotta da kaynakları verilmiştir. Ayrıca, eserde yazım yanlışları ve özellikleri doğru yazılışları ile birlikte tablo üzerinde gösterilmiştir.

Dervîş Mahfî’nin tercüme ettiği *Muhtâr-nâme* isimli eserin bir bölümü üzerine olan çalışmamızdan çıkarılan sonuç, yapıtın bütününün incelenmesine önemli bir katkı sağlayacaktır. *Muhtâr-nâme*’nin, Kerbelâ intikamının bilinmeyen yönlerini anlatan başka eserlerle benzer ya da farklı yönlerinin tespiti ise İslam tarihi açısından kayda değer sonuçların ortaya çıkmasına zemin hazırlayacaktır.

KAYNAKÇA

Arpaguş, K. Hatice (2002). *İslam Ansiklobedisi* (*DİA)*. (C. 25). Ankara: TDV Yay.

Avcı, Casim (2003). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA).* (C. 28). Ankara: TDV Yay.

Baycan, İrfan (2004). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA).* (C. 29). Ankara: TDV Yay.

Çetin, Osman (1998). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA).* (C. 18).İstanbul: TDV Yay.

Çağbayır, Yaşar (2007). *Ötüken Türkçe Sözlük* (C.1-5). İstanbul: Ötüken Yay.

Devellioğlu, Ferit (2010).*Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lūgat*, 26.Baskı, Ankara: Aydın Kitabevi

Dilçin, Cem (1983).*Yeni Tarama Sözlüğü.* Ankara: TDK Yay.

Fayda; Mustafa (1988). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA).* (C.1). İstanbul: TDV Yay.

Fığlalı; Ethem Ruhi (1998). *İslam Ansiklopedisi (DİA)*. (C.18). İstanbul: TDV Yay.

Güngör, Şeyma(2015). *Tarihi Olaydan Menkıbeye, Menkıbeden Şahesere [Kerbela Olayı ve Hadikatü's-Süeda]* s.773.

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Me'âli. (1993) . Haz. :A. Özek, H. Karaman, A. Turgut, M. Çağrıcı, İ.Kâfî Dönmez, S. Gümüş, Ankara TDV Yay.

Kur'ân-i Kerîm ve Açıklamalı Türkçe Me'ali (1992). Medine-i Münevvere: Kral Fahd Matbaası

Kandemir; M. Yaşar (1988). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA*). (C. 1)İstanbul: TDV Yay.

Kapar, Mehmet Ali (2005). *İslam Ansiklopedisi (DİA)*. (C. 30) İstanbul: TDV Yay.

Kılavuz, Ahmet Saim (2013). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA*). (C.44). İstanbul: TDV Yay.

Kılıç, Ünal (2010). *Kerbela Vakası, Çeşitli yönleriyle Kerbel*â (C.1) Sivas: Kültür ve turizm Bakanlığı

Kılıç, Ünal (2013). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA*), (C. 43). İstanbul: TDV Yayınları

Köksal, M. Asım(2008).*Hz.Hüseyin ve Kerbel*â *Faciası*. İstanbul: Karaca Yay.

Onay, Ahmet Talat (2013). *Açıklamalı Divān Şiiri Sözlüğü*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yay.

Öz, Mustafa (2005). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA)*, (C.30). İstanbul: TDV Yay.

Özdemir, Mustafa (2016). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA),*(C.2). İstanbul: TDV Yay.

Özgüdenli, Osman Gazi (2010). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA)*, (C.39). İstanbul: TDV Yay.

Süleyman b. Eş'as es-Sicistani (1993). Ebu Davud, Sünen, İstanbul, Çağrı Yay.

Yıldız; Hakkı Dursun (1988). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA).*(C. 1) İstanbul: TDV Yay.

Yılmaz, Mehmet (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük*). İstanbul: Kesit Yay.

Yiğit, İsmail (2006). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA).* (C.31). İstanbul: TDV Yay.

Yücesoy, Hayrettin (2001). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA).* (C.24). İstanbul: TDV Yay.

Yüksel, Ahmet Turan (2012). *İslam Ansiklopedisi* (*DİA)*,(C. 42).İstanbul: TDV Yay.

Zavotçu, Gencay (2013). *Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü,*1.Baskı, Ankara: Kesit Yay.

Genel Ağ Kaynakları:

TDK(1932). Erişim:15.10.2019, http://tdk.gov.tr.

Luggat (2015). Erişim: 03.11.2019, https://www.luggat.com.

Pdfdrive (2014). Erişim: 04.11.2019, https://tr.pdfdrive.com.

Wikishia (2014). Erişim: 15.11.2019 ,http://tr.wikishia.net.

Wordpress (t.y.). Erişim:11.11. 2019, https://belgelerlehlibeytarihi.wordpress.com.

Milligazete (2012) Erişim:01.11.2019, https://www.milligazete.com.tr.

Diyanet (2012) Erişim: 03.11.2019, https://hadislerleislam.diyanet.gov.tr.

MESNEVI-I_SERIF_3.cilt.pdf: Erişim: 03.12.2019, http://dosyalar.semazen.net.

Hadisler (t.y.). Erişim: 03.12.2019, http://hadisler.vesiletunnecat.com.

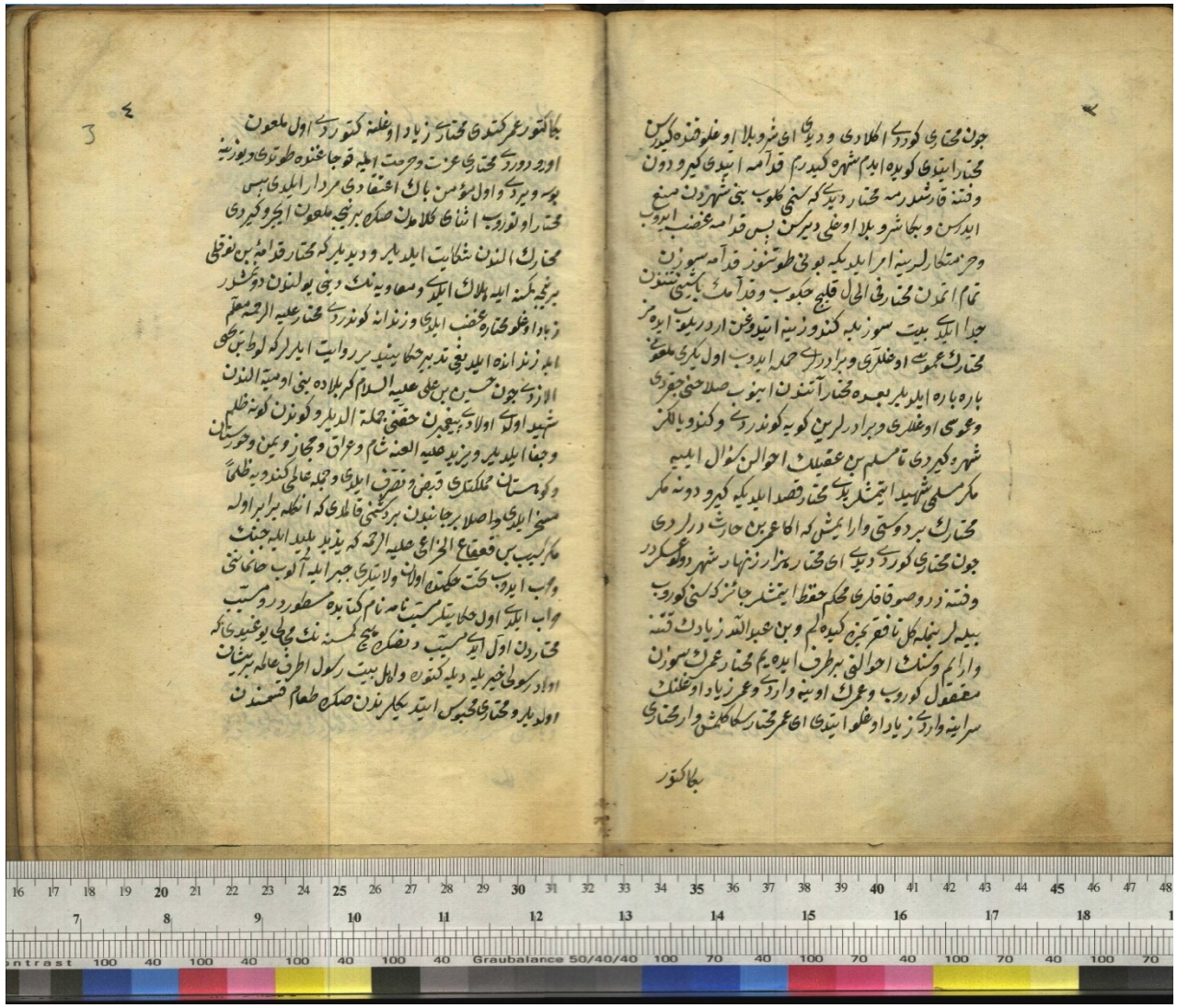
ÖZGEÇMİŞ

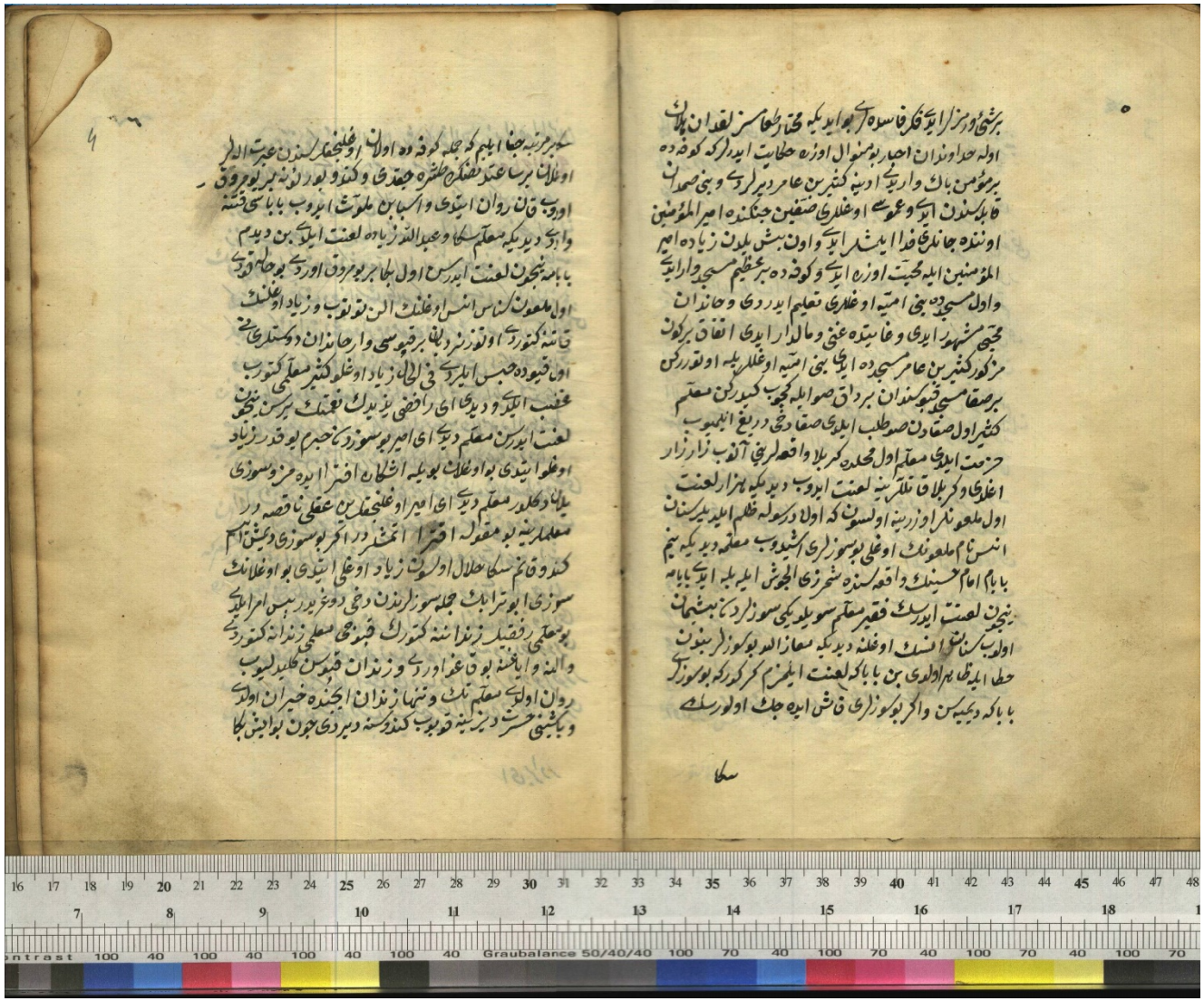
Ebru Duman 1989 yılında, Kocaeli; İzmit'te doğdu. İlk ve orta öğrenimini tamamladıktan sonra eğitimine 6 yıl ara vermiştir. 2012 yılında Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim görmeye başlayan ve 2016 yılında lisans öğrenimi bitiren Ebru Duman, 2017 yılında aynı üniversitenin Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başlamıştır. Lisans öğrenimini tamamladıktan sonra çeşitli kurumlarda Okuma - Yazma ve Türk Dili ve Edebiyat' ı öğretmenliği yapmıştır.

Mail: ebruuduman41@hotmail.com

TIPKIBASIM

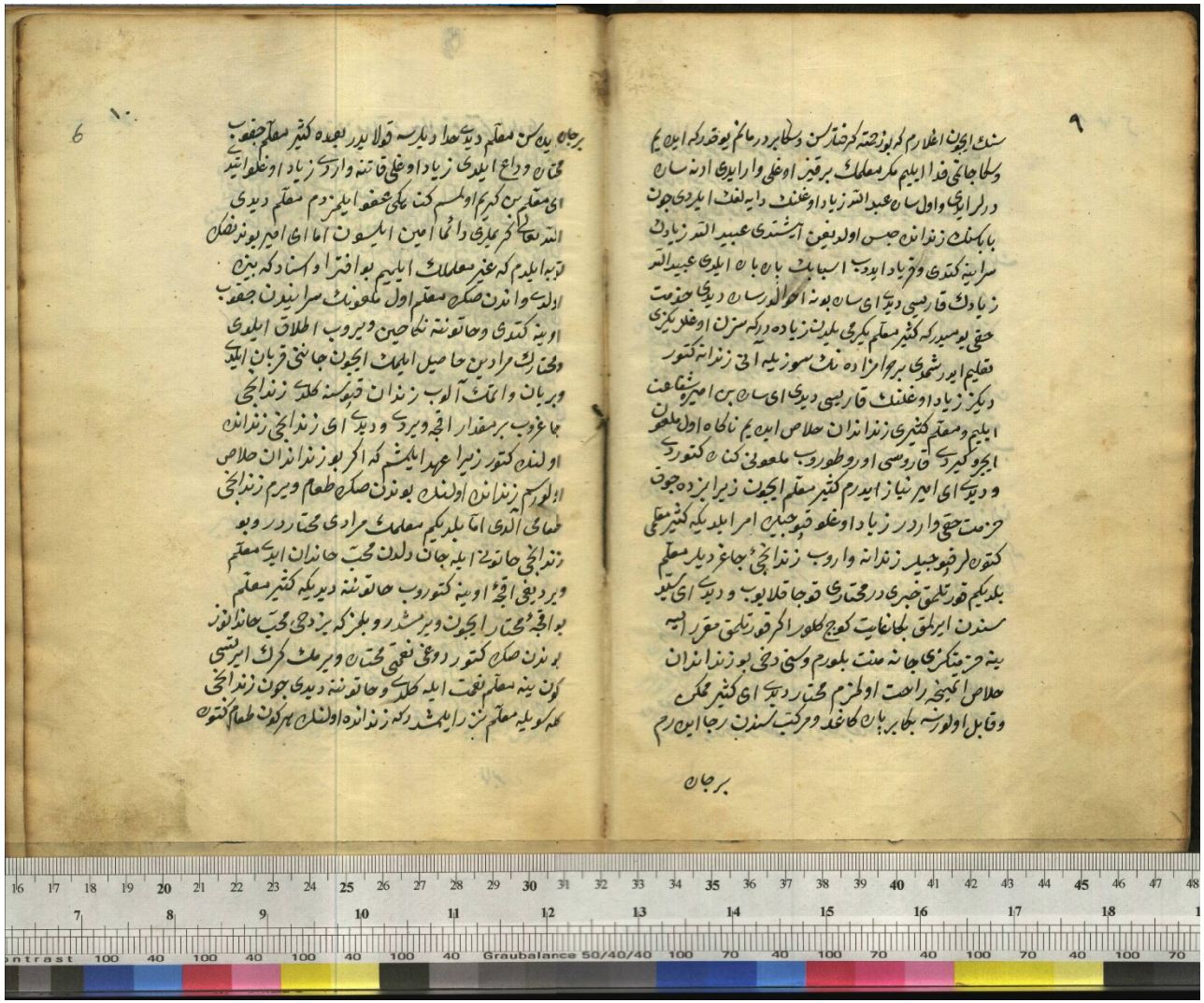

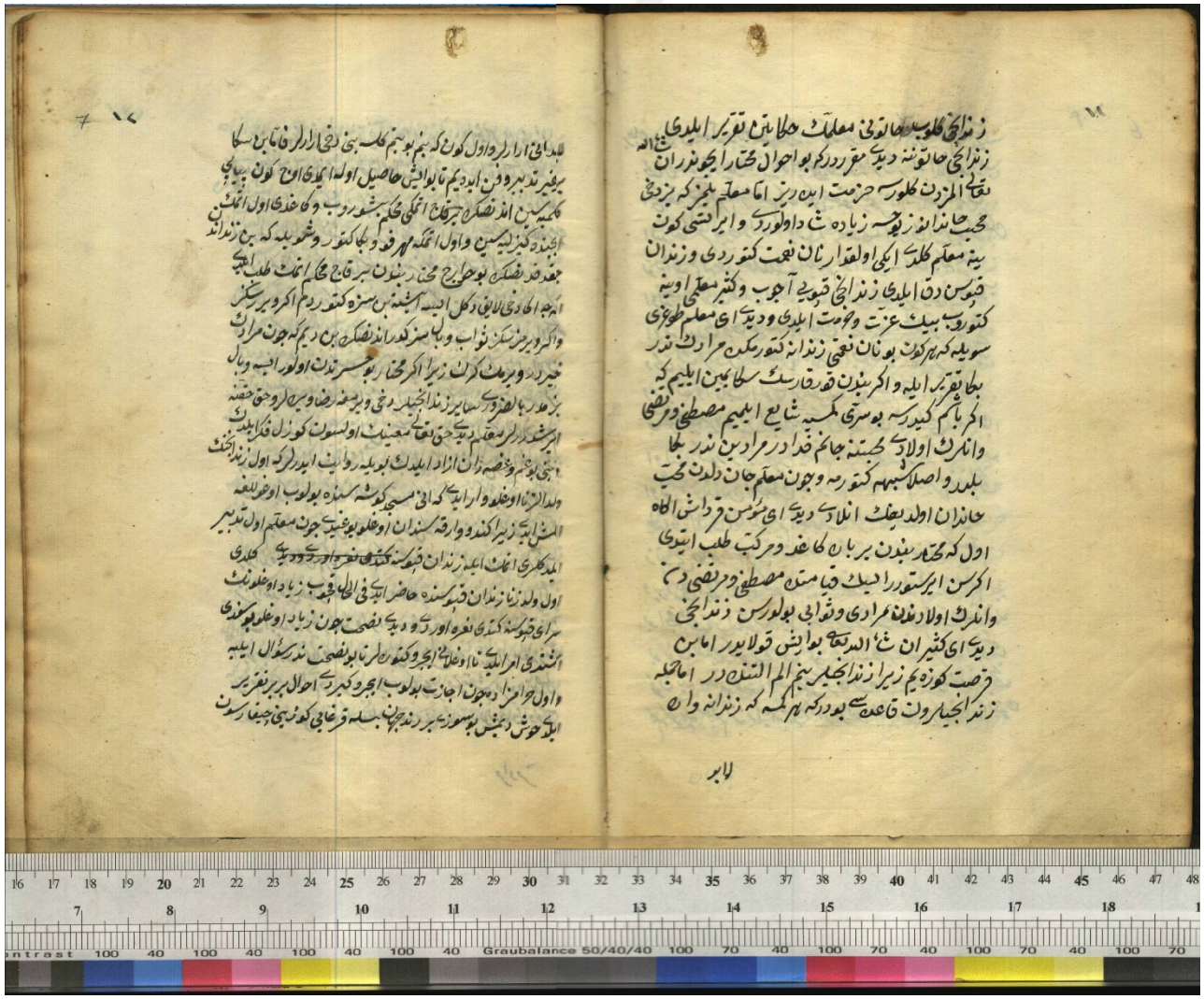

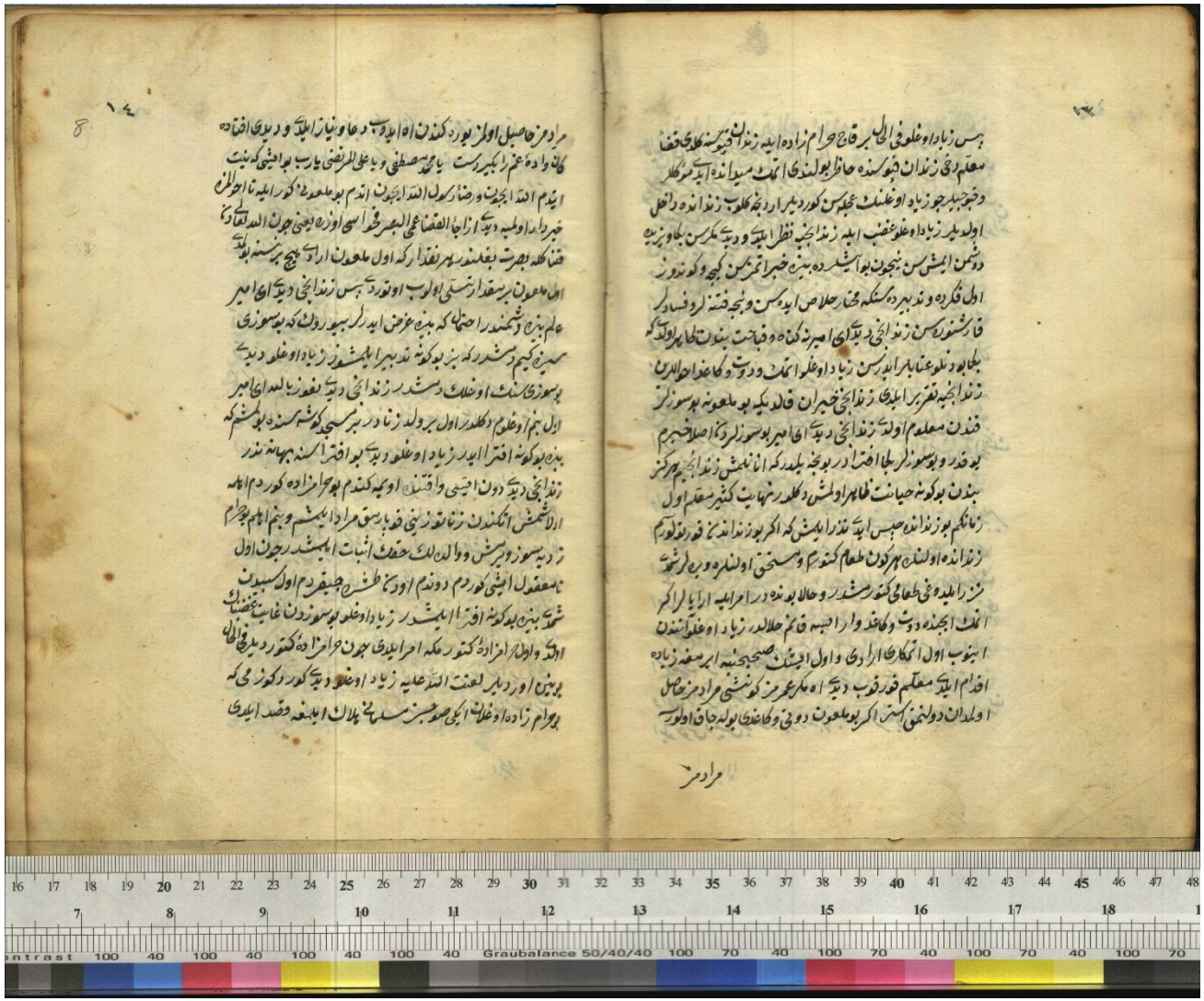
مصطفی و مرتضی دیسه‌لغبذان ایرشدی قولایدر زیرا امیر المؤمنین
حضرت علی صبر ایردی پیغمبرم بیورمشدر الصبر مفتاح الفرج
یعنی صبر ایلمك قورطولمق کلید بدر بو فکر ده ایکن ناگاه
زندانك برجانبندن بر ایدنلیق پیدا اولدی و زنجیر اوزن
و بر عظیم فریاد ایشیدی کثیر معلم اول ایدنلق طرفنه و فریاد جانبنه
کندی نا قیونمق دیه ایرشه طاپر یکیت کوردی اسکی لباس
کیمش و یکنندان ایچه دکن دموه قبلانمش و صاچلاری اوزاشمش
و وجودی اریمش و السنده بر یاره ایرینمش ایکلیه کودیردی
یا مصطفی یا مرتضی معلم چون اول حالی کوردی ایدوکندی
و الی سلام ویردی یکیدیا نبی قالدیروب سلامن الدی معلم
دیدی ای مؤمن قرداشی نه کنه ایلدك که بو عذابه کرفتار
اولدك یکیدجواب ویردی که ای پیر بو عذاب بلا مصطفی و مرتضی
و اولادلرینك محبتندن ایردی معلم چون مصطفی و مرتضی نك
مبارك ادلرك ایشتدی اغلادی و دیدی ای قرداشی
ادلك ندر بلدر بیله یم بنم آدم مختار در دیدی معلم چون
مختار اولدیغن بیلدی یار یارا غلادی و انك فاتنه واردی
و خوجاغنن طوتدی و یوزینه و کوزینه بوسه ویردی و دیدی
ای مختار غم یمه مشکل ایشلری دنیاده ایوار لر و اولولر ایچون در
ان شاء الله بو مشکل اشلرك فیحی حدا السنن در مختار دیدی

ای برادر

برادرمن کویسن معلم دیدی بلی کثیر معلم در لر و بندلی سنك کبی
بر کناه ایله کرفتار اولدم ال زیاد و ابو سفیان اولادین تعلیم
ایدرم شمدی بو درجه عالیه دوشدم مختار دیدی بو عذاب
معلم لایقدر طوتالم که بن روح ایلیه نیت ایلیشم اول
سیدن باسن بر معلم سن بنجون بو عذابه کرفتار سن معلم صفتنك
وسنان انسك اوغلنك حلابنن مختار تعریر ایلدی
مختار دیدی ای برادر کوفه اوغلندن معلم سز قومازکر عبد الله
زیاده شفاعت ایدوب بنی بو زندانداندن اخلاص ایدر لر اما بلا
مشکلدر که بر شفاعت ایدریارم بو قدر وا و عاقبت بو زندانن
هلاك اولسم اغایه جناب حقدن اومیدم وار در که بو خیر نیت
سبه بلی ایله که ایلیشم که یوروج ایدم و امام حسین قاتلرین بر بر جب
عبرت ایله هلاك ایلیم و بیچ بر بن دیری قویایم و بیر بو زنك
اول ملعونلرده پاك ایلیم حق سبحانه و تعالی بنی بو زندانداندن
خلاص ایلیه اندنصکره کثیر معلم دیدی ای مختار بن دوشمده کورشم که
سنك ایکی بیرایغك وار ایدی بری کوفه قیونسنده و بری کعبه قیونسنده
و سنك یانده چوق عسکر وار ایدی مختار اول دوشن غایت
خوش کلدی و بر بر لرینه بو منوال سوز لر ایله شتی و بر بر لر دی
معلم کیجه کوندوز مختار ایچون اغلار دی زیرا دیر لر ایچنده غایت
زحمتده ایدی مختار معلم دیر ایدی بنجون اغلارسن معلم دیدی

و مکتوبی دیگر بر دست عبدالله عمر مختار حبس اولد یغندان تعجب
کثیر معلم مسلم عقیل و حضرت امام حسین دام و مختار سراجی مدرس
بر بر تقریر ایدوب چون صفیه مختار حبس اولد یغندان خبر آلدی
کندو و قزاریله فریاد و فغان ایدوب عبدالله عمر حاتونه وزاریه نشسی
ایدوب حاتونی عبدالله عمره ایندوب ای عبدالله اکر مختاری حبس دن خلاص
ایدرسک بو مشکل افیشه بر درمان ایدرسک یوندن صکره بندن بر لحظه
راحت و رفاه اولمزسک عبدالله عمر دیدی اکر مه یزید کبیر
آدم بولسم مکتوب یازارم و مختاری خلاص ایدرم کثیر معلم دیدی
بو خدمت عظیم بن حاضرم و مختاری حبسندان کچه کوندوز غصه و همم
و حق سبحانه و تعالی ایله عهد ایلهم که مختاری خلاص ایتمیچه وجودمه
برصاشت و بر لحظه راحت و آرام و برمیم پس عبدالله عمر کثیر معلمه
آفرین ایدوب و چاغنده طوندی و فی الحال دوات و کاغذ آلدی و یزید
برمکتوب یازدی بو اولد ابله که ای یزید ابن معاویه اولد یعلوم
اولد که مختار بنم حاتونمک برادر یدر و همشیره سی کچه کوندز پریشان
و صباح احشام کیربانذر و دیر لغزی هیچ زهر ایلیشدر کوفه اعیانی
عبدالله زبادکب کرز کنا مسز طوتوب حبس ایلیشدر امدی
کرکدر که مکتوبم وصول بولنجه کندوالن ایله زیاد اوغلونه مکتوب
یازه رک مختاری بندوزندانذان صالیویره و اصلا بهانه ایلیه
اکر بهانه ایدرسه شام قبوسندان کهبه قبوسنه وارنجه عرب قبیله

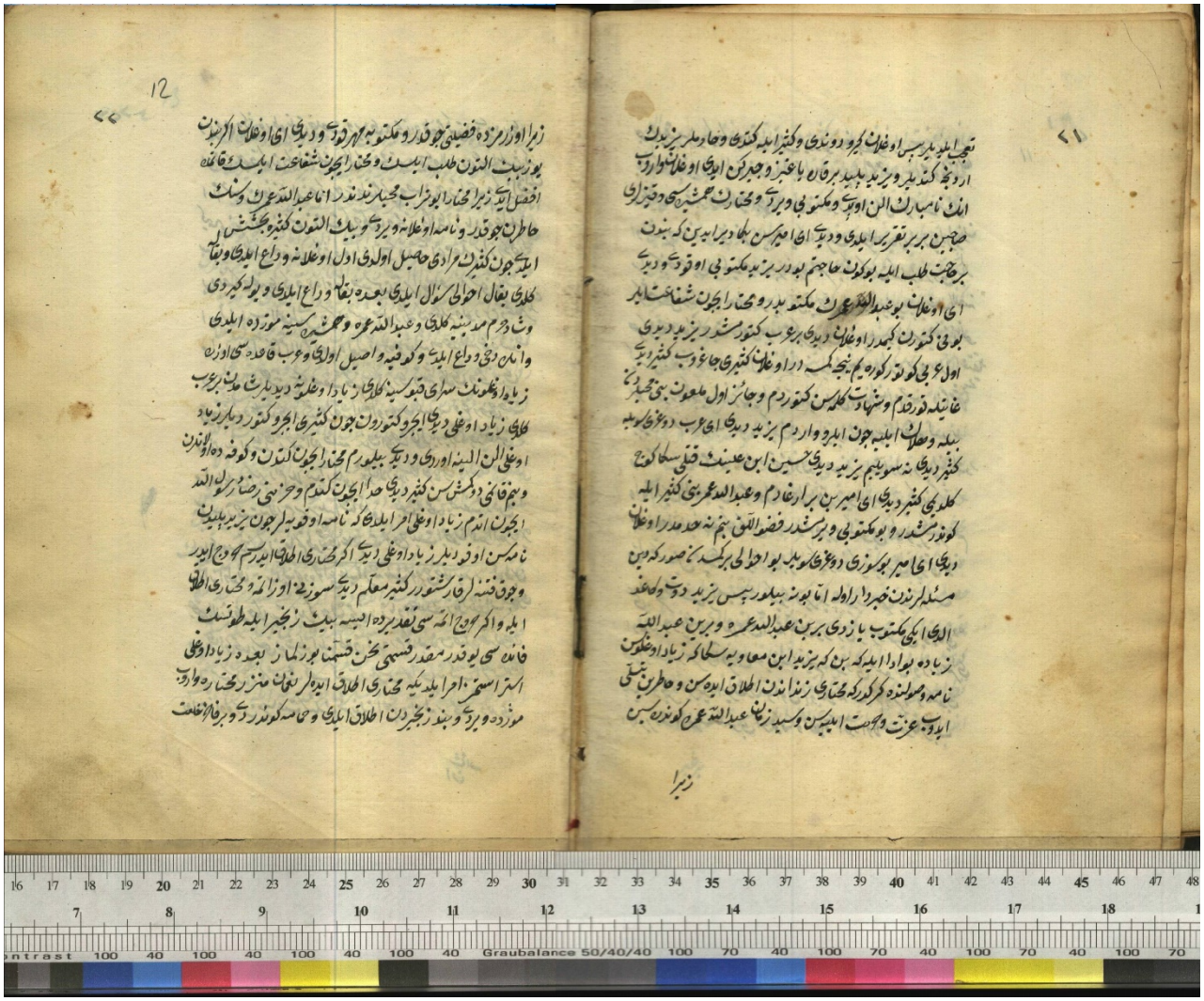
کرندن

10

ارندن عسکر جکدم بو سلطنتی که بزم حقمز در آلورم دیرا آندیرمدن ظلم
ایله المشدر در باقی اول بیلور والسلام و مختار بو مشیره سی و قیزلرین
مراجعت کسوب عبدالله عمرك مکتوبی ایجنده صاریدیره کثیر معلمه
صاریدیره و دیدیکه چون یزیدن کیده سن بو صاحبلرینی یزیده بلدوره سن
و بیلتون کثیره و یریدیکه قبول ایدیم و دیدیکه بم خزمتکارین ایجنه در
اقچه و التون دکلدر بس بولکه کیردی و شامه کلنجه بریره قرار ایلدی
وشاهه بر بقال دکانده قوندی و اول بقال بیشی واقف نمازی قاچ
یله قیلاردی کثیر معلم عسکر غلبه لغندن یزیدکور مکه فرصت بولمزدی
ول سببدن اون یدی کون بقالك دکانده اوندردی اون سکزنجی
کون بقال کثیر معلمه دیدی ای قرداش اون سکز کوندر که بزمله بو
مسجده نماز قلورسن اصلا سرندان حیدر دار ایلدك اما سرندان
بی خبرز ایلیسك ان شاالله در دیه رک اولوردی کثیر معلم
سرین اجمعه اعتماد ایلدی بقال فهم ایله الحال دکاکه بوندی بر سپهیم
سرتی وار در دیدی ای قرداش قیامت کوندنه مصطفی و مرتضی بندن
شفاعتندان محروم قالکسن اکر بنی سرندن الکاه ایلرسك
کثیر معلم دیدی یوکمبنی ای بقال اعتقادندکی سویلرسن یوخه
صبحله ایله مرارن سرقزه الکاه اوله سن بقال دیدی ای قرداش
بیشی واقف نمازی جماعتله قلدقدان مرادم اولدرکه بو مسجده
نمازدن صکره تسبیح و دعایریه دین دشمندیه لعنت ایدرم

کرک بزنسنه ی سلیدر بوشه حق تعالی جانبندی نسویلدیوجه
خال قوتیله ی کویلدیر بعده محمد رکعبه ده عبدالله زبیره
کندی وعبدالله زبیر غایت محکم ایدی وکسنك حکمنده
دکل ایدی انه یزیده ونه غیر کیمسه مسیب نامنده برار یزیدین
چوج ایتمش ایدی ومملکتی جواب ایلمش ایدی ویزیدیلیده
اول غصه دن مریض اولدی وحکیملر اکا درمان ایتمده
عاجز قالدیلر اول مرضدن عاقبت سقام راضه اولمزای
فرزاده یم الله مرضا کیجه وکوندوز صوایجردی عفتلر
اولوردی جون بوش دارو ویرر لردی قارنی شیشردی
واول شیشش باشینه ویوزینه ایرشدی عاقبت دیلین
طوتدی ودیلی یان یان دوشدی واغزی لش کبی قالدی
واویقو مرضی دماغ یلیدینه اولاشدی دائما بیانه سویلردی
وکوندوزایکی طولدم صوایجردی عاقبت حنزیر طولومنه
دوندی خلق عالم جون یزیدك اول حالك کوردیلر
یلیدیلر که کید انبیا محمد مصطفی نك معجزاتی تأثیر یدرکه
یزیده بودکلونش نظر ظاهراولدی عافیت خلق عالم اندن
اکراه ایلیوب جوار بیته الله یلیدیلر وجوار بیت شام یقین
برکوی ایدیلر جون یولاورتاکسنده کندیلرمرغ روح جی قفسدن

بحم.

بحم داغدینه اوجی لعنة الله علیه صدهزار لعنت اولسون
بعده خلق ایتمکه جیلاق ایلدیلر بلخ لردیله کوبنی هرنقدار
پای یاقسنك زیاده خردار اولور وجود یلیدیلی کوردیلر
سیاه طولومه دوشمش والنده بوآیت کریمه یازلمش
لا تعقلوه ولا تقصلوه فانه من اهل النار تا بعلدیلدن
دوت ملعون نازین قلدیلر داول دوت ملعون جه قورده
قوردیلر ودوت ای مقدار عالمسه بلخ دی که یزیدیلیت
لعنة الله علیه کبر مشدر بعده خلق عالم یزیدك اوغلونه
کوجلك معاویه یه بیعت ایلدیلر فرقه کون سلطنت
سوردی فرق کوندن صکره مروان ملعون زهرویردی
اندن فکره شاه فتنه دوشدی کیمسه یوغیدکه پادشاه
اولمه کوفه ده عبدالله زیاد جمله عراقه وحراسانه حکم
ایلدی وکندوسی کوفه ده اولوردی وعامله امر ایلدیلر اولاد
رسوله لعنت ایلیه لرکه لعنت انك اوزرینه اولسون
وکوفه ده هرکیم بلکه باشلو مؤمن حبس ایلدی اول
زمانده مروان حکم عبدالله زیاده مکتوب کوندردی که
یزید علیه اللعنه اولمشدر وشام طولوقه قهار کیدرکه
عجله ایله یوطرفه طلمکسن سنطلمه اتفاق ایده لم وشام
وعراق ضبط ایده لم واکر کوفه خلقی یزیدك اوکه کسندن

88

ارتف مؤمن عبرت آنشی ایله اویاندوره لم وچاغی بودین دشمانه دن بك
ایده لم اندن صکره عمر عبدالله اردنجه کیده لم وانی وبانتده اولان ملعونلری
جرنمه کونده ره لم وهر برین طولوب موجب عبرت ایله بلاك ایده لم وهر
کیمك آنی وده وه سی وارانلرك سوت امللرینی ایچه ده بیلن کلسون اولمکه
اول ملعونلری وزیاداوغلنی دخی بصره ده واروب هلاك ایده لم وبارین
صباح نماز ندن جمله حرکوفه فیدکسنده جمع اولدیغی بعده اول کیجه کربلاده قالان
مالدرین وارزقلرین بغما ایدیلدیکی براولرینه انتش اوردیلدیکی صباح اولدیغی کبی
دوشت بیك سلاحلو نامدار مؤمن کوفه فیدکسنده جمع اولدیغی سلیمانك
حرد آنی بیراق قالدیغی وکندوافراباکسندن بیك مؤمن ایله کلوب
وسائر مؤمنلرجمع اولدیغی وبصره یولنه کتمك قصد ایدیکی نامه سعید
نامنده بر مؤمن کلدیکی وسلام وبرکاتی سلیمانك الدیکی ودیکی
ای سعید فندن کلورسون ونه خبرك وار دیر سعید ایتدی مدینه دن
کلدم وامام حسین ؑم زیارتنه کتمش ایدم یولده عبدالله زیاداوغلی
عمری وعمر سعدی وبر بولوك ملعونلری راست کلدم اسباب رین برمحشر
وجنکه حاضر اولمش لرواردیجه کلورلر وغلبه یمن ایدیلدیکی بولدیغنی
امانی ویرمیه لم سلیمانه کولدی ودیکی ای مؤمنلر تدبیر اولده کی بزاول امام
حسین ؑم زیارتنه کیده لم واما مدن عزیزیمیلم اول ملعونلری قیاس
ایلیه لم کی بزانلری بوشخص اولکه کلدکلری اول زمانی بر جمله
ایده لم وبلده وغرفی ایده لم مؤمنلر سلیمانك تدبیرین معقول

کوردیلر

کوردیلر پس عبدالله زیادك اوغلی عمره خبر کتدیلکه مؤمنلر امام حسین
مشهد زیارتنه کتدیلر قیاس ایلیه لم کی انلرده بزه قوردقلرینه قاچشلر در
اول ملعون عمر سعده بیت ارم ویردی ودیدی ای عمر سن وار کربلایه
باصقین ایله رین کوفه یه وارایم وتجمله شهری آنتشه اوره یم ناخلق
قورقوب شهری تکرار بیقا وبزلرك سلیمانه اول دورت بیك مؤمن ایله
امام حسین ؑم مشهدینه کتدیکی وزیارته یوز طوتدیغی ودیکی ای امام
زمان سلام علیك ای امام جهان سلام علیك ناگاه هرجاسوس
کلدیکی ودیکی ای مؤمنلر عمر سعد وشمر ذی الجوشن علیه اللعنه باصقین ایله
کلورلر وعبدالله زیاداوغلی دورت بیك نامرد ایله کوفه یه کلدی
وکوفه لوخبر اولوب حالا جنك ایدرلر سلیمانی سرتیه ودیکلری برادر
زحمتی احیا رایله اوله کی عمر سعد سنك الندن خلاص اوله زیرا کی
اول جرانح جهنمه کیدر سه شام عسکر نیلف یلی یولکلور مسیب غایت دلاور
ایدی چون وزن اوزن ارلك طمرلری دهر نوب دون یارسنده آتنه
بینوب یوله کیدردی هر مقدار یول کتدی براعرابی کوردی شوراوفوریتن
کلور دی ومشتبغی ویردی مسیب غایت خوش کلدی ودیکی ای اعرابی
فندن کلورسن وارك ندر وشام عسکر ندن نه خبرك وار در
دی جلد دراوم وشام عسکری آشنه اردنجه کلیورلر مسیب دیدی
یوبرآنمك اندن وارنجه نه مقدار یولدر اعرابی دیدی جاغ سنك اشورلر
وشهری بعضی سی اینوب انلاربنه یم ورلر وبعضی سی سلاحلرین

Kontrast 100 40 100 40 100 40 100 40 Graubalance 50/40/40 100 70 40 100 70 40 100 70 40 100 70

مرتب حمید کاوری و باشنی ملوردار و وجود ندن ابردخا و نغره اوردیکه
بوجهنم کوبجارسنه براوغوزدن حمدایدن زیرا بوعمر معجم جهنم کوندرم
پس مؤمنلر براوغوزدیکه مجهم ایلدیلر وصلع وصلره قلیچ اوردول
اول ملعونلر اتلرینه جاغردیلر وعمر سعد و شمر ذی الجوشن وسنان
اوغلی علیه اللعنه قاچوب بغداد جانبنه کندیلر اول زمانلرده عسکرلردن
اوچ بیک ملعونی هلاک اولدی و بیک بشیوز اسیر طوتولدی
بعده اسیرلری سلیمانه کتوردیلر سلیمان دیدیکای ملعونلر امیرالمؤمنین
علی حقنده نه درسکوز اول ملعونلر دیدیلرکه بیزعلیه لعنت ایدرز
اندن صکره سلیمان امرایلدیکه اول ملعونلرین دلقرین والقرین و
ایقدرین کسدیلر و بعده عسکردیدیکای برادرلرخاصر اولدی بصره
کیده لم زیرا زیاداوغلی یاکز قلشدرانی دخی اننی الله جهنم
کوندره رلم مؤمنلر دیدیلرای سلیمان ابوالدرداء عمر نعمی وعمیمی
اولرمعزه کتوره لم بعده بصره وارالم راوی شویله روایت
ایدرکه عمر سعد زیاداوغلنه مکتوب کوندردیکه قاچوب بغداده
کلسنم وسلیمان احد دوستلرینه بهادرایله روح ایلیشدروارلرمزی
حراب ایلیوب عورتلرینی واوغلانلرمزی المشدروسنك اوغلنی
وعورتلرینی اوغلانکی قلیجدن کچرمشدرجون مکتوب زیاداوغلنه کتدی
الی باشنیه اورتی و دردندن وقورقوسندن کاه قالقاردی کاه
اوتوردی بعده برسجده کتدی و برمطبه اوقدکاوریکای قوم جبرئیل

اولك

اولك کہ یزید علیہ اللعنہ شدت بکلابر مکتوب کوندرمشدر و بنی اوجاغنه
یاغمشدر و بندن مال طلب ایلمشدر رشدی عسکر سز کتمك استرم
سزدنکمدرکہ بکا قولاغوز اولہ حارث نامنده بردوه جی ارو دوردی
و دیدیکای امیرمن سنکا قولاغوز اولورم کہ کلمه سنی کورسه و مالنی صالغ
وسالم شه ایرشتوره یم بعده اول کون شه روانه اولدی اکابرلری
کون بصره خلقی اکلار دیرکہ یزید علیہ اللعنہ کیرمشدر روز یاداوغلو
حیله ایله قاچمشدر و سلیمان حرز یاداوغلنك اوغلنی یلاك
ایلمشدر روانلرده دخی دیدیلرکہ کشکله یزدفی بلمسنه امام حسین ع م
انتقامنك آلوردیق ناکاه سلیمان احمد دیدیکه کلدی و نغره وصیحه
زندانك آجوب انده حبس اولان مؤمنلری صالیوردی اول
مؤمنلر دیدیلرکہ ای سلیمان الکاه اولکه زیاداوغلی قاچمشدر سلیمان
عسکریته دیدیکه ای برادرلر خاصرلرکن زیاداوغلی اردنجه کیده لم زیرا
عمر حارث الکا قولاغوز اولمشدر و مال وحرزینه سن المشدر برابرجه یه
طاوئل زوناجالدیلر و سحرایه یوزتوتدیلر اول ملعون عمر حارث
بنی میل بردنا عسکرك توزینی کورنجه کندو اوغلانیله دیدیکاوله
الکلانرکہ یزید اولمشدر و زیاداوغلی خفه آلوب قاچمشدر زیرا
کوفه یولندن عسکر کلیور مصلحت اولدرکہ زیاداوغلی و مالنی
اندن وبن لم وکندو مرصلغ وصالم اوله لم زیرابزکرلابلاده دکل ایدك
واندن بیلورلرکہ یزدوه جی یزبعده واروب زیاداوغلنه صورسه

زیاد اوغلو دیدیکی بلی یزیدا املدی عمر دیدی انك ایچون کوندیلدن
عسکر کلمیوب اول ملعون چون عسکری کوردی الی واباغی لوث ندی
ودیدیکی برادر عمر حارث بنم قانم بوبنده اولسون اگر بکا برد رسانا ایدرسن
وجانی قورتارسن کشته سکا بوزبك النون وبرم عمر حارث چون
النون اکشندی دیدیکی امیر مصلحت بو درکه بوطولوم صو
دوه نك برجانبنه قویالم وسنی اول برجانبنه دنك ایده لم وبر
طولوم صو باشنك اوزرینه قویه لیم وبر بیوك چول دوه نك
اوزرینه براغالم اگر کوبزلرسه قورتلورسن واگر کورزلرسه نه سن
ونه بن قورتلورم وسنی کزلده وغم ایچون بکادحی برسنك امان
وبرزلرنهایت بن کربلاوا قعه سنده دکل ایدم وسیدنا حرد
کربلاقاتلرین اولدرر عمر حارث اول ملعون زیاد اوغلی اول
منذال اوزن دوه به بوکلندی وبراغ چول دوه اوزرینه قودی
ودوه نك یولارك بوبنده اصدی بوش گزدی فی الحال
سیدنا عسکری جبهه کلدی سیدنا بربوش وهلال بیچی ایدی
عرنده صرکه بوام بمزدی عمر حارث سیدنا فارشو کلدی وسلام وبردی
ودیدیکی امیر بوبر بازی تندرشه گیدر شدی سنك عسکرك
بغی ایدرسنك دیدیکی عمر بنزه معلوم اولدیکه زیاد اوغلی
سنك قولاغنی زلغت ایله بصدی فاجشد رعمر دیدیکی امیر
امیر ایله ارکسونلر امازیاد اوغلی صغیر بصره ده درسنه حیف

اکلا تمشلر درسیدنا ارمغه امر ایلدی اول دوه که اول ملعون انك اوزرینه
ایدی یولارن بوبنده نا تمشلر یوش یوردی صورة دنلوکه ارادیلر اول
ملعونی اصلا بولاملدیلر ندکلوسیچ ایدرسك برمراده نصیب اولز
مقدر دکز زیاده بوسوزك اکسترایسك غایتنی اوقوخن
قیصه آیتنی سیدنا دیدیکی برادرلر بوبازرگاندرلر اول جکن زیرابزبوینده
مسلمانلر مالینی بغی ایدیلر ایچون کلدك بعده عمر ملعون شام
یولنه کتدی وسیدنا نهروان کنارنده قوندی وشام یولنرین طوتدی
ویولدینی یزیده امانی ویردیکی وکوفه قصد ایدیدی وفحتار برمکتوب
یازدی ودیدیکی ای مختار عجبا ایله بوجانبه کل که عراقی بنی اومیه قوسندن
وامام حسین قاتلرندن پاك ایده لم بعده شامه گیده لم وزیاد
اوغلنی دخی اولدوره لیم زیرا بزبوندن صکره کیمی بولدق پاك ایلدك
باقی قلانی دخی سنکله پاك ایده لم مختار محمد حنفی یانندن ایدیچون
سیدنا نك نامه سی کتدی سیدنا نامه یازدی که چون امام زاده دن
اجازت الام انشاء الله تعالی کلورم والسلام چون سیدنا کیروندی
زیاد اوغلی عمر حارثه برسیچ النون ویردی وشام یولنه قودی
وشام برغه غالبا عبد الله زیاده خبر کوندرر بلرکه بوجانبه
کل که بنی امیر ایبلیم وجمله مزسکا بیعت ایده لم ورروان
چکیم اوینه گیروب غیر طشره جغی زدی سیدنا خود زیاد اوغلی ایله
جنك ایلدوغی حکایتدر روایت ایدرلرکه لوط بن یحیی الازدی

٤١

و یازدهش لا اله الا الله محمد الرسول الله علی ولی الله منقل
بن عقیل کندی فبیله کندن بیت ار ایله کلوی و الحاصل
بر برار دخی هر جاندن هو منده عسکری جمع اولدی و برلر که
تمام یکرمی بیت کزیده انلو مؤمن و بیش بیت یانن
جمع اولدی مسیب بن نجبه دیدی معقل اولدر که بزاول
بغداده واره لم و عمر سعدی و شمر بن ذی الجوشن علیه اللعنه
و انده اولان ملعونلری اولدوره لم بعده زیاد اوغلنه
سلیمان دیدی اول ملعونلر محتارک اللذه هلاک اولورلر
سلیمان دیدی ای مسیب برکون امیر المؤمنین حضرت علی
ایله فرات کنارنده اوتورردی شاه علی اغلادی
سعد عباده یزیله اوتورردی شاه علی اغلادی
بن دیدم ای وصی رسول نیچون اغلارسن دیدی سعد عباده
کوردم و بر مصیبت بنم خاطره کلدی دیدم یا علی اول
مصیبت ندر دیدی ای سلیمان بنم اولادم و بیغمبرك
امتی بنی برکون بوندہ قوتسه کرك و یوزیبك فاسق
ملعون اورتاسنده شهید اولسه کرك و سعد
قرنداشی اوغلی محتار نامنی برار پیدا اولسه کرك
و اولادم انتقامنی السه کرك یو سوزی حضرت شاه
علی دیکه بلودم مسیب دیدی چونکیم اوبله در بر شودی

کیدیلم

٤٢

کیدیلم اول ملعونلر زیاد اوغلی ایله جنك ایدیلم و محاربه امدا ایچون
خبر کوندرلم و بجانی بو ملعونلرك باك ایدیلم معقل دیدیلر که
حقی جلد طشره جقدیلر و بر بریله حلال اشوب دعا ایلدیلر و درت
قونای کوه ذکر طشره جقدیلر اول یردہ فرقه سی رئیسی نامنده
برکمسه خاندان و اولادیله جون سلیمانك کلدوغندان خبر آلدی
طشره جقدی و سلیمانه دیدی عسکر ایله اوچ کون مضیافت ایدك
دهر برینه بنجه بخشش ایدرم دیدی ای سلیمان سکا بیر لرکبی بر
نصیحت ایدیم سلیمان دیدی ای پیر اول نصیحت ندر دیدی شیخ عت
رسمنی ضمنك که انجق خون نشه نلق در سباحیر ایچنده حیله نم
بر بهلوانلر سز یکرمی بیش بیت ار یکوز و زیاد اوغلی یوز
بیت نامرد ایله در شمدی حیله ایله و عسکری اوچ بلوك ایله
وحتی اونکه سلیمانه معقل کورسه دیدیکه اول تدبیری اول
یرده ایله ناگاه جاسوس کلدی و خبر کتوردی که زیاد اوغلی
موصله کلدی بس سلیمان عسکر اورتاسنده برکورسی قوردی و جلوسه
اوقدری بعده امام حسن دم زهر ویردکلرین و امام حسین دم
کربلاده شهید ایتدکلرین اکدی جمله عسکر زار زار اغلدیلر
و دیدیلر ای امیر بزجانمزی اندرین یولنده فدا قربان ایده رز
بزاولادرسولدن بیتك دکلوزکه جانمز و باشمزی اندرین یولنده
دریغ ایده لم اندن سلیمان دیدی ای برادرلر اکاه اولك که عظیم
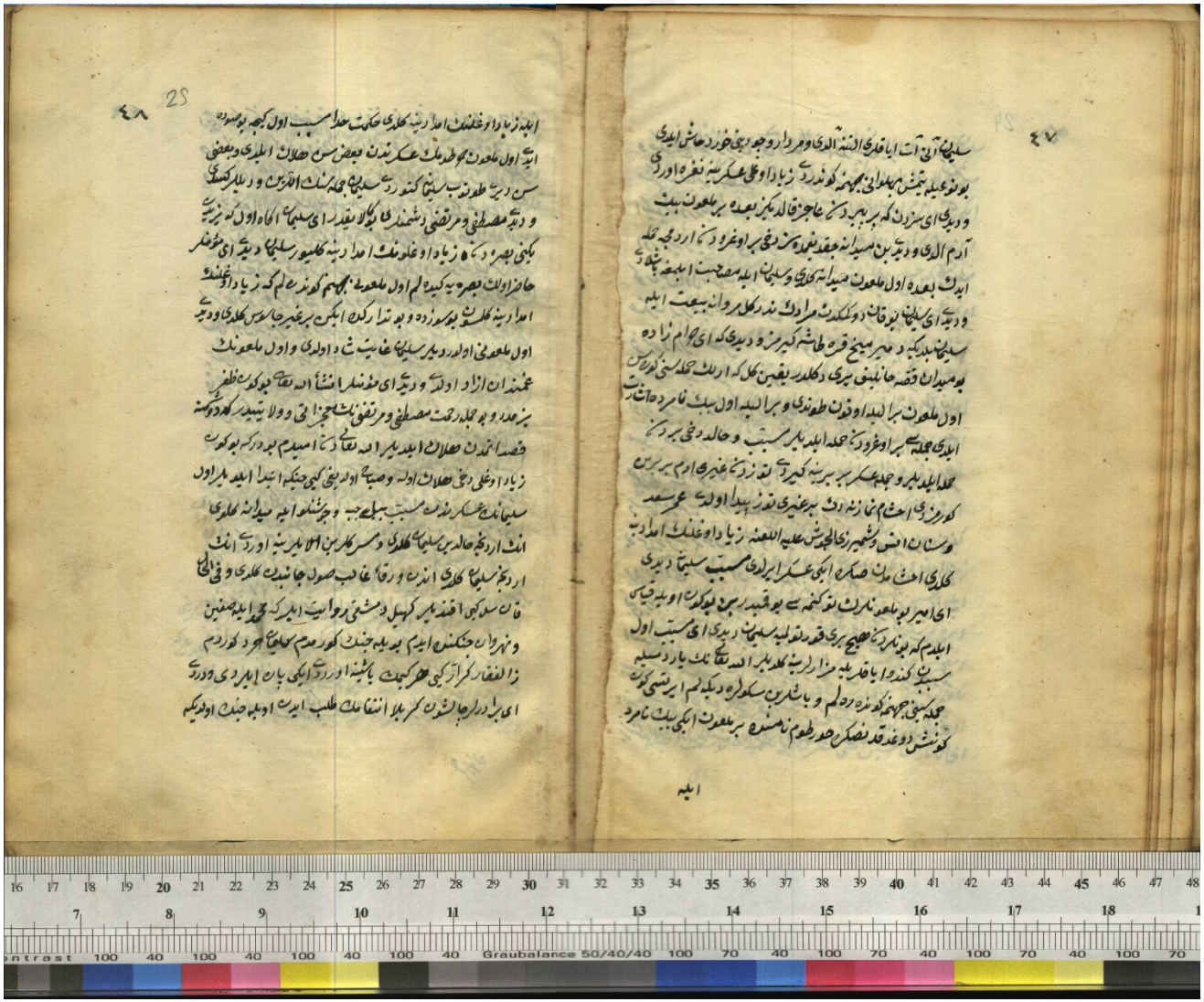

جنگدر و اکرین شهید اولورسم عبد الله تعلی سینی امیه قویدم و اکرین
اهل بیتم ایله شهید اولدقدن اکر ملعونه ارقه جویرسکز الله تعالی
لعنتی سزک دشمنکز اولسون بعده اول یزدکا قالقدیلر و نکریه
قونزولر و نکریه برادم وارمی ای حلب بن قیس ایدی زیاد اوغلنه
وارمی و دیدی ای امیر الامراول زیرا سلیمان نکری بش بیک کزیده ایله
نکریه کلدی و اول ندا کدن درکه سکا باصفین ایله زیاد اوغلی
دیدی اندی بنجه کورلمک حلب دیدی آنی ارسلان کبی صوصاشدر بعده
اول ملعون امام حسینی قاتلین جاغردی انلک ادی رفیع ایدی
اول ملعونک عسکری جمله اندن کیدی که کربلاده ایدیلر زیاد
زیاد اوغلی اول ملعونه دیدی ای رفیع ارکی یوزکی یوز اطلغین ایله
اکر کربلاده کبی سلیمانک باشینی حسین علی ایچک کبی بکا کتورورسن
سلیمانک باشینی المیچه کیرو دونه بعده اول ملعون اون بیک
نامرد ایله موصل دن قالقوب نکریه یقین اوج فرسخ یره
قونزی و اول ملعون نکر فخر ایدر کی و درلری عبد الله زیادک
عسکری مقدر و سلیمانک عسکری مقهور در مکر سلیمانک اول
ملعون نکر دین کلکلرندن خبر سز ایدی تا کاه موصل یولندن بر توز
پیدا اولدی و زیاد اوغلنک عسکری اولدیغی معلوم اولدی
سلیمان نقره اوردی بالال نارات حسین هاضر اولک که دشمن
کلیور براوغرو دی حمله ایدلم اول ملعونکر اورلیم بعده

انلاندیلر

انلاندیلر و طرافلر بطرافلر ایکی جانبدن هاچ هوچ اوازی قالدی قیامت
جکدیلر و شکلرین دوغرو تندیلر اول ملعون راضیع غایت بهادر
ایدی غایت جنک ایدی و جوق مؤمنی شهید ایلدی اکر اول
ملعون اولمایدی جمله عسکر قیچ دی اول ملعون حمله ایلدی و سلیمان
عسکری اورتاسین کیردی و راست کلدوغی مؤمنی شهید ایلدی
عاقبت خالد بن سلیمان کلدی اول ملعونک کوکسنه بر
سنکی اوردی اول ملعون جهنمه کوندردی و ملعونک بهراغین
کسدی بعده تکبیر کتوردی اول ملعون نار فاجیغ یوزقه دیلر و زیاد
اوغلنک یانه کتدیلر زیاد اوغلی چوق جلاق و بارلاکوردی
غضبه کلدی اوتوز بیک نامرد ایله سلیمانه قشو جغدی یزیدی
قیلیچ سندن شربتلک اوغری ناصلق بر مجلب هاندان وار ایدی
سلیمانی الی ایلچلک ایله زیاد اوغلنه کوندردی و دیدیکه ای شخص
بلمز سین که اولا درسوله نامز ایلیش سن کلمه تو به ایله و حضرت
و حضرت رسولک مبارک مرقدینه وار و کیجه و کوندوز کوز یاشی دوکه
و عذر دیله و اوکیجی انی مجاور اول و مروانلری یوزیر جمله یوکسکلری
اول ملعونه دیدی اول دیدیکه وار سلیمانه سویله که حسین علی اولادلک
اولوغلرینی یلدوم و بوغزلرینی قیاچیتدم جوق قتاب اولدم و حسین
علی یه ایندوغزدن زیاده سکا حقارتلر ایدیم شربتلک کیرو دونوب
و سلیمانه خبر کتوردی اندن صکره ایکی جانبدن الابلر بنبلاندی سلیمان

ایکی عسکر دخی انجق نصفی قالدی باقی قلانلر دخی حسنه وحج وحج اولنیور
چون کیجه اولدی کیدوب دونه لر سلیمانك عسکری بر مرتبه دخی حج
وزیارت ایدوب که کیسه قراولنه جغه قادر اولدی عسکر بلده یه کلدی
بر برینه جمع اولدیلر وسلیمانه دیدیلر ای امیر بارین جنگه کمسه درمان
بولمز اکر بارین دخی جنك اولور عسکر بیمز جمله سی هلاك اولور
بو اینسه تدبیری اولدر که جوقه اشدر مقالم اولمعون قیاس ایلیوب
که بزه غالب زوبزه کوفه کیدوب لم وحصار ایدوب لم ومحاض خبر کونده لم
سلیمانك اول تدبیرینه یوز جوردی ودیدی امام حسین ع ام ایدوب کربلا ده
بتمش مؤمن وار ایدی وجنك ایدرلردی چون اینلری مشکل اولدی
قاچدیلر ودشمنلری عرسعد وسائر ملعونلر امام حسین ع ام قاچمنه
راضی اولمایوب یه اول هرکس عجبی کندولر جائز کورمدیلر بزدخی
انك کبی قولمزی یوز کره کدرکه بو عاری وعجبی اوزرمزه قویمایالم
واکر یالکز بو جنکده قالورسم نامشهادت صیتی اولنجه جالشورم
ایدوب ام ایدوب اولکلرك عجب ایدرلردی اولقدار یکدر وبو درجه
عالیه یمزه یتمزدی که مصطفی ومرتضی نك یولنده جانمزی
قربان ایدلم واندین محبتنه شهید اولدلم بو سوزلردن جمله سی
جاندین قدا اینکی تدبیر ایدیلر واول کیجه صباحدن اوبو میلر
دوران وزکر ایدیلر بزیاده اوغلنه قراولی کندی وزیاده
وزیاده اوغلنه ویدیکه بو کیجه سلیمانك عسکرندن قراولنه که
جغدی اول ملعون ویدیکه شاید صبح ایدیلر وسلیمانه یلدیکه

عرسنیدن

عرسنیدن کونشی طلوعنی امر ایدنسی کون زیاده اوغلی آتنی ممیدانه سوردی
ویدیکه ای سلیمان میدانه جیقیب ارلرین نصرتی کوستر سن واکر دیری
قلورسك عیبدر اوکره نه دیرسون وسلیمان غضبنوب اول ملعونه نعره اوردی
ویدیکه ای ولد الزنا ای شقی وای ملعون بن کیندن مدت عمرمدن بو حمزه
کورمدم که میدانه کلمکدن وار اکر ایدجنك ایده رسین شهدی ندن اولدیکه
میدانه جغدك اول ملعون یوسوزلردن حجابه وار دی ویدیکه
ای سلیمان جنك جغدم فصیحه جغدم ای سلیمان کل مروانه بعثت ایله
سلیمان دیدی بن مروانلدن وسفیانلدن وکندن بیزارم وسیری خلفه
لردن وبهودلردن بیزارم ومصطفی ومرتضی وامام زمانلرزین
العابدین تولا ومحبت طوتارم وجانمی انارك یولنده فدا ایلرم
کرك سن اکر اول ملعون مروانه محبت طوتارسك میدانه کل زیاده
اوغلی میدانه یل کبی نامدار اولدی وحصین تمیری ایکی بیك
اتلو ایله سلیمانك جنکنه کوندردی واول ملعون کلدی سلیمانه اوردی
سلیمان دخی صباح مروانه حمله ایلدی واول یدی ملعون
جهنمه کوندردی حالبوکه بابامنی میدانه کوردی اولدخی میدانه
کلدی ونعره اوردی ای مؤمنلر غیرت وقهر درو بودین دشمندینی
جهنمه کوریکه جالشون سلیمان وخالد میدانه اولقدار جنك ایدیلرکه
لشکرلرینك آتی کچمز اولدی قصه سلیمانك آتی ایاغی برلشه دوقوندی
ویره دوشدی ناکاه بر ملعون کلدی سلیمانك باشنه ضرب اوردی

ایدی سن وجمله کشتن آنرین امریه ایدی سن عبدالله زبیر بوشرط اوج برینه
کتوره کله بین ایدی بعده مختار عبدالله زبیرك محرمنه بل بغلادی
وانك دشمنلریله جنك ایدی و هلاك ایدی بنی وطائفی و حجازی و عراقی
و خراسانی کوحسانی عبدالله زبیر مطیع ایدی و خطبه اول ملعونك
ادینه اوقوندی و سکه سن یوزندی والحاصل شام دن ماعدا عبدالله
مطیع اولدیلر اندنصکره عبدالله زبیر بخته کچدی ولایتدی قسمت ایلیه
ابندا ایدی مدینه ذرتداشی جعفر زبیره ورمدی و مدینی دکر قرنداشی
مصعب زبیره ویردی و خورسانی عبدالله ویردی و کوفه
مختاره ویردی و اصفهانی حارث بن عبدالله ویردی جمله اشدی
مراد اوزره اولدقدنصکره هوایی نفسنه و وسواس شیطانه قالب
مرداریه کچدی و سفاهت حماقت جوقلغندان قبوجیه اصمار اولدی
که مختار کلدوغی زمان ایجوکیر مکدن منع ایدوب اول ملعون بعض
حیانتلکندن مصطفی و مرتضی اولادین کوردیکی زمان سعادتسز
باکشیی انارینی کوسوب ایجون غیر جانبه دوندوردی کوفه
ایکی کوندنصکره آلدی عبدالله مطیعه ویردی چون مختار اول ملعونك
حیانتین کوردی دیدیکه بوکذاب چون بوشرطلری برینه کتوردی
وکوفه یی بندن آلدی بومکراول فکرده درکه بنی طوطه وحبس ایلیه
بعده قالقدی و کوفه حالی اولان عبدالله مطیعیه کتدی و عبدالله
مطیع عبدالله زبیرك غایت مقبولی ایدی مختار دیدی ای عبدالله

مطیع

مطیع عبدالله زبیر بنم ایلدیکم اوج شرط ایدی اما حج برینی برینه کتوردی
مدی عبدالله مطیع دیدی مصطفی و مرتضی اولرین المسك بیلك
شرط دیی اینمش اولسه برینه کتوردی و سن بیلدرسنکر طلحه و زبیر
اصحاب حضرت مرتضی ایله حوشی دکللر ایدی و سن الحاصل مصطفی و مرتضی
دوشمانلغنه تکلیف ایلدین و سکا النفات ایتمدوکنمك اصلی
اولدر امابن حاطرك ایجون وارم و شفاعت ایدیم اوله
کوفه ذکر رسکا وین عبدالله مطیع قالقدی و عبدالله زبیر
کتدی و دیدی ای امیر باد شاهلرین سوزنده یالان جائز دکللر
کرکدر که عهده وفا ایده لرکه کوذلك کوشه شوکتلری و چیتلری
زیاده اوله و خلق انك سوزینه اعتماد ایده لر عبدالله زبیر
دیدی بوسوزلرن مرادك ندر عبدالله مطیع دیدی ای امیر
سن مختاره اوج شرط ایدك و حج برینه وفا ایدرك بابی بر شرط
شرط برینه کتوروکوفه و بیرزیرا مختار سکا حوق امدار و حرمت
ایدی و جمله ولایتلری سکا مسلم ایدی شمدی هر کسه بر نصیب
ویرر دین الی محروم قوزك زبیر اوغلی دیدی نعوذ بالله الحق
ایجون که اکر کوفه کار باشی سرایینی استه سه و برمزم عبدالله مطیع
دیدیکه ای امیر مختار زن نه حیثیتله ظهور اندیکه بوذلوغه لایق
اولدی عبدالله زبیر دیدی مختاره بای بیچرسین اول بنم دشمانیمی
ندر کندن دروهرکون محمد حنفیه یه حج امنك ایجون اجازت

اسکلمن در وکوفه عراق جشنه کبیر رجبن مخار کوفه حاکی اوله بصره وخی
الدن کبیر وخوستانی الورعاقبت بینن قصد ایدر وجمله ولایتاری
زین العابدین بیعه کتورر الله حقی ایچون که صنوسز عذاب ایلمه
ظلمدر یوسف بن مخاری حبس ایلردم واولیخه زنداندن الحلاق
ایلردم ومخار نه نصیحت ایده غیر محمد حنفیدن چره سنده وه لا کسون
یوسف بزم غزنمن کرفتار اولور عبدالله مطیع کلای اول ملعونک
سوء بلدیکی نامعقول سوء بلدیکی سوزلری سوء بلدی مخار ردیدی
ای عبدالله سنت رسولدر بنجه ائمه کرام عبدالله مطیع
ردیدی ای مخار مضحکی اولدرکه کوفیه کیدوب سن زیرلغایت سکا شری وشتور
ومخارک کیده اولمقدان مراد اول ایچی که محمد حنفیه بولوشه
وحروج ائمه ایچون اجازت طلب ایده ومحمد حنفی امام حسین شهید
مانمز طوتوب حلوت اختیار انمش ایچی وحج طشره جهاز دی
وطاعت وعبادته مشغول ایچی وکیمسه کنده یه بولوشتورمزدی
مکر محمد حنفی نک سعد اسمنده براوغلانی وار ایچی مخار الحاولوکشی
ردیدی ای سعد بلمکمدرکه بنی محمد حنفیه بولوشتورسق سعد ردیدی
زیرا اوغلمنک بلکیدندن اصلا ستیه بولوشمق قابل دکلدر
مکر طعام وقتنده که درو سنلر کلور طعام الورلرود روسنلر دون
غیرلکسه یوللر ویرمزلرسن برشهره وارادم سن زیرا اوغلمنک
تابعاری سنی بیلورلر بوجهتله سنی درو سنلر اوصولنه بولوشتورردم

مخار ردیدی ای سعد اکر بنی ستیه بولوشتورمجق اولورسن سکا انجق
النون وبرطونلق قماش وبرم سعد قبول ایلدی مخار رجا ایلدی
واغلادی وعاقبت ایکیوز النون وبرات وبردوه سعد وبردی
سعد الدی وقبول ایلدی ودیدی بخشنبه کجه سی سید طاعت وعبادته
مشغول اولدرا ویوم از دون اول کجه حرمندن اکسک اولکن
اول کجه باشین اوزرنده برسنه کتورملیدر قیاس ایلسون نارکه محال کن
سیده برسنه کتورر سون بعده بن سنک مرادین حاصل ایدیم
مخار دخی بخشنبه کجه سنه حمال اوسلو بلکه کلدی وسیدک حرمنه
راخیل اولدی مخار ردیدی چونا اول حضرتک مجلسنه کیدم کوردم
برسجاده اوزرینه اونورمش وبرباصدیق اوزرینه رایانمش
برهیبت کوکلم دوشدی وجمله وجودم رنره دی وبیلم طوتلدی
حرمتنه یقین کیدم ونیاز ایلدم ودائم شرطارین برینه کتورر
رم ودیدم ای سیدی ومولایی یوخطیم معصیتلر کرکه حضرتکز
واقع اولدی سزک عقل کلکز اولمیدی کیم صبر ایلردی
اما چون نسل پاکمز ایوب ام دن اصلا خطا ایلمز کذبخر در
الاصل لایخطی سید سوزه کلوب بوایه کریمه اوقودی
انی یوف الصابرون اجرهم بغیر حساب بزدخی صبر ایدیلم
تاکورلم عاقبت نیه وار مخار ردیدی ای سید بلمعلوم
شرنفکز زرکه معاویه علیه اللعنه حضرت علینک حقندن نارایلدی

٥٧

وعاقبت قاش دوکدی و بزید کربلا ده نه ناحق ظلم ایلدیکی و انبر
شقاوتی جمله عالمه فاش اولدیکی که نار ایله یاقر شمدی بکا اجازت
بیورکه سنك لطف عمتنله بل بعلایم و بوانتقامی برذاتره
طلب ایلیم محمد حنفی دیدیکی اکربن اجازت و برسم الله تعالی یاردم
ایرکشور رکه بیقه بیورمشدر الامور بمقدوناتها
یعنی اشدوقته مربوطدر مختار یوسوزی نکرار صورره و دیدی
ای سیدی حضرتك بیلورسین اول بدبخت مصطفی و مرتضی
ذریتی شهید ایلدی و امام حسین دم و اولادینه و اهل بیته دوه سورکی اوزرینه
بندو روب موجب عبرت اولمشدی شهر دن شهره سوروب یاقر بکا
اجازت و برکه اول ملعونلرك دخی انتقام الام و اولادانصابارین
کهیر ایلیم و اول ملعونلری برداراییم بیورمشدر دار المکافات
طبیعه و واجبه یعنی برامر لزم طبیعتنه عوض ایلمك واجبدر
محمد حنفی اندی بن اجازت و برمزم اما بو ایشی ابدی دوشت
ظن ایتم و همی امدار دینه کوندوروم مختار دیدیکی اول زمانلرده بنی
لرزه طوتدی و زار لیق ایله اغلادم و اباقاریه دوشدم محمد حنفی دم
حسر تله و زار لیق ایله اغلادیکی جون کورکی فالقدی و بکا دیدی
بن کلیچ یوندن اوتدن و برچوجوق کبردی امیر المؤمنین علی ملاحم
کاعدلرین فارشورکی و مطالعه بیورکی بر ساعت دنصکره
جقدی و دیدی صدق یا امیر المؤمنین و اول کاغذلرك ایچین

ایدی

٥٨ 39

ایدی جون حرمتنه قالقدم محمد حنفی دم امیر المؤمنین علی دم حطیلدی اولان
کاغدی جیقاردی و بکا ویردی و مبارك الینی بمزار قمه اوزره و دیدی
یوزای مختار که اجازت و بردم الله تعالی سنك یاردمیه و محمد مصطفی سنك
معجزاتیله و علی المرتضی سنك ولایه تیله و امام زاده زمان امام زین
العابدین سنك همتیله بو ایشی مرادك اوزره اولورکه سن مختارسن
و بو ایش سنك اختیارك ابدی اولور مختار دیدیکی حرمت ایلدم
و نیاز ایلدم و مبارك الینی بوزیمه و کوزیمه سوردم و شاد خندان
طشره جقدم و عبد الله مطیعیه واردم و عبد الله مطیعه بکا بردوه
و یوز التون ویردی و برقاچ لاوزاید قوناق به قوناق کوندیه
کلدم و کوندوزده عبد الله کوندرمشدی برجاندار دشمنی وارایدی
جون بنی کوردی دیدی ای سیدی بو دکلو زمانی فندن ایدك و فندن
کلدك سون مختار دیدی کاهی طایفه کاهی کعبه ده ایدم ایشم
حاصل اولمیجق کلدم شمدی کلدم و عراقك احوالنی بیان ایلدم
بلدم عبد الله کوندیکی برجوبانمسز سوری قویون کبیدر
مختار دیدی انشاء الله سوسز منصور و سنا فقلر مقهور
اولسه کرك عبد الله کوندیکی ای مختار حادثك قورقی
وفتنه فارشورمه مختار فضیلتلی اولدی و دیدی بن بیلورکه
سز جمله مصطفی و مرتضی دشمنلری سکوز اما امیدم واردرکه
جمله کزی بوقاچیج ایله اولدرمکرك و قاچیج بابسنك و عبد الله

